

1980 SONRASI TÜRK BANKACILIĞINDA
ULUSLARARASILAŞMA ÇABALARI

Havva (YÖRÜKÇÜ) ULUKAN

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir-1998

Ö Z E T

1980'lerden bugüne yaşanan küreselleşme, liberalleşme gibi değişim rüzgarlarının etkisiyle ülkeler arasındaki ekonomik ve politik sınırlar kalkmaya başlamış ve işletmelerarası rekabet daha çok uluslararası piyasalara kaymıştır. Hükümetler, ülke ekonomilerini hızla değişen uluslararası düzene entegre edebilmek üzere bir takım önlemler almakta, yeni politikalar oluşturmaktadır. 1980'lerden bu yana ülkemizde yaşanan yapısal değişimin amacı da budur. Türkiye'de faizlerin kısmen serbest bırakılması, para ve sermaye piyasalarının oluşturulması, yabancı paralı işlemlerin serbest bırakılması, otomasyon ve bilgisayar kullanımının artması gibi önlemler bankalarımızın uluslararası pazarlardaki rekabet şansını artırmak üzere atılan adımlardır. Bankalarımız da yaşanan değişimlere paralel olarak uluslararasılaşma çabalarını artırma yoluna gitmişlerdir.

Sözü edilen gelişmeler ışığında Türk bankalarının uluslararası pazarlardaki payı ve etkinliği, yani uluslararasılaşma çabaları son yıllarda nasıl bir eğilim göstermektedir? Bu çalışmada amaç, Türk bankacılık sektörünün uluslararasılaşma açısından gelmiş olduğu düzeyi görmek ve değerlendirmektir. Bankacılık sisteminin seçilmiş OECD ülkelerinin banka sistemleriyle karşılaştırarak ve uluslararasılaşma çabaları açısından Türk bankacılığındaki gelişmeler incelenerek yapılan bir dizi analiz ile, bankacılığımızın elde ettiği kazançlar ve eksik kalan noktalar belirlenmeye çalışılmıştır.

A B S T R A C T

Due to waves of change such as globalization and deregulation, that was experienced during 1980's, borders among countries has started to collapse, and competition among companies has shifted toward international area. Governments started to establish proper policies and take measures in order to integrate their economies into new international order. The structural changes that took place in Turkey since 1980's have the same goal. Turkish banks, too, have sought to promote their internationalization endeavour, in parallel to the changes being experienced. The ultimate goal of the measures such as partly freeing foreign exchange operations, increasing automation level, and computer use were to prepare Turkish banks to international competition.

By the steps taken, how does Turkish banks' internationalization trends look like? The purpose of this paper is to see the level Turkish banks reached to, in terms of internationalization. To do this, first, a comparison between commercial banking systems of Turkey and of some selected OECD countries is made. Later, by analyzing the developments realized by Turkish banking system during 1990-1996, the positive improvements and missing elements are described.

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER ve TABLOLAR.....	IX
GİRİŞ.....	1

Birinci Bölüm

BANKANIN TANIMI VE FONKSİYONLARI

I- BANKANIN TANIMI VE GELİŞİMİ.....	3
A) BANKANIN TANIMI.....	3
B) BANKANIN GELİŞİMİ.....	5
II- BANKALARIN GENEL FONKSİYONLARI.....	9
A) BANKALARIN TEMEL İŞLEVLERİ.....	9
B) BANKALARIN SUNDUKLARI HİZMETLER.....	11

İkinci Bölüm

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

I- BANKALARIN MİLLİ EKONOMİ İÇİNDEKİ YERİ.....	14
II- TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE BANKALARIN SINIFLANDIRILMASI.....	16
A) MERKEZ BANKASI.....	16
B) ULUSAL TİCARİ BANKALAR.....	17
C) YABANCI BANKALAR.....	18
D) KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI.....	19
III- TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN PİYASA YAPISI VE GENEL ÖZELLİKLERİ.....	19
A) BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ YOĞUNLAŞMALAR.....	21

B) OLİGOPOLİSTİK PİYASA MODELİ.....	23
C) HOLDİNG BANKACILIĞI.....	23
D) İHTİSAS BANKACILIĞI İLE TİCARİ BANKACILIĞIN İÇİÇE OLMASI.....	24
E) PERAKENDE-TOPTANCI BANKACILIK.....	24
IV TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SON YILLARDA YAŞANAN GELİŞMELER.....	26
A) BİREYSEL BANKACILIĞIN GELİŞMESİ.....	26
1.Tüketici Kredileri.....	27
2.Plastik Kartlar.....	27
3.Elektronik Teknolojisinde Gelişmeler ve Otomasyon.....	28
4.Otomatik Vezne Makinaları.....	29
5.Ev Bankacılığı.....	30
B) YENİDEN YAPILANMA ÇABALARI.....	30
C) FAALİYET ALANLARI VE HİZMET TÜRLERİNDEKİ DEĞİŞMELER.....	32

Üçüncü Bölüm

BANKACILIĞIN ULUSLARARASILAŞMASI

I- ULUSLARARASI BANKACILIK KAVRAMI.....	35
II- ULUSLARARASI BANKACILIĞIN GELİŞİM SÜRECİ.....	37
III- BANKALARIN ULUSLARARASILAŞMA NEDENLERİ.....	39
IV- BANKALARIN DIŞ PAZARLARA GİRME SEÇENEĞİNDE GÖZÖNÜNE ALINACAK UNSURLAR.....	41
A) VERGİ DÜZENLEMELERİ.....	41
B) EKONOMİK POTANSİYEL VE İSTİKRAR.....	42
C) REFİNANSMAN OLANAKLARI.....	42
D) POLİTİK İSTİKRAR.....	43
E) REKABET DURUMU.....	43

F) PARA-KREDİ POLİTİKASI VE EN AZ KARŞILIK ORANI.....	44
G) ALTYAPI.....	44
V- BANKALARIN ULUSLARARASI PİYASALARA GİRME BİÇİMLERİ.....	45
A) MUHABİR BANKALAR.....	46
B) TEMSİLCİLİK AÇMA.....	47
C) ŞUBE AÇMA.....	48
D) BANKA SATINALMA.....	49
E) BAĞLI VE YAN KURULUŞLAR.....	50
F) BANKACILIK KONSORSİYUMLARI.....	50
G) KIYI BANKACILIĞI.....	51
VI- ULUSLARARASI BANKACILIKTA PİYASALAR.....	53
A) EURO-PARA PİYASALARI.....	54
B) EURO-TAHVİL PİYASALARI.....	54
VII- ULUSLARARASI BANKACILIK HİZMETLERİ.....	55
A) FON TRANSFERİ.....	55
B) YABANCILARDAN MEVDUAT KABULÜ VE YABANCILARA KREDİ VERME.....	56
C) DÖVİZ TİCARETİ VE DÖVİZLE İLGİLİ İŞLEMLER.....	57
D) MALİ KIYMETLERİN TAHSİLİ VE ÖDENMESİ.....	58
VIII- ULUSLARARASI BANKACILIKTA REKABET.....	58

Dördüncü Bölüm

TÜRK BANKACILIĞININ ULUSLARARASILAŞMA ÇABALARININ ANALİZİ

I- TÜRK BANKA SİSTEMİNİN SEÇİLMİŞ OECD ÜYESİ ÜLKELERİN BANKA SİSTEMLERİYLE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ.....	69
--	-----------

A) BİLANÇO VE GELİR TABLOSU BÜYÜKLÜKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI.....	70
B) ÇEŞİTLİ FİNANSAL ORANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI.....	72
1.Sermaye Yeterliliği.....	72
2.Aktif Kalitesi.....	73
3.Aktif Kârlılığı.....	74
4.Verimlilik.....	74
II- ULUSLARARASI LAŞMA AÇISINDAN TÜRK BANKACILIĞINDA GÖRÜLEN GELİŞMELER.....	75
A) TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN FİNANSAL YAPISINDAKİ GELİŞMELER.....	75
1.Sermaye Yeterliliği.....	75
2.Aktif Kalitesi.....	76
3.Likidite.....	78
4.Aktif Kârlılığı.....	79
5.Verimlilik ve Etkinlik.....	81
6.Aktif Büyüklüğü.....	82
B) ULUSLARARASI PAZARLARDAKİ ÖRGÜTLENME KONUSUNDAKİ GELİŞMELER.....	83
C) TÜRK BANKALARININ ULUSLARARASI PAZARLARDAKİ REKABET GÜCÜNDEKİ GELİŞMELER.....	84
1.Teknoloji.....	85
2.Yeni Hizmetler ve Finansal Ürünler.....	87
3.Personel.....	90
D) BULGULAR VE YORUM.....	91
SONUÇ.....	94
KAYNAKÇA.....	i

ŞEKİLLER ve TABLOLAR

No	Şekil Adı	Sayfa
1	Bankaların Ekonomide Oynadıkları Temel Roller.....	9
2	Uluslararası Bankacılığın İşleyişi.....	36
3	Banka sektöründe Rekabet Güçleri.....	59
4	Banka İşletmesinin Rekabet Stratejisi.....	61
5	Global Strateji Çerçevesinde Stratejik Hedefler ve Rekabet Avantajı.....	62
6	Türk Bankalarının Yurtdışı Örgütlenmesindeki Gelişmeler.....	84

No	Tablo Adı	Sayfa
1	Türkiye’de Faaliyet Gösteren Banka Sayıları, Mevduat ve Kredi Dağılımları.....	20
2	Toplam Aktif, Toplam Kredi ve Toplam Bazına Göre M-Banka Yoğunlaşma Oranları.....	22
3	Bankaların Yurtiçi Şube Sayıları.....	25
4	Türk Bankacılığının Seçilmiş Bazı OECD Ülkeleriyle Karşılaştırılması	70
5	Seçilmiş Gelir Tablosu Unsurlarına GöreTürk Bankacılığının Bazı OECDÜlkeleriyle Karşılaştırılması.....	71
6	Çeşitli Finansal Oranlara Göre Türk Bankacılığının Seçilmiş OECD Ülkeleriyle Karşılaştırılması.....	73
7	Türk Bankacılığında Sermaye Yeterliliği.....	76
8	Türk Bankacılığında Aktif Kalitesi (Krediler oranı).....	77
9	Türk Bankacılığında Aktif Kalitesi (Takipteki Krediler oranı).....	78

10	Türk Bankacılığında Likidite.....	79
11	Türk Bankacılığında Aktif Kârlılığı.....	80
12	Türk Bankacılık Sisteminde Personel Başına Net Kâr Rakamları.....	80
13	Türk Bankacılığında Verimlilik.....	81
14	Türk Bankacılık Sektöründe Toplam Aktiflerin Yıllar İtibarıyla GSMH'ya oranı.....	82
15	Türk Bankalarının Yıllara Göre Yurtdışındaki Hizmet Birimleri ve Sayıları.....	83
16	Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankaların Kullandığı Yeni Teknolojiler ve Kullanılma Öncelikleri.....	86
17	Türk Bankalarının Sunmakta Oldukları Hizmetlerin Gelişimi.....	88
18	Türkiye'de Kullanılan ve Kullanılmayan Finansal Ürünler.....	89
19	Türk Bankacılık Sektöründe Yükseköğretim Mezunu Personel Sayısının Bankada Çalışan Toplam Personel Sayısına Oranı.....	90
20	Türk Bankacılık Sektöründe Personel Giderlerinin Toplam Aktiflere Oranı.....	91
21	Türk Bankacılığına Ait Çeşitli Kriterlerin Sekiz OECD Ülkesine Kıyasla Durumu (1993-1995 dönemi verileriyle).....	92
22	1991-1996 Döneminde Türk Bankacılığına Ait Çeşitli Kriterlerin Gelişmişlik Düzeyi.....	93

GİRİŞ

1980'lerden günümüze işletmeler liberalizasyon, ülkelerarası ekonomik ve politik sınırların ortadan kalkması, küreselleşme, vb. değişim rüzgarlarının etkisi altında yeniden şekillenmektedir. Hükümetler, ülke ekonomilerini hızla değişen uluslararası düzene entegre edebilmek üzere bir takım önlemler almakta, yeni politikalar oluşturmaktadır. 1980'lerde Türkiye'de faizlerin kısmen serbest bırakılması, para ve sermaye piyasalarının oluşturulması, yabancı paralı işlemlerin serbest bırakılması, otomasyon ve bilgisayar kullanımının artması gibi önlemler ve yenilikler sözü edilen entegrasyon doğrultusunda atılan adımlardır. Alınan önlemler ve dışa açılma politikaları sonucunda, işletmelerimiz uluslararası rekabetle çok daha fazla karşı karşıya kalmıştır.

Finans sektörü değişimden en fazla etkilenen sektörlerden birisidir. Gördükleri işlevler açısından sektördeki kurum ve kuruluşlar arasındaki farkların azalması ve teknolojik yeniliklerin sektörde yoğun biçimde kullanılması piyasaya yeni katılımları artırmaktadır. Uluslararası finans sektöründeki banka sayısı ise yoğunlaşmalar ve birleşmelerden dolayı azalmakta, büyük ölçekli bankacılık grupları ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan ticaret bankaları sigorta şirketleri ve finansal yatırım şirketleriyle birleşerek hizmet kapsamlarını ve ölçüklerini genişletmektedirler. Sayılan gelişmeler uluslararası bankacılık sektöründe yaşanan rekabetin önemli ölçüde artmasına yol açmaktadır.

Uluslararası bankacılık sektöründe yoğun bir rekabet yaşanırken Türk bankalarının bu gelişmeler karşısındaki durumu nedir? Bu çalışmanın amacı, 1980 sonrası Türk ekonomisinde yaşanan yapısal değişikliklere bağlı olarak, Türk bankacılığının uluslararası pazarlardaki payı ve etkinliğinin, yani uluslararasılaşma çabalarının son yıllarda gösterdiği eğilimi analiz etmektir.

Çalışmanın birinci bölümünde genel olarak bankacılık konusuna değinilmiştir. Bankanın tanımı ve genel fonksiyonları hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölüm, Türk bankacılık sisteminin analizine ayrılmıştır. Bu bölümde, Türkiye’de bankaların milli ekonomi içindeki yeri, bankaların sınıflandırılması, piyasa yapısı ve genel özelliklerine ve son yıllarda bankacılık alanında yaşanan gelişmelere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise uluslararası bankacılık ele alınmıştır. Bölümde, uluslararası bankacılığın ne olduğu, gelişim süreci, bankaların uluslararası piyasalara girme biçimleri, uluslararası bankacılık hizmetlerinin neler olduğu ve uluslararası bankacılıkta rekabet gibi konulara değinilmiştir.

Dördüncü bölümde, 1980’den bu yana uygulanan politikalar ve alınan önlemlerle Türk bankacılık sektörünün uluslararasılaşma açısından gelmiş olduğu düzey analiz edilmektedir. Analize, Türk bankacılık sisteminin çeşitli unsurlara bağlı olarak seçilmiş OECD ülkelerinin banka sistemleriyle karşılaştırılması yapılarak başlanmış, ardından uluslararasılaşma çabaları açısından Türk bankacılığındaki gelişmeler incelenmiştir.

Yapılan analizlerden elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve tablolar yardımıyla analiz edilerek sunulmuştur.

Birinci Bölüm

BANKANIN TANIMI VE FONKSİYONLARI

I- BANKANIN TANIMI VE GELİŞİMİ

A) BANKANIN TANIMI

Çeşitli ülke bankalarının yapılarında görülen yapısal farklılıklar, faaliyet alanlarının genişliği, bu alanlarda meydana gelen değişimler bankaların açık ve kesin bir biçimde tanımlanmasını engellemektedir.¹ Banka kelimesi, iktisadi ve ticari konularda ve günlük hayatta çok kullanılan bir kelimedir. Ancak, sözlükler, ansiklopediler ve hatta bankacılık ve kredi konusunda yazılmış bilimsel eserlerde dahi bu kelimenin kesin bir tanımına rastlamak mümkün değildir. Bunun yanısıra, bir çok ülkenin yasalarında, kararname ve yönetmeliklerinde de bankanın tam bir tanımının yapılamamakta olduğunu görmekteyiz. Bunun nedeni, bankaların çok çeşitli konularla uğraşması, bu konuların bir kısmı ile iştigal ettiği halde banka kapsamına girmeyen diğer hizmet işletmelerinde varlığıdır. Örneğin bankaları tasarruf kabul eden kuruluşlar olarak tanımlayacak olursak bu defa özel tasarruf sandıklarının birer banka olması, halkın tasarrufunu kabul etmeyen Sınai Kalkınma Bankası, Sınai Yatırım Bankası, Merkez Bankası gibi kuruluşlarında banka olmaması gerekir. Diğer taraftan bankaları para arz eden kuruluşlar olarak tanımladığımızda bu defada merkez ve ticaret bankaları dışında kalan bankaların banka

¹Ramazan GEYLAN, **Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticari Bankalarının Temel Yönetim Sorunları**, Anadolu Üni. Yay. No.86, İİBF Yay. No.22, Eskişehir 1985, s.4.

olarak kabul edilmemesi gerekir. İşte bu zorluklar yüzünden ülkemizde de birçok ülkede olduğu gibi yasalarla da banka tanımı yapılmamıştır. Bununla birlikte çeşitli yönleri ele alınarak belli başlı uğraş konuları gözönünde tutularak banka tanımları yapılmaktadır.² Bunlardan bazıları şöyledir:

Banka; sermaye, para ve kredi konularına giren her çeşit işlemleri yapan ve düzenleyen, özel veya kamusal kişiler ve işletmelerin bu alandaki her türlü gereksinimini karşılama faaliyeti ile uğraşan ekonomik bir birimdir.³

Bankalar, özellikle kredi, tasarruf ve ödeme gibi en kapsamlı finansal hizmetleri sunan ve en kapsamlı finansal fonksiyonları yerine getiren kuruluşlardır.⁴ Bankalar, halkın belli bir zaman içinde harcamadığı paraları kabul ederek, bunları nema getirir şekilde kredi ve plase eden, ödemelerde aracılık, para nakli, senet tahsili, emanet kabulü gibi çeşitli hizmetler gören işletmelerdir.⁵

Bankalar, mevduat ve/veya diğer şekillerde birikim sahiplerinden topladıkları fonları kendi hesaplarına iskonto, ödünç verme ve diğer mali işlemlerde kullanmayı esas ve devamlı uğraş haline getirmiş olan finansman kurumlarıdır.⁶ Bu tanımlara göre banka diye nitelendirilen kuruluşların belli başlı özellikleri aşağıdaki gibi özetlenebilir.⁷

1-Bankalar birer finans kuruluşlarıdır : Bankalar, toplumun çıkarlarını çok yakından ilgilendiren bir finansör görevi üstlenmiş kuruluşlardır. Bu nedenle ülke ekonomisinin

²İlker BİRDAL, **Banka İşletmeciliği**, Yıldız Teknik Üni. Meslek Yüksek Okulu Bankacılık Programı Sayı : 277, İstanbul, 1993, s.2.

³Servet EYÜPGİLLER, **Bankacılığa Giriş**, Ankara 1981, s.9.

⁴Peter S. ROSE, **Commercial Bank Management:Producing and Selling Financial Services**, Irwin, Boston 1991, s.6.

⁵Nuray UZKESİCİ, **Modern Banka Yönetimi ve Organizasyonu**, Anadolu Üni.Yay.No: 784 İletişim Bilimleri Yay.No: 22, Eskişehir, s.8.

⁶BİRDAL, s.2.

⁷BİRDAL, s.2 (içinde) Burhan ULUTAN, **Bankacılığın Tekamülü**, Özel Basım, Ankara, 1957, s.17-22.

denge içinde olması ve sağlıklı gelişebilmesi, bankalar sisteminin rasyonel çalışmasına bağlıdır.

2- Bankalar, halkın tasarruf ettiği paraları toplayan kuruluşlardır : Firmalar, mali kurumlar ve halktan vadeli veya vadesiz “mevduat” kabulü bankaların en önemli özelliklerinden birisidir.

3- Bankalar, halktan topladıkları paraları başkalarına veren kredi kuruluşlarıdır : Tarihsel gelişme süreci içerisinde, bankalarda para ile uğraşan kurumlar olmaktan çıkarak kredi kuruluşları haline gelmişlerdir. Bankaların bir işgünü zarfındaki nakit para işlemlerinin oranı, büyük ölçüde düşmüştür.

B) BANKANIN GELİŞİMİ

Kökeni M.Ö. 2000 yılına kadar giden günümüz bankacılığının ilk uygulamaları Sümer ve Babil uygarlıklarına kadar uzanmaktadır. Bu uygarlıklarda kredi ve mevduat işleri yapan, tarım kredisi veren kişi ve kuruluşların bulunduğu ileri sürülmektedir. Daha sonraları eski Mısır, Yunan ve Roma uygarlıklarında genellikle din adamlarının ve bazı kuruluşların bankacılık faaliyetlerini geliştirdikleri görülmüştür.⁸

Eski Mısırda, firavunlar devrinde , Sümerlerde ve Babil İmparatorluğunda bankacılık faaliyetleri ticari ilişkilerle birlikte yürütülmekte ve ticaretin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktaydı. Bankacılık hizmetleri eski çağlarda, tapınak gibi dini yapıların çevresinde ve rahiplerin yardımlarıyla doğup gelişmiştir. Bu anlamda ilk bankaların tapınaklar ve ilk bankacıların da rahipler olduğu söylenebilir.

Servetlerini diğer insanlardan korumak gereğini hisseden zengin kimseler mabetlerin güvenilirliğinden, rahiplerin de dürüstlüklerinden faydalanarak varlıklarını buralara

⁸GEYLAN, s.5-6(içinde) Encyclopedia Britannica, C.3, William Benton Publisher Co., Chicago 1960, s.37.

emanet etmişlerdir. Bankaların fonksiyonlarını üstlenmiş olan tapınaklarda yapılacak ikraz işlemleri, vadesi gelen borcun tahsil usulleri, alınacak faiz oranları ve hatta ipotek, rehin ve kefalet şekilleri Hammurabi Kanunları'nda ayrıntılı biçimde mevcuttur. Gerçekten de devletin yüksek faize mani olmak istediği ilk ülkenin tarihte Babil Krallığı olduğu bilinmektedir. Milattan önce ikibinli yıllarda düzenlenmiş olan Hammurabi Kanunnamesi'nde borç alacak ilişkilerini düzenleyen 150 ye yakın hüküm bulunmaktadır.

Sümer şehir devletlerinde ki tapınaklarda ise hesaplar arası transferler borç ve alacak işlemleri rahip bankacılar tarafından itinalı bir muhasebe düzeniyle sürdürülmekteydi. Sümer tüccarları günümüzün çek ve itibar mektuplarına benzer belgeleri kullanmaktaydılar.

Bankacılığı Babil ve Fenike'den öğrenmiş olan Eski Yunanda kredi işlemleri, tapınak-banka sisteminin yanısıra **Trapezites** adı verilen bankerler tarafından da yürütülmekteydi. Trapezites'ler sitelerin pazar yerlerinde ve limanlarında tezgah kurarak sikkelerin değerini ölçmek, para değiştirmek, mevduat toplayıp denizaşırı ticareti krediyle desteklemek gibi işlerle meşgul oluyorlardı.

Roma'da da imparatorluğun kuruluşundan önce, piyasadaki para miktarı ticaret gemilerinin ve kervanların geliş gidişine paralel olarak değişme göstermiştir. Para miktarındaki bu istikrarsız durum spekülasyon eğilimlerine zemin hazırlamıştır. Roma İmparatorluğunda M.Ö.III. yüzyılın sonlarından itibaren Argentari adı verilen özel bankalar ile Nummulari denilen para değiştiricilerinin parasal alandaki hakimiyetlerini görüyoruz.⁹

Banka sözcüğü hem İtalyancadaki “banca” hem de Fransızcadaki “bangué” sözcüğünden gelmekte olup yüzyıllar önce “para değiş tokuşu yapanın masası” anlamında kullanıldı. Roma ve Yunan uygarlıklarındaki ilk bankerler, ticaretin yoğun olduğu

⁹Selim TARLAN, **Tarihte Bankacılık**, Maliye ve Gümrük Bakanlığı, Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayını No. 1986/283, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1986, s.7-9

bölgelerde, kasabaya gelen yabancıların paralarını bir masa etrafında ya da küçük bir dükkanda yerel parayla değiştiren ve değerli kağıtları belirli bir ücret karşılığında iskonto eden kişi ve kuruluşlardı.¹⁰

Bankacılık endüstrisi, eski Yunan ve Roma uygarlıklarından aşamalı olarak Kuzey ve Batı Avrupaya yayıldı. Bankacılık, fakirlere yüksek faizlerle verilen krediler yüzünden Ortaçağda dini bir muhalefet ile karşılaşsa da Rönesansla birlikte yeniden yükselişe geçmiştir. 15,16 ve 17.yy'lar boyunca gerçekleşen deniz yolculuklarındaki gelişmeler ve yeni ticaret rotalarının ortaya çıkışı, dünya ticaretinin merkezi olma ünvanını Akdenizden, bankacılığın önde gelen bir endüstri olduğu Batı ve Kuzey Avrupaya taşımıştır. Bu yıllar, gelişmiş bir finansal sisteme gereksinim duyan endüstri devriminin tohumlarının atıldığı dönemdir. Özellikle buharlı makinaların inşası ve yığın üretim yöntemleri, ortaya çıkan büyük miktardaki endüstriyel çıktıyı değerlendirmek üzere küresel ticarete bir genişlemeye gereksinim duymaktaydı. Bu ise ödemelerin yapılması ve mevcut kredilerden yararlanmak için yeni finansal yöntemleri gerektiriyordu. Bu gereksinimleri karşılayabilen bankalar hızla büyümeye başladılar. Kuzey ve Güney Amerikada koloniler kurulmaya başladıkça bankacılık uygulamaları da yeni dünyaya transfer edildi.¹¹

17.yüzyılda Avrupada ilk banka İsveç'de "Stockholm Bankası" olarak kurulmuştur. 1656 yılında kurucu Palmstruch; bankalara yatırılan altın sikkelerin karşılığında verilen banknotlarının çok azının bankaya geri dönerek karşılığında sikke çekildiğini; buna karşılık bankalarda ki altın sikkelerin önemli bir kısmının devamlı bir ankes olarak kaldığını farkettiler. Böylece altın sikke mevcudunun belli oranına kadar fazladan banknotu piyasaya çıkarmaya başladı. Bu uygulamaya emisyon usulü diyoruz. İsveç'ten sonra İngiltere'de "Goldsmith" denilen bankerler de aynı yolu seçtiler. Ancak İngiltere-Fransa savaşı sırasında masrafların artması nedeniyle Goldsmith'ler piyasaya gereğinden fazla banknot çıkarmaya başladılar ve bu banknotlar devlete borç olarak verildi, fakat vadesi

¹⁰ROSE, s.5.

¹¹ROSE, s.5.

geldiğinde hazineden tahsil edilemedi. Böylece iflaslar başladı. Bunun üzerine İngiliz ticaret ve sanayicileri 1694 yılında 1,2 milyon sterlin sermayeli “Bank of England” adlı emisyon bankasını kurdular. 1695 yılında İskoçya Bankası aynı amaçla kuruldu.

Bu bankaların hepsi bir yandan mevduat ve iskonto işleriyle uğraşan özel bankalar olarak faaliyette bulunurken diğer yandan devletin kendilerine tanıdığı emisyon yetkisini kullanıyorlardı. Adam Smith David Ricardo ve diğer klasik iktisatçılar ise, “diğer bankaların bankası” olan bir bankanın varlığı fikrini uzun yıllar boyunca savuna gelmişlerdi. 1832 yılında İngiltere bankası yöneticilerinden Hersley Plamer; diğer bankaların üzerinde gücü olan bir bankanın varlığını ortaya koydu. Böylece bugünkü anlamda Merkez Bankaları kurulmaya başlanmış oldu. Bazı ülkelerde örneğin Danimarka, Çin ve Kanada da Merkez Bankalarının sermayeleri tamamen devlet tarafından sağlanmıştır. Diğer bazı ülkelerde ise örneğin İngiltere, Hollanda, Fransa ve Belçika’da ise Merkez Bankalarının sermayeleri özel şahıslara aittir. Amerika’da Merkez Bankası rolünü üstlenen Federal Reserve Bank sermayesi ticaret bankaları tarafından sağlanan bir bankadır. Türkiye’de ve Şili’de ise Merkez Bankası sermayesi devlet, özel şahıslar ve ticaret bankalarınca sağlanmıştır.¹²

Ödeme aracı olarak yalnızca metal paraların kullanıldığı dönemlerdeki bankacılık faaliyetleri ile günümüzdeki arasında büyük farklılıklar vardır. Bugün bankacılık hem ulusal hem de uluslararası ekonomi ve ticaret alanında etkin ve önemli bir rol oynamakta, hemen hemen her bireyi içine alan hizmet seçenekleri ile daha da önemli bir konuma yerleşmektedir. Bu farklılık bankalara giderek daha karmaşık bir yapı kazandırmıştır. Karmaşıklığın önemli nedenlerinden birisi, değişen ekonomik ve teknolojik koşullara paralel olarak bankacılığın da sürekli ve hızlı bir değişim içinde olmasıdır.¹³

¹²Nejat ERK, H.Mahir FİSUNOĞLU, Altan ÇABUK, **Enflasyonun Bankacılık Üzerine Etkileri**, Türkiye Bankalar Birliği Yay. No. 186, Adana, 1994, s.7-8.

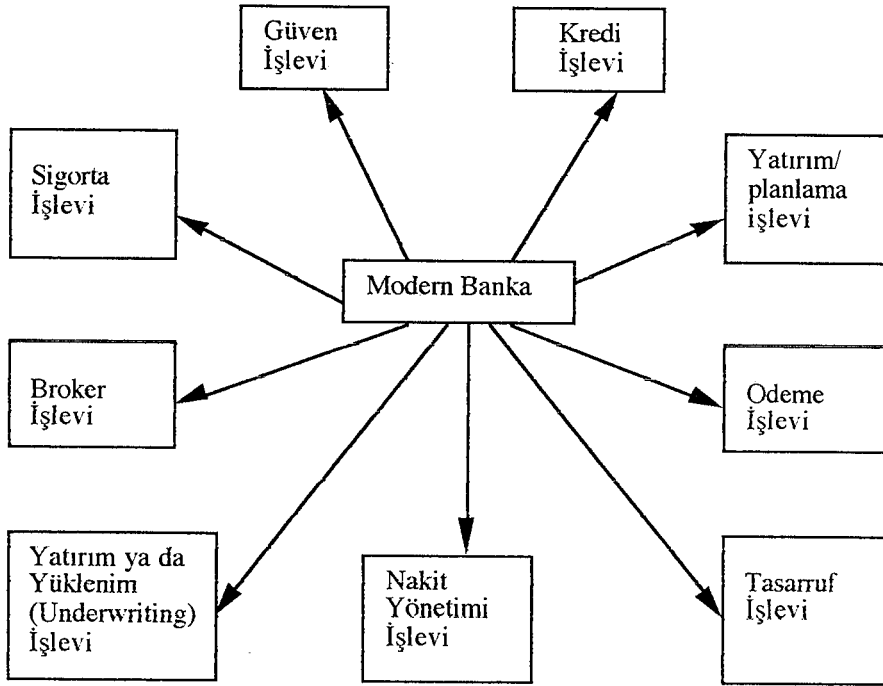
¹³UZKESİCİ, s.7(içinde) Halil ÇİVİ, Türkiye’de Bankacılık, Ankara 1985, s.17-18.

II- BANKALARIN GENEL FONKSİYONLARI

A) BANKALARIN TEMEL İŞLEVLERİ

Bugün bankalar sundukları hizmetler ve yerine getirdikleri işlevler yoluyla ülke ekonomilerinde önemli rollere sahiptirler. Günümüz bankalarının ekonomide oynadıkları temel rolleri Şekil (1)'deki gibi özetlemek olanaklıdır.¹⁴

Şekil (1) Bankaların Ekonomide Oynadıkları Temel Roller

Kaynak: Rose, s.8.

¹⁴ROSE, s.8.

Günümüz modern bankaların sağladıkları işlevler ise şöyledir.¹⁵

Aracılık Rolü

Yeni binalara, ekipmana ve diğer sermaye mallarına yatırım yapmak için işletmelere ve diğer kişi ve kurulluşılara, temel olarak kişilerden sağlanan birikimleri krediye dönüştürmek.

Ödeyici Rolü

Müşterileri adına mal ve hizmetler için ödeme yapmak.

Garantör Rolü

Borçlarını ödeyememe durumunda müşterilerinin borçlarını ödeme (uluslararası ticarete kullanılan kredi mektupları verme gibi). Bu, müşteriye diğer finansal kurumlardan sağlayacağından daha kolay ve daha ucuz kredi demektir.

Temsilci Rolü

Müşterilerinin mülklerini yönetmek ve korumak için onlar adına hareket etmek.

Politika Rolü

Ekonominin büyümesini düzenleme ve sosyal amaçları gerçekleştirme amaçlarını taşıyan hükümet politikalarına hizmet etmek.

¹⁵ROSE, s.7.

B) BANKALARIN SUNDUKLARI HİZMETLER

Günümüz de bankaların sundukları hizmetleri, aşağıda olduğu gibi sıralamak mümkündür.

Döviz Değişimi : Bankalar belirli bir ücret karşılığı döviz ticareti yaparlar. Bankaların sunmuş oldukları en eski hizmetlerden birisidir.

Senet İskontosu Yapmak : Bankalar, senet iskonto etmek suretiyle, bir anlamda işletme sahiplerine (ya da diğer kişi ve kurumlara) vadesinden önce kaynak sağlamaktadırlar.

Tasarruf Mevduatı Kabul Etmek : Bankalar borç vermenin karlı olduğunu farkettilerinde, daha fazla fonu kredi olarak verebilmek için halkın birikimlerini bankalarına çekmeye çaba harcadılar. Birikime verilen faiz, bankada kalan paranın getirisi olmaktadır.

Saklama Hizmeti : Bankalar, kişilerin ellerinde bulunan değerli varlıkları belirli bir ücret karşılığı koruma altına almaktadır. Bankaların, kabul ettikleri kıymetlere karşılık olarak verdikleri makbuzlar geçmişte bir para gibi dolaşıma çıkmıştır. Bu makbuzlar günümüz çeklerinin atası sayılır.

Hükümetlere Finansman Sağlamak : Geçmişten .bugüne bankalar, özellikle savaş zamanlarında, devlet tahvili ve bonolarını satın alarak hükümetleri finanse etmektedirler.

Vadesiz Mevduat Kabul Etmek : Müşteriler, bankalarda bulunan vadesiz mevduatlarını, genelde çek yazma yoluyla ödemelerini gerçekleştirmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde bu sistem ödemelerin etkin biçimde yapılmasına yardımcı olarak ekonomiye dinamizm kazandırmaktadır.

Menkul ve Gayrimenkul Yönetimi : Bankalar belli bir komisyon karşılığında müşterilerinin menkul ve gayrimenkullerini kârlı bir biçimde yönetmektedirler. Bu hizmetlere örnek olarak eğitim için ayrılan fonların müşterilerce ihtiyaç duyulana kadar yatırıma yönlendirilmesi, işletmelerin işgörenlerine ödeyeceği emeklilik ikramiyeleri ve diğer tazminatların yönetimi sayılabilir.

Tüketici Kredileri Sağlamak : Müşterilerin çeşitli gereksinimlerini karşılamak üzere son yıllarda bankalar kişisel krediler (otomobil, yuva, ihtiyaç, tatil, eğitim kredisi, vb.) vermektedirler.

Finansal Danışmanlık : Bugün bankalar müşterilerine pek çok finansal konuda danışmanlık hizmeti vermektedir. Müşterilerinin vergi sorunlarının çözümü, işletmeler için finansal planlar hazırlama, işletmelerin kredi yapılarının analizi ve çözüm önerileri danışmanlık hizmetine örnek olmaktadır.

Nakit Yönetimi : Bankalar, zaman içerisinde, kendileri için yerine getirdikleri bazı hizmetlerin müşterileri içinde yararlı olduğunu farketmişlerdir. Nakit yönetimi bu hizmetlerden bir tanesidir. Bu hizmet türünde bankalar müşterilerinin alacaklarını tahsil eder, ödemelerini yaparlar. Ayrıca müşterilerinin (işletmelerin) gereksinim fazlası nakit fonlarını yatırıma dönüştürürler.

Risk Sermayesi Sağlamak : Son yıllarda bankalar özellikle yüksek teknoloji şirketlerinin kurulmasında gerekli sermayeyi sağlamaktadır. Bu tür ödünç vermelerde risk oranı yüksek olduğundan bankalar, kendilerinde ortak olduğu risk sermayesi şirketi ve riski paylaşan diğer ortaklar aracılığıyla bu hizmeti sunarlar.

Sermaye Piyasasında Aracılık : Bugünün finansal piyasalarında bankalar, müşterilerinin tüm finansal gereksinimlerini tek bir mekanda karşılamalarını sağlamak için geniş bir finansal hizmet yelpazesi sunmaya çaba harcamaktadırlar. Bu hizmetlerden birisi

de müşterilerinin bir broker'a gitmeden hisse senedi, tahvil ve diğer menkul kıymetlerine sahip olma fırsatı sunmalarıdır.

Yatırım Bankacılığı ve Ticaret Bankacılığı Hizmetleri : Bankalar yatırım bankacılığına ve ticari bankacılığa ait tüm hizmetleri müşterilerine sunarak tüm dünyada lider finans kurumları olma yolunda hızla ilerlemektedir. Sunulan hizmetler arasında, potansiyel şirket birleşmelerinin belirlenmesi, farklı sektörlerdeki şirketlerin ele geçirilmesi, müşterilerin menkul kıymetlerinde yüklerin (underwriting) işlevi, stratejik pazarlama önerilerinde bulunma ve müşterilerini dalgalanan döviz kurları ve faiz hadlerinden korumak hedging hizmetleri vardır.¹⁶

İzleyen bölüm Türk bankacılık sistemine ayrılmıştır. Ele alınan konular arasında bankaların milli ekonomi içindeki rolleri, sınıflandırmaları, Türk bankacılık sisteminin piyasa yapısı ve genel özellikleri yer almaktadır.

¹⁶ROSE, s.8-16.

İkinci Bölüm

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

I- BANKALARIN MİLLİ EKONOMİ İÇİNDEKİ YERİ

Hemen hemen her ülkede olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de, bankalar çok önemli bir yere sahiptir. Kişilerin ellerinde atıl olarak bulundurdukları tasarrufları bankalar; mevduat olarak toplayıp fon talep edenlere kredi olarak vererek mali sistemde aracılık görevini üstlenmektedir. Ayrıca günümüzde hisse senedi, tahvil ihracı ve plasmanının da bankalar aracılığıyla yapıldığı gözönünde tutulursa, bankacılık sektörünün büyük ve orta ölçekteki işletmeler açısından önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Bankacılık sektörünün gelişmesi ekonominin büyümesi ve gelişmesi ile paraleldir. Bankacılık sektörü bu gelişmeyi ve büyümeyi finanse eden kurumlardır.¹⁷

Diğer taraftan bankalar, halkın tasarruflarına faiz vermek suretiyle onların gelir elde etmelerini sağlamakla birlikte bu tasarrufların altın gibi kıymetli madenlere yatırılarak atıl tutulması yerine ülke ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunmuş olurlar.

Bunun yanısıra bankaların ekonomik açıdan önemini arttıran diğer bir konu da, piyasada dolanımda bulunan paranın miktarına etki ederek, fiyat mekanizmasına etkili olabilmesidir.¹⁸

¹⁷"Gümrük Birliğinin Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri", **Dünya Gazetesi**, 29 Şubat 1996, s.6.

¹⁸İlker BİRDAL, s.34-35.

Bankalar, faaliyetlerini kısa vade ile sınırlandırıyorlarsa “ticari banka” uzun vade ile sınırlandırıyorlarsa “tasarruf bankaları” olarak isimlendirilmektedir. Fakat, gerçek hayatta saf bir ticari banka ya da saf bir tasarruf bankası görme olanağı yoktur. Günümüzde bankaların tümü hem kısa vadeli hem de uzun vadeli mevduat kabul etmekte ve kaynakları kısa ve uzun vadeli aktiflere yatırmaktadırlar. Bu klasik bankacılık hizmetlerinin yanısıra günümüzde bankalar plastik kart (kredi kartı, para çekme kartı vs.) hizmeti vermekte, özel bankacılık faaliyetlerinde bulunmakta ve yatırım bankacılığına yönelik durumdadır. Ticari bankalar fonksiyonları gereği iki temel özelliğe sahiptirler. Bunlar;

- Bilanço büyüklüğüne oranla sermaye miktarlarının çok küçük olması,
- Temel olarak pasiflerinin çoğu talep edildiği takdirde sahibine ödenmek durumunda olmasıdır.

Bu nedenle, ticari bankalar likidite riski ve iflas riskine maruzdurlar. Bu iki özelliğin yanısıra, ticari bankalar hemen hemen her ülkede olduğu gibi ülkemizde de en büyük finansal kuruluşlardır, en çok çeşitlendirilmiş firmalardır ve finansal düzenlemelerin odak noktasıdırlar. Bu özelliklere sahip olan ticari bankalar finansal sektörde iki işlevi yerine getirirler. Bunlar, kaydi para yaratma ve finansal aracılık işlevidir. Birinci işleviyle para arzını etkileyebilen ticari bankalar, ikinci işlevleri ile de fon arz ve talep edenler arasında köprü görevi görürler¹⁹

1994 yılında ciddi bir kriz yaşayan ve hızla küçülen Türk bankacılık sistemi, 1995 yılında ekonomide yaşanan gelişmeye paralel olarak mali sistemin büyümesinden olumlu yönde etkilenmiştir. Toplam bilanço büyüklüğü cari fiyatlarla ikiye katlanarak 4.102 trilyon TL'ye, dolar bazında ise %32 oranında büyüyerek 51.6 milyar dolardan 68.4 milyar dolara yükselmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı %51.6'dan %54'e yükselmiştir.

¹⁹Kasım EREN, **Avrupa Birliğinde ve Türkiye’de Bankacılık**, Yıldız Teknik Üniv.Yay.No: 637, İstanbul 1996, s.27.

II- TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE BANKALARIN SINIFLANDIRILMASI

Türk Bankacılık Sistemi'nde bankalar; Merkez Bankası, Ulusal Ticari Bankalar, Yabancı Bankalar ve Yatırım ve Kalkınma Bankaları olmak üzere dört sınıfta gruplanmaktadır.

A) MERKEZ BANKASI

Türk Banka Sisteminin temelinde Merkez Bankası vardır. Günümüzde Merkez bankasının yerine getirdiği görevleri ilk kez 1863 yılında Osmanlı Bankası üstlenmiştir. Daha sonra 1715 sayılı yasayla 1930 yılında Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası kurulmuştur.²⁰ Kurulduğunda sermayesinin %15'i doğrudan Hazineye ait olan Merkez Bankası, 1970 yılında çıkarılan 1211 sayılı Merkez Bankası kanunu ile, sermayesinin en az %51'i Hazineye ait bir banka konumuna gelmiştir.

Merkez Bankasının temel işlevi, ülkenin ekonomik gelişmesine yardım etmek ve Türk parasının gelecekteki istikrarını sağlamak için gerekli önlemleri almaktır. 1999 yılına kadar verilmiş olan banknot ihraç etme yetkisi, 25.04.1994 tarihli yasayla süresiz olarak uzatılmıştır.²¹ Bankanın görevleri yasada açık bir şekilde ve dört başlık altında belirlenmiştir. Bu görevler :

- i. Para ve kredi politikasını, kalkınma planları ve yıllık programlara uygun bir biçimde yürütmek,
- ii. Hükümetle birlikte, milli paranın iç ve dış değerini korumak amacıyla gerekli önlemleri almak,

²⁰GEYLAN, s.21 (içinde) Tayyar Sadıklar, **Türk Mali Sistemi İçinde Bankalar** (Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Ankara, 1981) s.97.

²¹EREN, s.86 (içinde) Ziya Kayla, **Merkez Bankası İşlemleri**, A.İ.T.İ.A. Yay., Ankara, 1981, s.28-34.

- iii. Ulusal paranın miktar ve dolaşımını, bu yasa gereğince düzenlemek,
- iv. Bankalara ödünç para verme işlerini, bu yasada yazılı sınırlar içerisinde yüklenmektir.

Aynı yasada bankanın yetkileri de şu şekilde belirlenmiştir :

- i. Ülkede banknot ihracı, tek elden sadece T.C.Merkez Bankasına aittir.
- ii. Banka, kredi işlemlerinde uygulayacağı reeskont, iskonto ve faiz oranlarını tesbit etmek hakkına sahiptir.
- iii. Ödünç para verme işlerinde ve mevduat kabulünde alınacak ve verilecek faiz, komisyon ve öteki ücretlerin oranlarıyla, mevduatta vade ve bunların yürürlük zamanlarını banka saptayabilir.
- iv. Kalkınma planları ve yıllık programların hedeflerine uygun olarak, banka plasmanları üstünde düzenleme önlemleri alır. Başka bir deyişle, kredi türlerinin sektörler ve konular itibarıyla dağıtımını düzenler.
- v. Özel sektör kuruluşlarınca satışa çıkarılabilecek tahvillerin miktar, faiz ve satış koşullarının saptanması ile ilgili kararlar alabilir.²²

B) ULUSAL TİCARİ BANKALAR

Ulusal ticari bankalar, sermayelerinin kamu veya özel sektöre ait olmasına göre iki gruba ayrılırlar: kamu ve özel sermayeli bankalar.

Kamu sermayeli bankalar üretimi arttırmak, ilgili oldukları alana kredi vermek, gibi amaçlarla ve özel yasalarla kurulmuşlardır.²³ İçlerinde en önemlisi T.C. Ziraat

²²M.İlker PARASIZ, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 1994, s.271.

²³EREN, s.88-89,(içinde) **31 Aralık 1994 itibarıyla Türkiye’de Mevduat Kabul Eden Bankaların Bilançoları**, Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar ve Planlama Müdürlüğü, Ankara, 1995.

Bankasıdır. Diğer kamu sermayeli bankalar ise, Türkiye Emlak Bankası, Etibank, Türkiye Halk Bankası ve Türkiye Vakıflar Bankası'dır.

Değişik zamanlarda kurulmuş olan özel sermayeli bankaların bazıları turizm gibi belirli bir alanda uzmanlaşmış olmakla birlikte çoğu genel amaçlı faaliyette bulunmaktadır.²⁴ Özel kesime ait bankalar arasında ilk sırayı Türkiye İş Bankası almaktadır. Bu banka dışında Yapı ve Kredi Bankası ve Akbank'ta Türkiye'nin en büyük bankaları arasında yer almaktadır.²⁵

C) YABANCI BANKALAR

Yabancı bankalar özellikle 1980 yılından sonra Türkiye'ye gelmeye başlamış, çoğunlukla dış ticaret alanında faaliyet göstermektedirler. Şubeleri genellikle az sayıdadır. Yüksek teknoloji ile faaliyette buldukları için çabuk hizmet verebilmektedirler. Kaynaklarının önemli bir kısmını döviz tevdiatı ve TL mevduat oluşturur. Anonim şirket statüsünde kurulurlar, kuruluş, şube açma gibi konularda Bankalar Kanunu'na tabidirler.²⁶

Bu bankaların bir kısmı Türkiye'de kurulmuş, diğer bir kısmı ise Türkiye'de şube açmıştır. Türkiye'de kurulmuş bankalar arasında Arap-Türk Bankası, Osmanlı Bankası, Midland Bank gibi bankalar vardır. Şube açan büyük bankalardan bazıları ise Bank Mellat, Banco Di Roma, Citibank N.A., Kıbrıs Kredi Bankası'dır.²⁷

²⁴EREN, s.90 (içinde) Türkiye Bankalar Birliği, **Bankalarımız 1994**.

²⁵Adil GİRAY, **Para Miktarı Faiz ve Mali Kurumlar**, Ankara, 1994, s.171.

²⁶EREN, s.91.

²⁷GİRAY, s.178.

D) KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI

Kalkınma bankaları yatırım bankacılığı faaliyetlerine ek olarak özkaynaklarıyla yönetimi kendilerine bırakılan fon ve benzeri kaynaklardan kredi vermek için kurulurlar;²⁸ mevduat kabul etmezler. Kalkınma ve Yatırım Bankaları kamu sermayeli ve özel sermayeli bankalar olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Kamu Sermayeli Bankalar arasında ilk sırayı İller Bankası almaktadır. Bu banka bir yatırım bankası niteliğindedir. Bankanın kredilerinin çoğu kısa vadeli. Şehirlerin kalkınmasına katkıda bulunmak ve çeşitli kamu hizmetlerini geliştirmek amacıyla faaliyet gösterir. Bu gruptaki diğer bankalar Türkiye Kalkınma Bankası ve Türkiye İhracat Kredi Bankası (Türk Eximbank)'dır.²⁹

Özel sermayeli bankalardan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası önemlidir. Sermayesi, milli bankalar, ülkemizde faaliyet gösteren yabancı bankalar ve tüzel kişiler tarafından karşılanmıştır. Banka 1950 yılında İstanbul'da kurulmuştur.³⁰ Bu gruptaki bankalardan diğer ikisi Birleşik Yatırım Bankası ve Sınai Yatırım ve Kredi Bankası A.Ş.'dir.

III- TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN PİYASA YAPISI VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Türkiye'de bankacılığın ilk uygulamaları Cumhuriyet öncesi döneme kadar uzanmakla birlikte, bu alanda göze çarpan gelişmeler özellikle devlet bankalarının kurulmasıyla başlamıştır. Özel bankaların 1950'li yıllardan itibaren kurulmaya başlaması ise bankacılık sistemini daha dinamik bir yapıya kavuşturmuştur. Bu dönemde günün ekonomi politikalarına uygun olarak 7129 sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe girmiştir. Daha sonraki yıllarda, ekonomideki gelişmeler karşısında sözü edilen kanunun yetersiz kalması nedeniyle bankaların kuruluş, yönetim ve çalışma koşulları 3182 sayılı kanun ile yeniden düzenlenmiştir.³¹

²⁸İlker PARASIZ, **Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş**, Anadolu Üni.Yay. No: 754, AÖF.

Yay.No: 384, Eskişehir, 1993, s.16-37.

²⁹EREN, s.91-92.

³⁰GEYLAN, s.22.

1970'lerden itibaren bankaların yönetiminin holdinglerin eline geçtiği görülmektedir. Bu durum özellikle 7129 sayılı Bankalar kanununun 38.maddesinden kaynaklanmıştır. Anılan madde, bankaların en az sermayesinin %25'ine sahip oldukları iştiraklere açtıkları kredi oranının üst sınırını kaldırmıştır.

Türk bankacılık sisteminin 1980 öncesi dönemdeki belirgin özellikleri; kredi faiz oranlarının ve döviz işlemlerinin kamu otoritelerinin kontrolü altında olması, reel faiz oranlarının negatif olması, gelişmemiş bir sermaye piyasasına bağlı olarak yetersiz kredi hacmi ve bankacılık sistemindeki uluslararası bankaların sayısının az ve ilişkilerin zayıf olmasıdır. Yine 1980 öncesinde ekonomik yapıdan kaynaklanan sorunlar ve özellikle de yüksek enflasyon, birikim sahiplerinin reel kayıplara uğramasına, dolayısıyla birikimlerin bankacılık sisteminin dışına taşarak verimsiz alanlara kaymasına yol açmıştır.³² Türk bankacılık sisteminde Ekim 1997 itibariyle (Merkez Bankası dahil) toplam 72 banka faaliyet göstermektedir Tablo(1), Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların sayılarını, mevduat ve kredi rakamlarını göstermektedir.

Tablo (1) Türkiye'de Faaliyet Gösteren Banka Sayıları (31.10.1997 itibariyle), Mevduat ve Kredi Dağılımları (31.12.1996 itibariyle)

Banka	Banka Sayısı	(%) Genel	(%) Grup İçinde	(Milyar TL.)* Top.Mevduat	(%)	(Milyar TL.) Toplam Krediler	(%)
1. TCMB	1	1.4		-	-		
2. Ticaret Bankaları	40	55.6					88.3
A.Kamusal Sermayeli Bankalar	5		12.5	2.719.980	97.4	1.359.612	
B. Özel Sermayeli Bankalar	35		87.5	3.296.808		2.066.040	
3.Diğer Ticaret Bankaları **	18	25.0			2.6		1.8
A. Türkiye'de Kurulmuş Bankalar	7		38.9	113.076		48.600	
B. Türkiye'de Şube Açan Ban.	11		61.1	43.956		19.332	
4.Kalkınma ve Yatırım Ban.	13	18.1					9.9
A. Kamusal Sermayeli Bankalar	3		23.1	-	-	61.992	
B. Özel Sermayeli Bankalar	10		76.9	-	-	322.474	
TOPLAM	72	100.0	-	6.173.820	100	3.878.050	100

* Birleşik

**Sermayesinin yarısı veya yarıdan fazlası yabancılara ait olan bankalar

Kaynak: Bankalarımız 1995, Mayıs 1996

³¹Deniz BALAK ve Dilek SEYMEN, **Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Gümrük**

Birliğin Türk Bankacılık Sistemi Üzerindeki Muhtemel Etkileri, Türkiye Bankalar

Birliği Ya. No.: 201, İstanbul, 1996, s.47.

³²BALAK ve SEYMEN, s.47,49

Tablo'nun incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, sayı itibariyle en büyük grubu ticaret bankaları oluşturmaktadır. Tablodan çıkan bir diğer sonuç ise, kamu sermayeli bankaların sistem içerisinde ağırlıklı bir yere sahip olmasıdır. Kamu bankalarının 1996 yılında açmış olduğu kredilerin toplam kredilere oranı %35.05, topladıkları mevduatın toplam mevduata oranı %44.05 ve aktif toplamı sektörün toplam aktiflerinin yaklaşık %41'ine eşittir.

Yürürlükteki mevzuat ve günümüz piyasa koşulları altında şekillenen Türk bankacılık sisteminin piyasa yapısının göze çarpan bellibaşlı özellikleri aşağıdaki başlıklar altında incelenebilir.

A) BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ YOĞUNLAŞMALAR

İşletmelerde yoğunlaşma ya işletmelerin ölçeklerinin büyümesi (birincil yoğunlaşma) ya da sektördeki işletme sayılarının azalması (ikincil yoğunlaşma) sonucu ortaya çıkmaktadır. Bankacılıktaki yoğunlaşmanın belli başlı nedenleri şunlardır:³³

-Bankaların gişe açmakta karşılaştığı güçlükler, satış noktalarını artırma arzuları, orta ve küçük boyutlu bankaları yutmalarını teşvik etmektedir.

-Bankalar, yoğunlaşma sonucu ortaya çıkacak maliyet düşüşleri, verim artışları, iş dalgalanmalarının hafifletilmesi ve uluslararası ilişkilerde daha güçlü bir duruma gelme arzusuyla da yoğunlaşma yoluna gitmektedir.

-Bankalararası rekabet tutkusu yoğunlaşmanın bir nedeni olmaktadır.

-Bankacılık sektöründe bilgisayar kullanımının pahalı olması ve giderek yaygınlaşması, yeni iletişim yöntemlerinin geliştirilmesi yoğunlaşmayı teşvik etmektedir.

Herhangi bir sektördeki yoğunlaşmayı ölçmeye yarayan bir yöntem M-Firma yoğunlaşma oranıdır. Bu oran, firmaların sektördeki büyüklük dağılımını ölçmeye yöneliktir.³⁴

³³PARASIZ, s.122-123.

³⁴İbrahim AYDINLI, **Türk Bankacılık Sistemi Piyasa Yapısı 1991-1994**, SPK Yay.

No: 40, Ankara, 1996, s.32.

Türk banka sistemindeki yoğunlaşmayı inceleyen bir çalışmanın sonuçlarını Tablo(2)'den görmek olanaklıdır.

TABLO (2) : Toplam Aktif, Toplam Kredi ve Toplam Mevduat Bazına Göre M - Banka Yoğunlaşma Oranları

YIL	Toplam Aktif			Toplam Mevduat			Toplam Kredi		
	Bazına Göre (%)			Bazına Göre (%)			Bazına Göre (%)		
	3-Banka	5-Banka	10-Banka	3-Banka	5-Banka	10-Banka	3-Banka	5-Banka	10-Banka
1990	43	57	80	44	55	77	45	60	85
1991	39	53	76	41	53	76	40	54	81
1992	41	53	76	44	56	77	43	58	83
1993	40	52	75	38	50	73	43	57	83
1994	40	54	79	44	60	80	40	56	82
1995	33	52	75	38	53	76	35	57	79

Tablodan çıkan önemli bir sonuç, Türk bankacılık sektöründe yoğunlaşma oranlarının yüksek düzeyde olmasıdır. 1990 yılı itibariyle sektördeki aktif toplamının %42.5'i, krediler toplamının %43.9'u ve mevduat toplamının da %44.8'i üç banka üzerinde yoğunlaşmıştır. 1995 yılı sonunda, oranlarda bir düşme gözlenirse de (sırasıyla %33, %38 ve %35) yine de yoğunlaşma yüksek düzeydedir. Aynı durum 5-banka ve 10-banka yoğunlaşma oranlarında da geçerlidir. Örneğin 1995 sonunda sektör aktif toplamının %75'i on bankanın güdümündedir.³⁵ T.C.Ziraat Bankası, T.İş Bankası, Akbank, Yapı Kredi Bankası ve T.Emlak Bankasından oluşan beş büyük bankanın 1995 yılı itibariyle toplam banka aktifleri içerisindeki payı %47, toplam döviz tevdiatı içindeki payı %56 ve toplam krediler içindeki payı %48'dir. Bu bankalar faizlerin serbest olduğu dönemlerde, izlenecek faiz politikasının tesbitinde önemli ölçüde söz sahibi olmuşlardır.³⁶

³⁵AYDINLI, s.36.

³⁶EREN, s.105.

B) OLİGOPOLİSTİK PİYASA MODELİ

Türk bankacılık sisteminde (AB üyelerinde olduğu gibi) sisteme giriş ve çıkışlar izne bağlıdır. Az sayıda banka, sistem içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum bankacılık sisteminde, firma sayısının ikiden çok, ancak üç-beş tanesinin piyasayı etkileyebilecek büyüklükte olduğu, piyasaya giriş ve çıkışların büyük ölçüde kısıtlandığı bir piyasa modelini, yani eksik rekabet piyasasının oligopolistik biçimini işaret etmektedir.³⁷

Türkiye’de yalnızca dört banka grubu (kamu sermayeli bankalar, Çukurova grubu, Doğuş grubu ve Sabancı grubu) sektörün büyük bir bölümüne hükmetmektedir. Nitekim bu dört grubun sistem içerisindeki ağırlıkları, aktifler bazında % 69.45, krediler bazında % 70.82 ve mevduat bazında da % 70.29 düzeyindedir.³⁸

Bu piyasa yapısı içerisinde, her banka kontrol edebileceği piyasa payını bilmekte, bu payı belli sınırlar içerisinde değiştirebilmekte ve her bankanın karlılığı, rakip bankaların piyasayı etkileyebilme güçleri ile ters orantılı olmaktadır.³⁹

C) HOLDİNG BANKACILIĞI

Holding bankacılığı, doğrudan veya dolaylı olarak, bir ya da daha fazla bankaya bir bankanın sahip olması ya da kontrol etmesidir. Türkiye’de yaklaşık yirmiden fazla, belirli grup, kişi, holding ya da öteki bankaların kontrolü altında bulunmaktadır.⁴⁰

Bankaların holdinglerin kontrolleri altında olmaları, ekonomik açıdan ve yönetim açısından bağımsız politikalar izlemelerini güçleştirmektedir. Bankanın ait olduğu holding,

³⁷EREN, s.107-108.

³⁸AYDINLI, s.38.

³⁹Yener ALTUNBAŞ-Ayhan SARISU, **Avrupa Birliği sürecinde Türk ve Avrupa**

Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması, TBB,Yay.No: 200, İstanbul, 1996, s.24.

⁴⁰PARASIZ, s.123.

ekonomik açıdan güç durumda ise kaynak gereksinimi daha da artmakta, gereksinimlerini karşılamak amacıyla almış olduğu kredileri geri ödemekte büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır. Kredilerin geri ödenmesinde ortaya çıkan sorunlar yeni kredi gereksinimi yaratmakta ve bir kısır döngü ortaya çıkmaktadır. Bu türden olaylar geçmişte yaşanmış ve bazı bankalar tasfiye edilmiştir.⁴¹ Grup ve holding bankalarının topladıkları mevduatları kendi şirketlerine aktarıyor olmaları ve grup bankalarının rekabetten ziyade sinerji amacı gütmeleri; sistemde aksak rekabet koşullarının varlığı yargısını güçlendirmektedir.⁴²

D) İHTİSAS BANKACILIĞI İLE TİCARİ BANKACILIĞIN İÇİÇE OLMASI

Türkiye’de tarım, elsanatları, konut, tekstil, vb.alanlarda uzmanlaşmış, bu alanlarda faaliyette bulunmak üzere kurulmuş kamu bankaları vardır. Bunların yanısıra dış ticaretle uğraşan, bu alana destek veren ihtisas sahibi özel sermayeli ticaret bankaları da mevcuttur. Bununla birlikte özel amaçlarla kurulmuş bulunan ihtisas bankaları aynı zamanda ticari bankacılık yapmaktadır.⁴³ Bu eğilim genelde tüm ülkelerde görülmektedir. Hemen her ülkede bankalararası rekabet, hizmetlerde uzmanlaşma yerine vade ve müşteri konusunda fazla ayırım yapmadan, her türlü hizmeti sağlayan bir anlayışa yol açmaktadır.⁴⁴

E) PERAKENDE-TOPTANCI BANKACILIK

Çok şubelilik esasına dayanan perakende bankacılıkta amaç, geniş bir alana yayılmış küçük, orta ve büyük ölçekli firmaların yoğun kredi taleplerini karşılamaktır. Perakendeci bankalar vadeli ve vadesiz mevduat hesapları, çek tahsilatı, akreditif, açık kredi kolaylıkları, tüketici kredisi, kambiyo işlemleri, müşteriler adına menkul kıymet alım satımı gibi çok geniş bir yelpazeye dayalı küçük hacimli standart işlemler yapmaktadır.⁴⁵

⁴¹EREN, s.108.

⁴²AYDINLI, s.39.

⁴³EREN, s.107.

⁴⁴PARASIZ, s.125.

Toptancı bankacılık ise, müşterilerinden gelen büyük tutarları karşılamak üzere başka firmalardan ve uluslararası para ve sermaye piyasalarından büyük tutarlı fon sağlayan, çok geniş bir iş alanına sahip olan, müşterileriyle çok yakın ilişki içinde olan, hızlı karar alıp uygulayabilen, az sayıda şube ve uzmanla çalışan, derinliğine bankacılık olarak tanımlanabilir.⁴⁶

1980 öncesinin mevduata dayalı çok şubeli bankacılığı, bankacılık sisteminin perakendeci bankacılığa dayalı olduğuna işaret etmektedir. Bu durum 1980 sonrası reel faiz uygulamasıyla birlikte değişmeye başlamıştır. Tablo(3), 1988-1996 yılları arası banka şubelerindeki gelişmeleri göstermektedir.

Tablo (3) Bankaların Yurtiçi Şube Sayıları

Yıllar	Kamusal Ticaret Bankaları	Özel Ticaret Bankaları	Yabancı Ticaret Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Toplam Şube Sayısı	Yıllık Artış / Azalış
1988	2945	3450	106	12	6513	110
1989	2964	3491	106	14	6575	62
1990	2967	3443	113	17	6540	-35
1991	3019	3313	113	17	6462	-78
1992	2993	3070	109	19	6191	-266
1993	2997	3087	108	20	6212	21
1994	2909	3054	105	19	6087	-125
1995	2866	3226	104	25	6221	134
1996	2875	3419	104	23	6421	200

Kaynak: ALTINBAŞ-SARISU, sy. 22, Banks In Turkey 1996.

Tablodan da görüleceği gibi (1995'deki artışa rağmen) banka şube sayılarında genelde bir azalma eğilimi vardır. Bu eğilim önemli ölçüde büyük ölçekli özel sermayeli bankaların şube kapatma politikalarından kaynaklanmıştır. Şube kapatmanın nedenleri

⁴⁵PARASIZ, s.125.

⁴⁶PARASIZ, s.126.

arasında, reel faiz politikası sonucu artan mevduat maliyeti, faizsiz bankacılık yapan kuruluşların artması, yeni şube açmak için gereken asgari sermaye miktarının artması gibi nedenler sayılabilir.⁴⁷

Toptancı bankacılık ise, 1980 sonrası serbest faiz uygulaması, ihracatın teşviki, ithalatın serbest bırakılması, kontrollü esnek döviz kuru sistemine geçiş, yabancı bankaların şube açmalarına izin verilmesi, bankalararası para ve döviz piyasalarının kurulması ve otomasyon alanında yaşanan yenilikler sonucu gelişmeye başlamıştır.⁴⁸

Özetle, Türk bankacılık sistemi, mevduat bankacılığı ağırlıklı, oligopolistik piyasa koşullarında faaliyet gösteren, büyümeye yönelik politikalar yerine kâr artışı ve aktif kalitesinin yükseltilmesi amacıyla yeniden yapılanma politikaları uygulayan, çok şubeli bir yapıya sahip, dinamik ve yeniliklere açık özellikler sergilemektedir.⁴⁹

IV- TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SON YILLARDA YAŞANAN GELİŞMELER

A) BİREYSEL BANKACILIĞIN GELİŞMESİ

Türk ekonomisi ile paralel bir gelişme gösteren Türk bankacılığında en önemli gelişmeler bireysel bankacılık faaliyetleri alanında yaşanmıştır. Bireysel bankacılık hizmetlerine olan müşteri duyarlılığının artması, bankaları yeni birimleri hizmete sokmasına neden olmuştur.⁵⁰ Bankacılık sektörü için, dönüm noktası sayılabilecek olaylardan biri 1988 Ekim'inde yaşanan faiz yarışıdır. Bir anda 20 puan artan yıllık mevduat faizleri, bankalar için büyük bir maliyet artışı getirmiştir. Bu artış yüzünden plasman zorluğu çeken bankalar, 89'dan itibaren bireysel bankacılık alanına yönelmişler

⁴⁷ALTUNBAŞ-SARISU, s.22.

⁴⁸PARASIZ, s.127.

⁴⁹ALTUNBAŞ-SARISU, s.25.

⁵⁰ALTUNBAŞ-SARISU, s.24.

ve bir çok banka bu alanda ciddi yatırımlar yapmıştır. Daha önce uygulandığı halde yeterince önem verilmeyen tüketici kredileri, bankaların vazgeçemediği enstrüman haline gelmiş, bireysel kredilerin hacimleri gün geçtikçe artarak 1993 yılı patlama yılı olmuştur. Tüketici kredileriyle başlayan bireysel bankacılık atağı, otomasyon yatırımlarının hızlanması ve sonuçta birçok yeni ürünün müşterilerin hizmetine sunulmasıyla devam etmiştir. Bugün bu ürünler öyle bir noktaya gelmiştir ki telefon, su, elektrik gibi hizmetlerin faturalarını ödemek bile bankalara devredilebilmektedir.⁵¹ Bireysel bankacılık alanındaki gelişmeleri şöyle özetleyebiliriz:

1.Tüketici Kredileri

İnsanların ihtiyaçlarının sınırsız olması, onların mali imkanlarının üzerinde mal tüketerek gelecekteki gelirlerini bugünden kullanmaya yöneltmektedir. Günümüzde, ticari amaçlar dışında kişilere borç para verilmesiyle birlikte tüketici kredileri doğmuştur. Daha geniş anlamıyla tüketici kredisi, herhangi bir malın satın alınmasına ya da hizmete bağlı olarak, ticari amaçlar dışında tüketime yönelik olarak, daha sonra belirli koşullarda geri ödenmek üzere kişilere verilen kredilerdir. Tüketici kredilerinin en önemli özelliği ticari amaçlar dışında tüketim gereksinimlerine yönelik olarak kullanılmasıdır.⁵²

2.Plastik Kartlar

Bankaların kişilere ve şirketlere sunduğu çeşitli kolaylıklar sağlayan plastik kartlar vardır. Bunlar, alışveriş kolaylığı yanında, nakit kredi kullanma olanağında sağlayan kredi kartları, yalnızca alışveriş kolaylığı sağlayan, kredi özelliği göstermeyen ödeme kartları ve alışveriş kolaylığı ve hesaba doğrudan borç geçilmesini sağlayan hesaba erişim kartları olmak üzere üç kısma ayrılır.⁵³

⁵¹Talat YEŞİLOĞLU “Türkiye’de Bankacılık Nereden Nereye?” **CAPİTAL**, (Nisan/94), s.116.

⁵²PARASIZ, s.205.

⁵³UZKESİCİ, s.58 (içinde) Pelin Alpergin (der.), **Bireysel Bankacılık**, TBB Yay.No: 160, Ankara, 1990, s.20.

Kredi kartları, ödeme kolaylığı ve döner kredi kullanma olanağı sağlayan kartlardır. Ödeme kolaylığından anlaşılması gereken kişilerin alışverişlerinde yanlarında para taşımalarına gerek olmaksızın ödeme yapabilmeleri; böylece de kullandıkları mal ve hizmetlerin bedellerinin ödenmesini bir süre geciktirebilmeleridir.

Türkiye’de ilk kez 1960’lı yıllarda başlayan uygulamalar 1980’li yılların sonlarından itibaren yaygınlık kazanmıştır. Ticari bankalar Visa, Diners Club, American Expres, Mastercard/Eurocard gibi dünya çapında kullanılan kredi ve ödeme kartlarını çıkarmak için ilgili kuruluşlarla lisans sözleşmeleri imzalamışlardır. Bankalarımız uluslararası kredi kartı alanlara, bankada döviz tevdiat hesabı (DTH) açma zorunluluğu getirmiş olmakla birlikte bazı itibarlı müşterilerine DTH açtırma şartını aramadan kredi kartı verebilmektedir.⁵⁴

3.Elektronik Teknolojisinde Gelişmeler ve Otomasyon

Bugün dünyada bilgisayar teknolojisinin en yoğun ve yaygın olarak kullanıldığı sektörlerin başında bankacılık sektörü gelmektedir. Bunun nedeni ise; yapılan işlem sayısının fazla olması, çeşitliliği ve yapılan işlemlerin kısa zamanda, doğru bir şekilde sonuçlandırılması gereğidir. Bankaların elektronik teknolojiyi giderek daha fazla kullanmalarının nedenleri işlemlerde hız kazanmak, maliyetlerini azaltmak, müşterilerine daha iyi hizmet sunmak, piyasa paylarını arttırmak, diğer bankalarla ve uluslararası bankacılık alanında rekabet edebilme gücüne ulaşabilmektir.

Bankacılıkta otomasyon, şube içinde her bir servisin kendi bilgilerini topladığı ayrı ayrı birimlerden oluşan çevrimdışı (off-line) bilgisayar sistemiyle başlamış, daha sonra şubeler arası bilgiler çevrimiçi (on-line) bilgisayar sistemiyle toplanmıştır. Gelişmiş bir on-line sisteminde tüm bilgisayarlar bankaların merkezlerinde bulunan adı verilen ana bilgisayara bağlanmaktadır.

⁵⁴UZKESİCİ, s.59-60.

Otomasyon sayesinde banka içi bürokrasi ve işlem hataları en aza inmekte, şubeler ile genel merkez arasında bilgi aktarma hızlanmakta, bankanın durumu güncel olarak daha rahat izlenmekte, müşterilerle olan ilişkiler görece olarak artmakta ve bankalarda yönetim ve denetim daha etkin olarak gerçekleştirilmektedir.⁵⁵

4.Otomatik Vezne Makinaları

Günümüzde elektronik bankacılığın bireysel müşteri düzeyinde simgesi durumuna gelen otomatik vezne makinaları (ATM-Automatic Teller Machines), ilk kez 1969 Eylül'ünde Chemical Bank tarafından Long Island şubesinde hizmete sunulmuştur. Daha sonra bütün dünyada yaygınlaşmıştır.

Günümüzde kullanılan otomatik vezne makinaları, bankanın veri bankasına iletişim hatları ile bağlanarak çevrimiçi düzende hizmet vermektedir. Ancak banka belirli bir zaman içinde veri bankası ile bağlantıya geçememesi halinde çevrimdışı düzene geçerek hizmet veren sistemlerin de kullanıldığı görülmektedir.

Otomatik vezne makinaları ilk olarak bankalarda müşterilerin para çekme, para yatırma, bakiye sorma, hesap havalesi sorma gibi klasik banka işlemlerini yerine getirmeleri için banka şubelerinde veya şubeye çok yakın yerlerde kurulmuştur. Ancak zamanla, güvenlik sistemlerinin etkinliğinin artması, bu makinaların birer şube kimliğinde çeşitli yerlere dağılmasını sağlamıştır. Yapılan araştırmalar makinaların

- * % 75 oranında para çekme,
 - * % 15 oranında hesap bakiyesi sorma,
 - * % 9 oranında para yatırma,
 - * % 1 oranında hesaplararası havale,
- işlemleri için kullanıldığını göstermektedir.⁵⁶

⁵⁵PARASIZ, s.110.

⁵⁶Haldun AKPINAR, **Daha Hızlı, Daha Güçlü, Daha Yüksek**, Türkiye Bankalar Birliği Yay.No: 172,Ankara, 1993, s.39-41.

5.Ev Bankacılığı

Ev bankacılığı, özellikle gerçek kişilerin kişisel bilgisayar, özel görüntü ekranı, kablolu televizyon veya telefon kullanarak haberleşme ortamları üzerinden bankanın veri bankasına erişmesi, kendi hesabı üzerinde istediği işlemleri yapması, bankanın müşterilerine açık bilgi kaynaklarını ücretli veya ücretsiz kullanmasıdır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi ev bankacılığında üç temel unsur söz konusudur. Bunlar;

-Müşterinin kullandığı haberleşme aracı

-Müşterinin haberleşme aracı ile, bankanın veri bankası arasında bağlantıyı sağlayan haberleşme kanalı

-Bankanın veri bankası, bilgisayarları ve işlemleri gerçekleştirmek için gerekli olan yazılım düzeni.

Ev bankacılığı sistemlerinde kullanılacak en etkin araç, müşterinin kendi kişisel bilgisayarıdır. Ancak kişisel bilgisayar sayısının azlığı, bu sistemlerin yeterli ilgi görmesini engellemiştir. Ev bankacılığı konusunda en etkin uygulamalardan birisi ilk olarak Finlandiya’da, Union Bank of Finland tarafından telefon kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Fince’nin dil yapısı ve telaffuzunun Türkçe’de olduğu gibi basit oluşu konuşma temelli bu sistemlerin başarılı olmasında etkin olmuştur.⁵⁷

B) YENİDEN YAPILANMA ÇABALARI

Türk finans sisteminin en gelişmiş kesimini oluşturan, ülke kalkınmasında oldukça önemli bir konuma sahip olan Türk bankacılık sektörü 1980’lerden itibaren hızla gelişme kaydederek uluslararası banka ve finans sistemi ile bütünleşme çabası içine girmiştir. Son on beş yılda Türk ekonomisinde önemli bir yapısal değişim yaşanmıştır. Bu değişim, serbest piyasa ekonomisi uygulamasına geçişle başlamıştır. 1980’lerden bu yana Sermaye

⁵⁷AKPINAR, s.48-50.

Piyasası Kanunu çıkarılmış, Bankalararası Para Piyasası (İnterbank), İstanbul Menkul Kıymetler Borsası ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulmuş, Leasing Kanunu yürürlüğe girmiştir. Diğer yandan mevduat faiz oranları serbestleştirilmiş, döviz piyasası kurulmuş, Açık Piyasa İşlemlerine başlanmıştır. Tek Düzen Hesap uygulamasına geçilmiş, donuk ve batık plasmanlara gerçekçi karşılıklar ayrılmaya başlanmıştır. Kambiyo mevzuatı daha liberal bir içeriğe kavuşturulmuş, Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkında 32 sayılı KHK yürürlüğe girmiş, Türk Lirasının konvertibilitesi ilan edilmiştir. Yurtdışında yerleşik kişilerin Türkiye’de Türk Lirası ve Döviz Mevduat Hesabı açma ve menkul kıymet yatırımı yapmalarına izin verilmiştir. Bu değişiklikler bankacılık sektörünü doğrudan etkilemiştir.

1980 sonrası uygulanan bu değişim politikaları sayesinde finansal liberalizasyona geçiş hız kazanmış, bankacılık sektörü de yaşanan bu değişikliklerin gerisinde kalmamak için kendisini yenileme ihtiyacı duyarak çeşitli arayışlara girmiştir. Finansal türevler (futures, forwards, swaps, options), ATM’ler, kredi kartları, leasing ve faktoring hizmetleri gibi yenilik ve gelişmeler sektörde yerini almıştır.⁵⁸

Günümüzde artık çok şubeli ticaret bankaları yerine, kaynakları tasarruf mevduatından oluşmayan, az şubeli ihtisas bankaları daha önem kazanmaktadır. 80’li yıllarda açılan önemli ayrıcalıklara sahip bu türdeki 20’yi aşkın bankada tasarruf mevduatının toplam kaynaklar içindeki payı çok küçüktür. Bu bankalar çalışmalarını bankalararası mevduat, dış krediler, menkul kıymet alım satımı, leasing gibi işlemlerden doğan fonlarla yürütmekte, doğal olarakda yeni şubelerin getireceği mevduata önem vermemektedirler.⁵⁹ Ticaret bankalarımız artık yeni şubeler açmadıkları gibi özellikle bazı yörelerdeki şubelerini kapatma eğilimine girmişlerdir.

⁵⁸ALTUNBAŞ, SARISU, s.15-16.

⁵⁹Yalçın AHISKA, ”Bankalar Yeni Şubeler Açmalı mı ?”, Banka ve Ekonomik Yorumlar Yıl:29, Sayı: 1 Ocak 1992,s.38-42.

Türkiye’de 1980’li yılların sonuna kadar varolan ticaret bankası yatırım bankası ayrımının 1990’lı yıllardan bu yana değişiklik göstererek genelde evrensel bankacılığa doğru yöneldiği görülmektedir.

1980 sonrası dönemde bankacılık sisteminin kurumsal yapısında dikkati çeken önemli bir değişme, gerek yerli gerekse yabancı firmaların sektöre girişine izin verilmesidir. 1980 yılında 43 olan yerli banka sayısı 1996 yılında 72’ye ulaşmıştır. Özellikle ülkemizde faaliyet gösteren yabancı banka sayısında büyük artış olmuş 1980 yılında 4 olan bu rakam 1996 yılında 18’e ulaşmıştır. Bu sayede bankacılık sektörü, yurtiçinde yabancı bankaların rekabeti ile karşılaşmıştır.

Serbest piyasa şartlarının getirdiği rekabet ortamı sayesinde personel eğitimi, ürün geliştirme, teknolojik altyapı yatırımı, fon yönetimi ve düşük maliyetle çalışma gibi konular önem kazanmış ve bu yönde etkin bir gelişme sağlanmıştır. Bunun sonucu olarak yeni ürün ve hizmetlerin tüketici piyasalarına sunulduğu görülmektedir.

Son yıllarda bankacılık sektörünün AB normlarına yaklaştırılması amacıyla yasal düzenlemelere ağırlık verilmektedir. Bankaların mali yapılarının güçlendirilmesi, kredi riski ve iştirak oranlarının AB normlarına yaklaştırılması gibi tedbirleri öngören, Bankalar Kanununda yeni düzenlemelere gidilmiştir.⁶⁰

C) FAALİYET ALANLARI VE HİZMET TÜRLERİNDEKİ DEĞİŞMELER

Bankacılık sektörü 1980 sonrası dışa açık ekonomi politikaları içinde dış rekabet ile en çabuk ve en yoğun olarak karşılaşan sektör olmuştur. Özellikle 1980’li yılların başından itibaren birçok yabancı bankanın Türkiyeye gelmesi ve bu bankaların ağırlıklı olarak dış ticaretin finansmanı yönünde faaliyet göstermesi Türk bankalarını da bu konuda

⁶⁰BALAK ve SEYMEN, s.48-51.

uzmanlaşmaya yönelmiş ve Türk bankalarının uluslararası faaliyetlerinde bir artış olmuştur.⁶¹

Artık bankacılıkta para ile ilgili her türlü işlem, bilgi aktarımının, günün teknolojisinden faydalanarak her an her yerde ve hatasız olarak müşteriye sunulması esastır. Elektronik bankacılık, teknolojik rekabet üstünlüğü kazanılması, maliyetlerin düşürülmesi, bilgi toplumunun taleplerinin karşılanması, stratejik ve taktik seviyede etkin karar verilebilmesi gibi amaçlar göz önünde bulundurularak günün teknolojik imkanlarının, bankacılık faaliyetleri için uygulanması, geliştirilmesi ve bu çalışmalar sonucunda elde edilen ürün ve hizmetlerdir.⁶²

Bankacılıkta teknoloji desteğindeki arayışlar, iç yapıdaki sorunların çözülmesine, gerçek ve tüzel kişiler için ödeme sistemlerinin etkinliğine yöneltilmiştir. Bütün bu arayışlar sonucunda, gelişmiş ülkelerde bankacılığın her on yılda bir daha üstün teknolojiye geçmesi sağlanmıştır. 1960'lı yıllarda kredi kartları, 1970'li yıllarda otomatik vezne makinaları ve satış noktasında fon transferi işlemleri (EFT/POS : Electronic fund transfer/point of sale), 1980'li yıllarda ev bankacılığı ve nakit yönetimi teknikleri bankacılık ortamında etkin rol oynamıştır. Yakın gelecekte gerçek kişilerin ödeme sistemi olarak görülen bellek kartı (memory card veya smart card) uygulaması ve işletmelerin bankaları ile ilişkilerini kolaylaştıracak olan elektronik veri değişimi (elektronik data interchange) sistemleri gelişimi sürdürmektedir.

Günümüz teknolojisi para çekme, para yatırma, yeni hesap açma, hesap havalesi ve para ile ilgili çeşitli bilgilerin (hesap bakiyesi, faiz, tahvil, hisse senedi, yabancı para değerleri) sorulması gibi rutin bankacılık işlemlerine çözümler sunmaktadır. Her türlü rutin işlemin müşteri tarafından bireysel olarak gerçekleştirilmesini ve çeşitli aydınlatıcı bilgilerin müşteriye sunulmasını sağlayacak teknolojiye işlerlik kazandırılması elektronik bankacılığın temel konularındandır.

⁶¹Can Fuat GÜRLESEL, **Avrupa İç Pazarı 1992 ve Türk Bankacılık Sistemi Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Türkiye Bankalar Birliği Yay. No: 176, Ankara, 1993, s.87.

⁶²AKPINAR, s.1.

Her türlü rutin işlemin elektronik bankacılık çerçevesinde çözümü sözkonusu olmakla birlikte önemli olan bu tekniklerin işletme çevresi, müşterinin kültür ve eğitim yapısı, ülkenin altyapı koşulları gibi özellikler göz önüne alınarak seçimi ve uygulanmasıdır. Bu tekniklerden olumlu yönde faydalandığı takdirde, bankacılık işlemleri üst düzey personel ile yürütülecek bir danışmanlık merkezi haline gelecektir. Kişisel müşteriler bankacılıkla ilgili her türlü kaydi hareketi bilgi işlem ağına bağlı kişisel bilgisayar, kablolu televizyon, telefon gibi haberleşme ortamlarında, nakit işlemlerini otomatik para çekme makinalarında gerçekleştirmektedir. Az sayıda personelin çalıştığı mini bankalar müşterinin yüz yüze halledilmesi gereken işlemlerine yardımcı olmakta, sayısı iyice azaltılmış banka şubeleri yalnızca tavsiye ve özel işlemlere ayrılmaktadır. Bu yaklaşım hizmetin kalitesini, dolayısıyla müşterinin bankasına olan beğenisini arttırırken, bankanın şube, personel ve kağıda dayalı çalışma maliyetlerini azaltacaktır.⁶³

⁶³ AKPINAR, s.6-7.

Üçüncü Bölüm

BANKACILIĞIN ULUSLARARASILAŞMASI

I- ULUSLARARASI BANKACILIK KAVRAMI

Ticari bankacılık, müşterilerinin (mudiler veya kredi alanlar olabilir) yurtdışında olması durumunda “uluslararası“ özellik kazanır. İşlemler bankanın merkez şubesinden veya kendi ülkesindeki şubeler veya diğer kurumlardan idare edilebilir. Söz konusu kurumlar müşterinin ülkesinde olabileceği gibi üçüncü bir ülkede de bulunabilir.⁶⁴

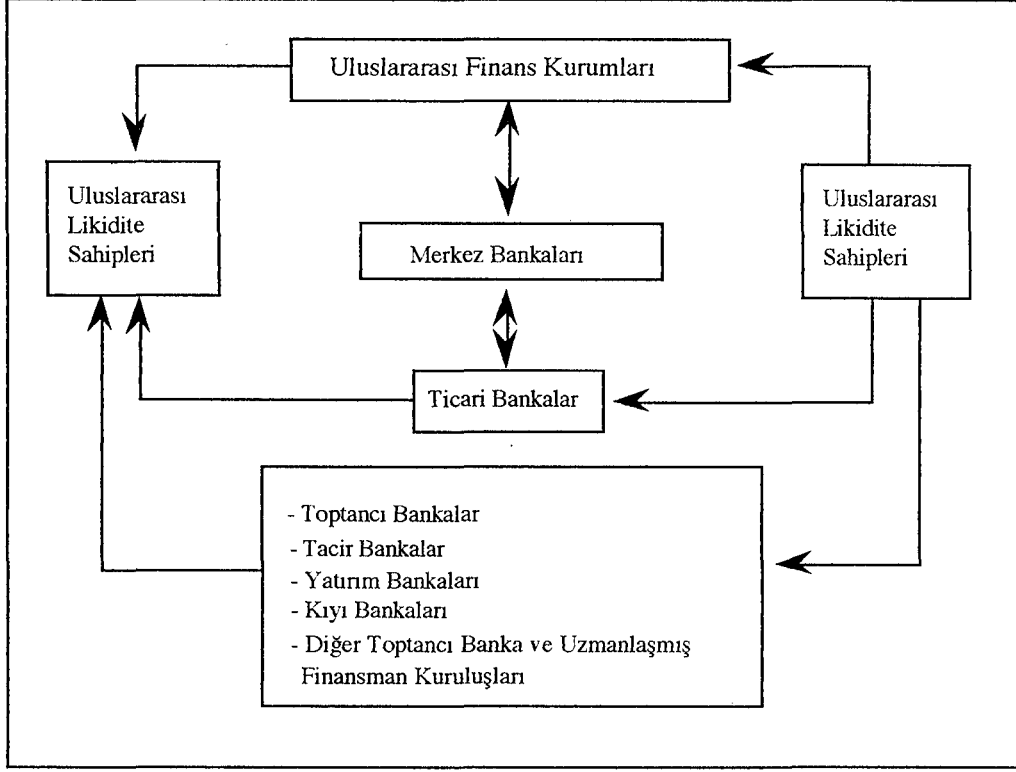
Şekil 2’de yer alan uluslararası bankacılığın çalışma sistemi incelendiğinde, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşlarının çeşitli finansal konularda merkez bankalarıyla karşılıklı ilişki ve işbirliği içinde buldukları, merkez bankalarının da kendi ülkelerindeki ticari bankalarla ilişkiye girdikleri gözlenmektedir. Uluslararası likidite talebinde bulunan kuruluşlar ise finansman ihtiyaçlarını gerek doğrudan uluslararası finans kurumlarından, gerekse ticari bankalar ve toptancı piyasa işlemleri yapan bankalardan karşılayabilmektedirler.⁶⁵

Bankalar, uluslararası faaliyetleri yoluyla farklı finansal ihtiyaçları olan ekonomik birimler arasında uluslararası finansal aracı olarak faaliyet göstermektedir. Banka bir

⁶⁴M.İlker PARASIZ-Kemal YILDIRIM, **Uluslararası Finansman Teori ve Uygulama**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1994, s.271.

⁶⁵Tezer ÖÇAL, Ö.Faruk ÇOLAK, Selahattin TOGAY, Kadir ESER, **Para Banka Teori ve Politika**, Ankara, 1997, s.104-105.

tarafın finansal aracını kullanabildiği gibi kendi borçlanma aracını da kullanabilmektedir. Uluslararası bankacılık dünyasında “recycling” olarak bilinen bu olay, bankaların dolaylı finansman açısından önemini göstermektedir.⁶⁶

Şekil 2: Uluslararası Bankacılığın İşleyişi.
Kaynak: ÖÇAL ve diğerleri, s.105

Uluslararası faaliyet gösteren bir bankanın temel fonksiyonları, değişik araçlarla ödemeleri yapmak ve finansal aracılık işlemini gerçekleştirmektir. Uluslararası ödemeler, ülke içindeki bankacılık kurumları ile farklı ülkelerde faaliyette bulunan bankalar arasındaki karşılıklı ilişkiler yoluyla yerine getirilmektedir. Uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankalar geniş bankacılık ağı yardımıyla uluslararası ödemeleri gerçekleştirmede bir aracı olarak hizmet görmektedir.⁶⁷ Uluslararası bankacılıkta başlıca faaliyet türlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

⁶⁶Nazım EKREN, **Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 282, Ankara, 1987, s.109.

⁶⁷Sudi APAK, **Uluslararası Bankacılık ve Finansal Sistemler**, Bilim Teknik Yayınevi, Eskişehir, 1995, s.13-14.

- Yabancı hükümetlere, işletmelere ve kişilere yönelik mevduat ve kredi işlemleri
- Döviz işlemleri, uluslararası para transferi,
- Akreditif, akseptans, euro-kredi araçları,
- Yabancı ve yerli müşteri grupları ile yabancı parayla gerçekleştirilen mevduat ve kredi işlemleri,
- Para futures ve opsiyonları, faiz oranı ve aktif swapları,
- Uluslararası ticaret ve projelerin finansmanına yönelik işlemler,
- Euro-tahvil ihracı ve yatırımı, sınır ötesi birleşme-devralma ve satış hizmetlerine katılma,
- Mali danışmanlık ve yatırım hizmetleri.

Uluslararası bankacılık işlemleri iki gruba ayrılır: geleneksel bankacılık ve euro-para işlemleri. Geleneksel bankacılık yerli para kullanarak, ülkede yerleşik olmayan kişilerle veya yabancı para kullanarak ülke dışında yapılan işlemleri kapsamaktadır. Euro-Para işlemleri ise ülkede yerleşik ve yerleşik olmayan kişilerle yabancı para kullanarak yapılan işlemleri ifade etmektedir. Yerli bankaların çokuluslu bankacılık faaliyetleri ise, şubeler veya bağlı şirketler aracılığıyla ülke dışında yürütülen işlemlerden oluşmaktadır.⁶⁸

II- ULUSLARARASI BANKACILIĞIN GELİŞİM SÜRECİ

İlk uluslararası bankacılık faaliyetleri, 13.-16.yüzyıllarda Avrupa'da Ricardi of Luca, Medici ve Fugger bankaları tarafından yapılmıştır. Bu bankalar, Avrupa ülkeleri arasında uluslararası ticaretin finansmanı ile ilgilenmiş ve dönemlerinin krallarına banker olarak hizmet etmiştir. Uluslararası bankacılık tarihindeki en önemli gelişmelerden birisi, 19.yy'da özellikle Britanya İmparatorluğu'nda büyük şube ağına sahip ticari bankaların uluslararası mal ticaretini finanse etmek amacıyla, gelişen sömürge ülkelerinde kurulmaya başlanmasıdır. Yine 19.yy'da kurulmaya başlanan ve temel faaliyetleri Avrupa'nın sermaye ihracatını istikrarlı biçimde sürdürmesini sağlamak ve geliştirmekte olan ülkelere

⁶⁸Mehmet Şükrü ERDEM, **Avrupa İç Pazarı ve Türk Bankacılık Sistemi: Sorunlar ve Öneriler**, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 174, Ankara, 1993, s.40-41.

uzun dönemli krediler vermek olan evrensel bankaların ortaya çıkışı diğer önemli bir gelişmedir.⁶⁹

Uluslararası bankacılık özellikle 2.Dünya savaşından sonra gelişme göstermeye başlamıştır. 1950'lerde uluslararası ticaretin genişlemesi ve 1960'larda çokuluslu işletmelerin sayılarının hızla çoğalması, uluslararası finansal hizmetlere olan talebi büyük ölçüde arttırmıştır. Geleneksel finansal merkezlerde kurulmuş bulunan bankalarda verdikleri kredi miktarlarını arttırarak ve Europara piyasası gibi uluslararası bankacılık hizmetlerinin temelini oluşturan yeni finansal teknikler yoluyla bu talebe cevap verdiler. Bu dönemde bankaların deniz aşırı faaliyetleri savunma amaçlıydı. Yani ülke içindeki banka müşterileri yurtdışında faaliyete başladıklarında, bu müşterileri kaybetmemek için banka da yurtdışındaki hizmetlerini genişletiyor ve geliştiriyordu. Ancak uluslararası bankacılığın olağanüstü bir büyüme sürecine girmesi 1973'deki enerji krizidir.

1973 yılının sonuna doğru mevcut fiyatının dört katına fırlayan petrol, bu doğal kaynağı ihraç ve ithal eden ülkeler arasında bir dengesizliğe neden olmuştur. Petroldeki fiyat artışı petrol ihraç eden ülkelerde bir fon fazlası yaratırken, diğer ülkelerde ödemeler dengesinin açık vermesine yolaçmıştır. Tüm dünyada ekonomik bir krize neden olabilecek bu durumu önlemek için, fon fazlasının bir şekilde fon gereksinimi olan ülkelere aktarılması gerekiyordu. Böyle bir durum ise, dünya çapında finansal aracılık hizmetlerine olan yoğun talebi ortaya çıkardı. Uluslararası bankalar a) dünya çapındaki organları (bina, şube, vb.), yetenekli personeli ve uluslararası ödünç para piyasasındaki deneyimleri sayesinde ve b) petrol ihraç eden ülkelerin merkez bankalarının açmış oldukları mevduat hesaplarının kendi üstlerinde olmaları nedeniyle yukarıda sözü edilen fon aktarımı işlevini yerine getirebilmişlerdir.⁷⁰

⁶⁹EKREN, s.7.

⁷⁰Alan C.SHAPIRO, **Foundations of Multinational Financial Management**, Allyn and Bacon, Boston, 1991, s.546.

80'li yıllarda bankacılık sektörü ve finansal piyasalar hızlı bir büyüme kaydetmiştir. Hatta bazı örneklerde olduğu üzere, bankaların büyüme hızı GSYİH'nın büyüme hızından daha yüksek gerçekleşmiştir. Ancak büyüme rakamları ülkeler, bankaların ölçüğü ve türü bakımından değişme göstermiştir. Bu yıllarda aktif karlılığı oldukça istikrarlı olmasına karşılık, özsermaye karlılığı daha inişli çıkışlıydı. 80'li yıllarda hemen hemen tüm uluslararası bankalar, temelde aktif kalitelerindeki bozulmalar nedeniyle, kâr performanslarında bir azalma yaşadılar. 1990'ların başında yaşanan aktif kalitesindeki problemlerin nedenleri, özellikle ABD, Kanada, İskandinav ülkeleri ve Japonya'da, borç verme politikalarındaki yanlışlıklardır. Artan yasal düzenlemeler ve kredi portföylerindeki kalite düşüklüğü, uluslararası bankaları geleneksel ödünç verme faaliyetlerinden bir ölçüde uzaklaştırmış ve komisyon temelli menkul kıymetler ve underwriting gibi işlemlere yöneltmiştir.⁷¹

III- BANKALARIN ULUSLARARASILAŞMA NEDENLERİ

Genelde, diğer firmalarda olduğu gibi, bankalar da üç temel faktörden dolayı uluslararası alana yönelir: hizmetlerini daha geniş bir alana yayma, kârlılık ve ihtisaslaşma.⁷² Uluslararası bankacılığa geçiş süreci, ülkelerin bankalarının özelliklerine ve dışsal faktörlere göre çeşitlilik göstermektedir. Buna göre uluslararası bankacılığa geçişi belirleyen bazı temel faktörler aşağıdaki gibi özetlenebilir.⁷³

1) Finansal araçlar dışında firmalarında çok uluslu hale gelmesi, bankacılığın da uluslararasılaşmasını etkilemiştir. Diğer deyişle bu tür firmaların yurtdışında yatırıma yönelmesi, ilgili ülkelerin ticari bankalarının uluslararası faaliyetlerinin gelişmesinde doğal bir güdü olmuştur. Faaliyetlerini uluslararasına yönelten firmaların, doğal olarak finansal yardım almak veya uluslararası işlemlerde karşılaştıkları çok yönlü problemler konusunda

⁷¹Shelagh HEFFERNAN, **Modern Banking in Theory and Practice**, JOHN WILEY and SONS, New-York, 1996, s.90-91.

⁷²EKREN, s.7,8,12.

⁷³ÖÇAL ve diğerleri, s.115-116.

bilgi ve danışmanlık hizmetini karşılamak amacıyla bankalara yönelmeleri son derece doğaldır. Bankalar da, hem kurulmuş müşteri ilişkilerini kaybetmemesi hem de yeni deneyimler ve olanaklar elde etmek ve böylece rekabet gücünü arttırmak düşüncesiyle, bankacılık alanındaki faaliyetlerini dünya ölçeğinde yayma ihtiyacı duymuşlardır.

2) Uluslararasılaşmayı özendiren en önemli unsur, bankacılık firmaları dışındaki firmalar için de geçerli olan uluslararasılaşmanın ve uluslararası farklılaştırmanın sunduğu fırsatlardır. Ulusal bir banka, ulusal para alanı içinde faaliyette bulunmak ve sözkonusu ekonominin sistematik riskine bağlı olmak zorundadır. Uluslararasılaşma fırsatları, ulusal finansal sektörün sınırlı boyutundan dolayı kullanılamamaktadır. Öte yandan, hükümet düzenlemelerine bağlı olduklarından, ulusal bankaların finansal aracılık alanı da sınırlandırılmış olmaktadır. Buna karşılık uluslararası alanda faaliyette bulunan bir banka, içsel ekonomik risklere ve ulusal bankacılık düzenlemelerine tamamen bağlı olmadığından, etkin bir finansal aracılık sürecini ve performansını gerçekleştirebilmekte ve uluslararasılaşmanın üstünlüklerinden yararlanabilmektedir. Diğer yandan bankanın sahip olduğu özel bilgilerin büyük kısmı, dünya piyasalarında daha iyi bir şekilde değerlendirilebilir. Çünkü uluslararasılaşma ve farklılaştırma, uluslararası ölçekte daha da etkinlik kazanmaktadır.

3) Kârlılık ve vergiyle ilgili düşünceler de bankanın uluslararasılaşmasını etkileyebilmektedir. Bir ülkede şube açmak o anda kârlı görünmese de, ilgili ülkenin potansiyeli veya izlediği politikalar, bankalarca ilgili ülkelerde şube açmanın kârlı olabileceği konusunda yeterli şart olarak kabul edilebilir. Aynı şekilde, çok uluslu bir firma olarak bankanın, kârlılığını arttırmak amacıyla değişik vergi oranları uygulayan finansal merkezlere yönelmesi doğaldır. Böylece ana bankalar düşük vergi uygulayan ülkelerde kârını maksimize etmeye, yüksek vergi uygulayan ülkelerde de giderlerini minimize etmeye çalışacaktır. Bu da kredilerin değişik merkezlere kaydırılmasıyla başarılabılır.

4) Ülkelerin uygulamaya koyduğu politikalar ve yürürlükteki mevzuat da bir diğer önemli nedendir. Bu faktörler hem kurumsal hem de işlevsel olarak bankacılığın uluslararası gelişimini etkilemektedir. Bazı bankacılık kurumlarının gelişimi kısıtlanırken, bazı bankacılık işlemlerine de, uluslararası fon giriş-çıkışını dengelemek amacıyla sınırlamalar getirilmektedir. ABD'deki mevduat ve kredilere uygulanan faiz tavanı ile kredi tavanı kısıtlamaları ve ödemeler dengesini sağlamak amacıyla yürürlüğe konan faiz eşitleme vergisi bunlara örnek olarak gösterilebilir.

IV- BANKALARIN DIŞ PAZARLARA GİRME SEÇENEĞİNDE GÖZÖNÜNE ALINACAK UNSURLAR

Uluslararası bankalar, dış finansal pazarlarda örgütlenme kararı almadan önce, pazarın durumunu değerlendirmektedirler. Diğer taraftan yurt dışında örgütlenmede kuruluş yerinin seçimi kararı; banka yöneticilerinin hedefleri ile çeşitli finansman merkezlerinin karşılaştırmalı üstünlüklerine bağlıdır.⁷⁴ Aşağıda bir finans merkezinin yabancı bankalar açısından seçimini etkileyen unsurlar incelenmiştir.

A) VERGİ DÜZENLEMELERİ

Kuruluş yeri seçimini etkileyen önemli bir faktör vergi sistemidir. Yasa ve düzenlemelerin sık sık değişmesi ve karmaşıklığı yüzünden, çeşitli ülkeler arasında sürekli kuruluş yeri olarak söz konusu olan karşılaştırma zaman ve nitelikli eleman gerektirmektedir.⁷⁵ Diğer taraftan ülkeler arasında çifte vergi ödenmesini önleyen anlaşmaların var olmaması bankaların yurt dışında kurumsallaşmasını olumsuz yönde etkilemektedir.

⁷⁴Niyazi BERK, **Bankacılığın Dışa Açılması ve Dış-Kredi İlişkileri**, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., İktisadi Araştırmalar Müdr., Bankacılık Araştırmaları Dizisi No: 4, İstanbul, 1985, s.60(içinde) JACOP,s.154 STEUBER, Ursel, Internationale Bankenkooperationen-Deutscher Banken in Internationalen Gruppen. Fritz Knapp Verlag, Frankfurt/Main, 1977, s.42.

⁷⁵BERK, s.60(içinde) BROSSET, Michel, Multinationale Bankenverflechtungen Joint-Ventures und Partnerschaften. Paul Haupt Verlag, Bern, 1983, s.81.

Vergi oranının işletmenin finansal potansiyelinin oluşmasında ve işletme faaliyetlerinin yayılmasında önemli derecede sınırlayıcı etkisi bulunmakta, işletme politikası ve organizasyon yapısını belirlemektedir. Bankalar yurtdışı faaliyetlerinde verginin yansıma oranını değiştiremezler, fakat burada karar serbestliği vergi oranlarının elverişli olduğu finansal merkezleri seçimde sözkonusu olmaktadır.⁷⁶

B) EKONOMİK POTANSİYEL VE İSTİKRAR

Ekonomik potansiyel ve istikrar durumu diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmelidir. Son yılların büyüme ve enflasyon oranlarının ölçü olarak alınması yeterli olmamakta, ancak aynı durumdaki diğer ülkelerle karşılaştırıldığında faydalı olabilmektedir.⁷⁷ Bankalar ulusal finansal pazar potansiyelinin sınırlı olduğu durumlarda yurtdışı finansal pazarlara yönelmektedirler. Bu bir bakıma, gelişmekte olan bölgeler ya da ülkelere doğru yayılma hedefini ifade etmektedir. Yayılma, özellikle finansal kaynaklara duyulan talebe dayanmakta ve hizmet işlemlerinin yapılarının farklılığına göre değişmektedir.⁷⁸

C) REFİNANSMAN OLANAKLARI

Bankaların kredi talebini karşılayabilmesi için gerekli koşul, pasif sermaye ilişkileri ile uygun finansman kaynakları sağlanabilmesidir. Uluslararası banka işlemlerinde belirli para birimleri üzerinden gerçekleştirilen kredi hizmetleri önemli ölçüde refinansman gereksinimi duymaktadır. O halde kredi veren bankanın, potansiyel müşteri ve bölgelerin sağladığı fonları derlemesi gerekmektedir.⁷⁹

⁷⁶BERK, s.60(içinde) MÜLLER, Hanfried E., Standortplanung und Rechtsformwahl im Internationalen Bankgeschäft. Erich Schmidt Verlag, Berlin, 1981, s.36.

⁷⁷BERK, s.61.

⁷⁸BERK, s.61.

⁷⁹BERK, s.62(içinde) SEIPP, Walter, "Jüngere Entwicklungen im Internationalen Geschäft deutscher Banken", Nachrichten aus dem Institut für Kreditwesen und der Bankwirtschaftlichen Forschungsstelle der Universität Münster. Münster, 1981, s.18.

Bir çok ülke yabancı bankaların mevduat toplamalarına izin vermemektedir. Bir yabancı banka şubesinin mevduat toplamadan varlığını koruyabilmesi için ilgili bankanın ülkesiyle çok yoğun ticari ilişkilerinin bulunması gerekmektedir. Diğer taraftan yurtdışında şube örgütü kurmak masraflı olmakta ve yeni kurulan şubenin kâra geçmesi zaman alabilmektedir. Bu durumda dış şubenin varlığını sürdürmesi ancak genel merkezin yardımlarıyla mümkündür. O halde yeterli düzeyde anahtar dövizlere sahip olmamanın dış finansal pazarlarda kredi işlemlerine katılmada olumsuz etkisi olduğu belirtilmelidir.⁸⁰

D) POLİTİK İSTİKRAR

Banka sermayedarları bağlanan sermayenin uzun dönemdeki getirisinin yeterli olduğuna inandıklarında yatırım kararı verirler. Kuruluş anındaki aranan koşulların başında uzun süreli gelişmenin öngörülen çerçeve koşullarına zarar vermemesi aranmaktadır. Politik çoğunluğun sürekli olarak değiştiği bir ülkede yasaların da ayrıntılı olarak değişmesi yatırıma bağlı riskin çok yüksek olduğunu gösterir.⁸¹

Bankalar kredi kararı vermeden önce borçlu riskinin değerlendirilmesinin yanısıra ülke riskine de özel önem vermektedirler. Bankalar örgütsel temsilde de yerleşmek istedikleri ülkenin her şeyden önce politik açıdan kararlı olmasına özen gösterirler.⁸²

E) REKABET DURUMU

Banka ve işletmelerin prestij durumları, ticari işlemlere sağlam bir temel oluşturmakta ise de, rekabetin de burada gözardı edilmemesi gerekir. Yayılmakta olan sanayi müşterilerini rakip ülkelerin bankalarına kaptırmamak için ilgili ülkelerde bankalarca yeni şube açılması kaçınılmazdır.⁸³

⁸⁰BERK, s.62

⁸¹BERK, s.62.

⁸²BERK, s.63.

⁸³BERK, s.63.

Yeni açılan şubenin bölgedeki diğer bankalarla ilişkiler sonucu uluslararası banka hizmetlerine uyum sağlayacak şekilde teknik bilgi ve donanımının iyileştirilmesi de gerekmektedir. Rekabet yeteneği açısından temsilciliğe göre daha sağlam bir yapıya sahip olan iştirak ya da şube seçimi avantajlı görülmektedir.⁸⁴

F) PARA KREDİ POLİTİKASI VE EN AZ KARŞILIK ORANI

Bir ülkenin para ve kredi politikası çerçeve koşulları da o ülkenin bankacılık merkezi olarak benimsenmesini önemli derecede etkilemektedir. Bu tür politikalardan para alanlarla verenler arasında aracı olan bir bankanın faaliyetlerini düzenleyen ya da sınırlayan tüm yasal düzenlemeler anlaşılmaktadır.⁸⁵

Para kredi politikasının en önemli özelliği döviz düzenlemeleriyle ilgilidir. Döviz düzenlemelerinin yurtdışı birimler gibi uluslararası karakterde olan kurumlar için oldukça önemli etkisi bulunmaktadır. Kredi sınırlamaları ya da özkaynaklarla kredi hacmi arasında uyulması gereken belirli oranların getirdiği sorumluluk bir finansal pazarın büyümesini etkileyebilmektedir.⁸⁶

G) ALTYAPI

Hareketli bir ticari faaliyetin gelişmesi için yurtdışındaki finansal merkezin geniş bir altyapı olanağına sahip olmasına gerek duyulmaktadır.⁸⁷ Burada son yıllarda giderek hızlı bir şekilde gelişen amaca uygun temel taşıma ve iletişim araçlarının mesafe sorununu bir ölçüde çözümlemesi gerekmektedir. Bir finansman merkezi için başarılı taşıma araçları ağı eskiden olduğu gibi şimdi de önemli bir faktördür. Diğer finansman merkezleriyle doğrudan bağlantılı bir uluslararası havaalanı, amaca uygun bir demir ve karayolu

⁸⁴BERK, s.63.

⁸⁵BERK, s.63.

⁸⁶BERK, s.63-64.

⁸⁷BERK, s.64.

bağlantısı bir finansman merkezi için gerekli faktörlerdir. Telefon, telex, tüm bilgi işlem araçlarının yer aldığı iletişim listesi, teknik ilerleme ile sürekli genişlemektedir.⁸⁸

V- BANKALARIN ULUSLARASI PİYASALARA GİRME BİÇİMLERİ

1960'lı yılların ortalarından itibaren, Batı Avrupa ve ABD bankaları bir yandan yeni şube ve temsilcilikler kanalıyla dış ülkelerdeki örgütlenmelerini genişletirken, diğer yandan da üye bankaların çalışma yöntemleri konusunda standardizasyon sağlanmasını ve işbirliğinin geliştirilmesini amaçlayan uluslararası bankacılık grupları kanalıyla yurtdışı organizasyonlarını dolaylı olarak geliştirmeye başlamışlardır. Ayrıca yabancı bankalarla biraraya gelerek belirli piyasalarda ve belirli alanlardaki büyük hacimli projeleri desteklemek üzere konsorsiyum bankaları kurmaya yönelmişlerdir.⁸⁹

Uluslararası pazarlara nasıl yaklaşılacağına ilişkin olarak bankalarca verilen kararları etkileyecek bazı faktörler vardır. Bunlar,⁹⁰

- bankanın kaynakları,
- girilecek pazara ilişkin bilgi,
- uluslararası iş hacmi,
- bankanın stratejik planları,
- girilecek pazardaki bankacılık uygulamaları.

Bu değişkenler bankaların dış pazarlara girip girmeme ya da nasıl girecekleri konusunda birer birer değerlendirilir. Dış pazarlara girme stratejileri banka satın alma; muhabir bankalardan yararlanma, şube, büro ya da temsilcilik açma veya dış pazardaki bir ortakla yeni bir banka kurmak, vb.'dir. Aşağıda bu stratejilere değinilmektedir.

⁸⁸BERK, s.64.

⁸⁹ÖÇAL ve diğerleri, s.104.

⁹⁰SHAPIRO, s.553.

A) MUHABİR BANKALAR

Uluslararası faaliyete yönelen bir çok banka yabancı işlemleri yapabilmek amacıyla yurtdışında muhabir bankalar ağı oluşturmayı tercih edebilmektedir. Bir ülke bankası, yabancı bir bankayla kendi ülkelerinde birbirlerinin ajanları olarak faaliyette bulunmak amacıyla anlaşma yapabilir. Bu bankalar karşılıklı olarak işleri birbirlerine havale edebilir ve mevduat hesaplarını birbirlerine nakledebilirler.

Yurtdışındaki etkili çalışan bir muhabir banka, anlaştığı bankanın temsilciliğinin yapabileceği tüm hizmetleri daha düşük bir maliyetle yapabilir. Bu durumda temsilcilik için yatırım ve personel gideri gibi zorunlu bazı maliyetler sözkonusu olmayacaktır. Bazı yabancı muhabirler müşterilerinin ihracat ve ithalatla ilgili işlemlerine yardım etmek için zorunlu da olabilir. Diğer taraftan muhabirler, müşterileri adına hisse senedi veya tahvil alıp satabilir. Muhabir banka ilişkileri yurtdışı kredi akımlarının yaygınlaştırılmasında oldukça önemli bir yere sahiptir.⁹¹ Muhabir banka diğer bankanın müşterilerinin yerel firmalarla ilişki kurmasını sağlayabilir. Müşterilerle resmi kurumlar arasında ilişkilerin kurulmasına yardımcı olabilir ve istenildiğinde yerel firmalarla ilgili kredi değerlendirmesi yapabilir.⁹²

Bu stratejide pazara giriş maliyeti en düşük düzeydedir ve sağlanan hizmetin düzeyine göre maliyet ayarlaması yapılabilir. Personel ya da bina yatırımı gerektirmez. Muhabir bankalar, bankanın müşterilerine öncelik tanıyabilirler. Geleneksel bankacılık politikaları nedeniyle belirli tipteki kredilerin sağlanmasında sorunlar yaşanabilir. Bunlardan başka muhabir banka daha düzenli ya da daha kapsamlı kredi sağlanması konusunda yeterince hizmet sunmayabilir.⁹³

⁹¹BERK, s.68.

⁹²EKREN, s.97.

⁹³SHAPIRO, s.554.

Muhabir banka ilişkilerinin en büyük dezavantajı muhabirlerin kredi önceliğini kendi yerel müşterilerine vermeleridir. Bu yüzden bankalar yasaların izin verdiği ülkelerde şubeler açmayı tercih etmektedir.⁹⁴

B) TEMSİLCİLİK AÇMA

Bazı bankalar, bir şube açmadan önce ara bir adım olarak temsilcilik kurumları oluşturabilir. Bu tip kurumları genellikle ilgili ülkenin bankacılık işlemleri konusunda yönlendirme kursu almış üç ya da dört kişi idare etmektedir. Bu nedenle, bu kurumlar bir piyasaya girişin en esnek ve en ucuz yoludur. Böyle bir kurumun oluşturulmasında yerel otoriteler, resmi kurumlar ve firmalarla ilişki kurulduğundan ilgili bankaya müşteri sağlanabilmektedir. Bu kurumlar ana bankanın müşterilerine yerel firmalar ve ülke hakkında kredi analizi, ekonomik ve politik bilgi sağlayabilmektedir. En önemlisi ise ana bankanın hizmetleriyle ilgili yerel araştırmaları yapabilmeleridir.⁹⁵

İhracat sözkonusu olduğunda, temsilcilikler yerel pazarı gözlemleme ve araştırmada düşük maliyetli araçlar sağlayabilir. Özellikle, ticaret hacmi küçük ise, bir banka şubesine göre daha ucuz hizmet verebilirler. Bankalara, mevcut işlerin kaybının önlenmesi ve ilave işler alınmasında yardımcı olabilir.⁹⁶

Bu avantajlara rağmen temsilcilikler, mevduat kabulü, çek düzenleme, kredi verme, seyahat çekleri gibi tüm bankacılık hizmetlerini sağlayamamaktadırlar. Bazı bankalar, temsilciliklerin sınırlı kapasiteleri yüzünden muhabir banka alternatifini seçmektedirler.⁹⁷

Diğer yandan temsilcilikler, pazara yayılma konusunda önemli katkılarda bulunamazlar. Bir şube yerine temsilcilikte çalışmayı kabul edecek yetenekli personeli

⁹⁴PARASIZ-YILDIRIM, s.284.

⁹⁵PARASIZ-YILDIRIM, s.284.

⁹⁶SHAPIRO, s.554.

⁹⁷PARASIZ-YILDIRIM, s.284.

çekmek her zaman kolay değildir.⁹⁸ Bu yöntem aynı zamanda yabancı ticari bankacılığın sınırlandırıldığı veya yasaklandığı ülkelere giriş içinde kullanılmaktadır.⁹⁹

C) ŞUBE AÇMA

Yabancı ülkede aktif bir şekilde bankacılık hizmetleri sunabilmenin en yaygın şekli şube açmaktır. Şubeler, ana bankanın içsel bir parçasıdır, yasal bir uzantısıdır. Bu nedenle şubelerin aktif ve pasifleri, patentleri ve uyguladığı politikalar ana bankaya aittir. Şubeler buldukları ülkenin yasal düzenlemelerine bağlıdır. Bazı finansal merkezlerin sundukları fırsatlar ve şubelerin sağladıkları avantajlardan dolayı büyük ölçekli bankaların yanısıra orta ölçekli bir çok banka da şube açmaya yönelmiştir.¹⁰⁰

Şubeler, düşük maliyette ve esnek bir şekilde ana bankaya faaliyetlerinin kontrolünde büyük avantajlar sağlamaktadır. Şube açmanın uluslararası düzeyde geleneksel bir genişleme metodu olması, önemli avantajlar sağladığının bir göstergesidir. Bankanın kredi potansiyeli ve bankaya güven, söz konusu bankanın şubesine rekabet konusunda önemli fırsatlar sunduğundan şube açma tercih edilebilir.¹⁰¹

Bankalar, dış pazarlardaki faaliyetleri üzerinde bir şube kanalıyla daha fazla kontrol kullanabilirler. Örneğin çalışma ve kredi politikaları sıkı sıkıya bütünleştirilebilir. Daha da önemlisi yabancı şube ağı ana bankanın hem iç hem de dış müşterilerine bir çok ülkede, tutarlı bir politika temeline göre kurulmuş hızlı tahsilat ve fon transferi sağlayabilir. Ayrıca dış pazardaki şubeler, müşterilere yalnızca belli bir ülkede değil tüm dünyada hizmet verme yoluyla müşteri ilişkilerini daha iyi yönetebilir.¹⁰²

⁹⁸SHAPIRO, s.554.

⁹⁹APAK, s.7.

¹⁰⁰EKREN, s.100.

¹⁰¹EKREN, s.100.

¹⁰²SHAPIRO, s.554.

Şubeler kanalıyla sunulacak krediler ana bankanın sermaye hacmine bağlıdır. Mevduatlar ise şubeden çok ana bankanın garantisi altındadır. Şube hizmetleri dünya ölçeğinde müşteri ilişkilerine dayandığından müşterilere daha elverişli koşullar sağlanır.¹⁰³

Yabancı bir ülkede şube açmanın dezavantajlarından biri bina, arsa, iletişim ağı gibi yatırımların maliyetlerinin yüksek olmasıdır. Bazı ülkelerde şubelerin faaliyetlerine getirilen yasal kısıtlamalar diğer bir dezavantaj olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁴ Diğer yandan şubeleri yönetecek kadronun eğitimi ve geliştirilmesi de yüksek maliyetler gerektirir.¹⁰⁵

D) BANKA SATINALMA

Bankaların yurtdışı faaliyetlerinin diğer bir biçimi banka satın alma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bir banka almanın iki temel üstünlüğü vardır. Birincisi, mevcut bir bankayı satın almak, yerel mevduat piyasasına hemen erişimi mümkün kılacaktır. ikincisi, bankadaki mevcut yönetim kurulu bu durumda bir yerel bağlantı ağına ve müşterilere sahip durumdadır.

Bir çok üstünlüğüne rağmen, banka satın almalara ilişkin olarak pek çok olumsuz deneyim mevcuttur. Bu problemler daha çok, satın alınan bankanın gelecekteki stratejilerinden daha fazla bankayı satın almak için uğraş verilmesidir. Dış piyasalarda banka satın almak yoğun bir sermaye gerektirdiği gibi çok da risklidir.¹⁰⁶

¹⁰³APAK, s.7.

¹⁰⁴APAK, s.8.

¹⁰⁵SHAPIRO, s.554.

¹⁰⁶SHAPIRO, s.554.

E) BAĞLI VE YAN KURULUŞLAR

Şubeleşme, bankaların uluslararası bankacılık sistemine girmek ve varlığını genişletmek açısından yoğun olarak kullandıkları bir yöntemdir. Ancak bankaların yurtdışında ki faaliyet alanları ulusal düzenlemelerle sınırlandırıldığından, uluslararası alanda faaliyetler, diğer alternatif araçlarla (yan kuruluşlar gibi) gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bazı ülkelerde bu tip araçlar ulusal bankacılık işlemlerine katılma da tek yol olabilir. Yan kuruluşlar terimiyle, yabancı bir ülkedeki ya tamamı ya da bir kısmı ana bankaya ait yabancı bir bankayı ifade etmektedir. Yan kuruluşlar durumunda sahip olunan pay % 50'den fazla olmalıdır. Eğer, % 10-50 arasında ise bu durumda da bağlı kuruluş söz konusudur.¹⁰⁷

Bu kuruluşlar ana bankaya, en az insan gücü kaynağı ile yabancı piyasalara girme olanağı vermektedir. Diğer yandan, bağlı ve yan kuruluşlar yabancı ülkede yeni iş potansiyeli sağlama ve verimli ilişkiler geliştirme açısından bir şube kurmaktan daha avantajlıdır.¹⁰⁸ En önemli dezavantajı ise; amaçlarının belirlenmesinde ve uygun politikaların oluşturulmasında ortaklar arasında ortaya çıkabilecek anlaşmazlıklardır. Bu yüzden bazı bankalar ortak amaçlar doğrultusunda konsorsiyuma yönelmektedir.¹⁰⁹

F) BANKACILIK KONSORSİYUMLARI

Bankacılık konsorsiyumu, ayrı bir bankayı ya da finansal kurumu örgütleyen ve kontrolünü elinde bulunduran iki ya da daha fazla bağımsız bankanın sahip olduğu banka olarak tanımlanabilir. Konsorsiyumu oluşturan bankaların aynı ulustan olması zorunlu değildir. Çok uluslu firmaların faaliyet hacmi arttığından ve bazı projelerde uluslararası işbirliği gerekli olduğundan bankalar fon sağlamak amacıyla bankacılık konsorsiyumu oluşturmayı tercih etmiştir. Bu durumda fonu oluşturacak para birimleri kadar firmalar da

¹⁰⁷PARASIZ-YILDIRIM, s.285.

¹⁰⁸PARASIZ-YILDIRIM, s.285.

¹⁰⁹APAK, s.8.

farklı ülkelere ait olabilmektedir. Bu nedenle bankacılık konsorsiyumu bir “ortak girişim” (joint venture) banka olarak tanımlanabilir. Konsorsiyum bankası ortakların belirlediği çerçevede bağımsız bir kuruluş olarak faaliyette bulunmaktadır.¹¹⁰

Konsorsiyum bankası ile bankalar konsorsiyumu birbirinden farklıdır. Bankalar konsorsiyumu spesifik bir kredi işlemini finanse etmek için birlikte hareket eden ve bağımsızlıklarını kaybetmeyen bankalar grubudur.¹¹¹

Konsorsiyum bankaların çok uluslu yapısı, bu tip kurumların diğer bankacılık kurumlarından farklı olarak merkez bankalarının kontrolünden çıkmasına neden olmuştur. Böylece, ana ülkede yapılamayan bazı bankacılık faaliyetleri bu konsorsiyumlar aracılığıyla yapılabilmektedir.

Bu tür örgütlerin olumsuz yanı, finansal kriz durumunda fon bulamamalarıdır. Çünkü bu kurumlar bir merkez bankasına veya bir ülkeye bağlı olarak faaliyette bulunmamaktadır. Diğer bir sorun ise, konsorsiyumu oluşturan ana bankaların bu kuruluşa karşı sorumluluklarında ortaya çıkmaktadır. Konsorsiyum bankasının sırayla başa gelen yönetim kadrosu karar almakta konsorsiyuma katılan bankalara gerekli işbirliği ve yardımı sunmamaktadır.¹¹²

G) KIYI BANKACILIĞI

Dünya ekonomisinde 20.yüzyılın ikinci yarısından sonra yaşanan bazı gelişmelerin sonucunda oluşan Avrupiyasaların paralelinde kıyı bankacılığı (off-shore banking) ortaya çıkmıştır. Uluslararası bankacılık işlemlerinin yapıldığı en önemli piyasa olan Avrupiyasalar, Eurocurrency (Europara) ve Eurobond piyasaları (Eurotahvil) olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu iki uluslararası piyasa, yapılan işlemlerin niteliklerine, muamele

¹¹⁰EKREN, s.103.

¹¹¹EKREN, s.104.

¹¹²PARASIZ-YILDIRIM, s.286.

gördüğü para cinsine ve işlem yapanların ait oldukları ülkelere göre, on-shore ve off-shore olmak üzere iki alt sektöre ayrılmaktadır.

Kıyı bankacılığı, yurtdışından sağlanan fonların yine yurt dışında kullanılması şeklinde tanımlanır. Kıyı bankaları mevcut oldukları ülkede yaşayan kişilerden fon toplayamayan yalnızca yabancı kişi ve kuruluşlardan fon toplama yetkisi olan, genel olarak bankacılık işlemlerinin birçoğunu yapan ve hukuki açıdan serbest bir ortamda faaliyet gösteren bankalardır. Kıyı bankalarının faaliyetlerine konu olan para cinsi yabancı paradır. Yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı gibi kıyı bankalarının faaliyette bulunabilmesi için iki önemli şart öngörülmektedir.¹¹³ Bunlar;

-Direkt vergileme ve

-Döviz kontrolünün bulunmamasıdır.

Kıyı bankalarının kendilerine ev sahipliği yapan ülkelere doğrudan ve dolaylı olarak pek çok yararları bulunmaktadır. Ev sahibi ülkenin kıyı bankalarından personel ödemeleri, lisans ücretleri, kira ve benzeri gelirler kıyı bankacılığının en somut getirileri arasında yer almaktadır. Doğrudan yaratılan istihdamın boyutları geniş olmamakla birlikte yatırım ve ticari faaliyetlerin finansmanı ile iş olanaklarının artması sonucunda kıyı bankaları istihdamın artmasına dolaylı olarak yol açmaktadır. Bunun yanısıra kıyı bankaları evsahibi ülkelere modern bankacılık ve finansman tekniklerini getirerek ülkedeki proje, mali hukuki danışmanlık hizmetlerinin gelişmesine ve uzman personelin yetişmesine de katkıda bulunmaktadır. Bu üstünlükler sayesinde ev sahibi ülkelerin uluslararası sermaye piyasalarına rahatlıkla girebilme olanağı doğmuştur.

Sağladığı pek çok avantajlara karşılık, liberal mevzuat ve esnek denetim esasları yüzünden, sermayenin yurtdışına kaçırılmasına olanak tanıma gibi sakıncalar doğurabilmekte olan kıyı bankacılığının bu tür uygulamalara karşı bir önlem olarak kıyı

¹¹³Erdoğan PEKCAN, **Kıyı Bankacılığı (Off-Shore Banking) Gelişimi-Uygulaması ve Türkiye**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1993-33 s.1-3.

bankacılığı birimine belirli bir asgari sermaye tahsisi istenmektedir. Ayrıca, kıyı bankacılık merkezi oluşturma maliyetinin yüksek olması da diğer bir sakınca olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁴

VI -ULUSLARARASI BANKACILIKTA PİYASALAR

Uluslararası bankacılık işlemleri ve faaliyetleri değişik piyasalarda yapılabilir. Ulusal piyasa, yabancı ülke piyasaları ve uluslararası piyasalar bunların en önemlileridir. Ulusal piyasalarda olduğu gibi uluslararası finansal piyasalar da iki alt piyasadan oluşmaktadır. Bunlar fonları doğrudan değerlendiren piyasalar Europara (eurocurrency) piyasaları ve fonları aracılık yoluyla değerlendiren eurotahvil (eurobond) piyasalarıdır. Uluslararası bankalar genel olarak iki piyasanın iki sektöründe faaliyette bulunabilir. Çünkü, europara piyasaları ve eurotahvil piyasaları uluslararası işlemler yoluyla ulusal piyasalarla çok yakın bağlantılara sahiptir. Bu tip ilişkilerin sözkonusu olduğu finansal piyasalar uluslararası özellik kazanmış gelişmiş ülke ekonomileri için geçerlidir.¹¹⁵

Eurocurrency piyasaları, eurocurrency mevduat ve kredileriyle işlem yapan ve finansal aracılık rolünü üstlenen eurobankalar tarafından oluşturulmuş piyasalardır. Eurocurrency (europara) kendi ülkesi dışında bulunan paraları tanımlamak için kullanılmaktadır. Uluslararası para piyasasının iki alt sektörü vardır. Bunlar onshore ve offshore (eurocurrency) sektördür. Ulusal sınırlar içinde bir işlem sözkonusuysa onshore, uluslararası bir işlem sözkonusuysa offshore piyasa sözkonusudur.

Eurobond piyasaları ise, kendi ülkeleri dışında bulunan tahvillerin alınıp satıldığı piyasalardır. Bu açıdan bakıldığında eurobond piyasası, uzun vadeli fonların sağlandığı uluslararası sermaye piyasası görünümündedir. Bu piyasada yine onshore ve offshore piyasa olmak üzere iki sektörden oluşmaktadır.¹¹⁶

¹¹⁴APAK, s.122-123.

¹¹⁵PARASIZ, s.595.

¹¹⁶EKREN, s.67-69.

A) EURO-PARA PİYASALARI

Europara (eurocurrency) piyasalarının öncüsü 1950'lerin sonunda oluşan eurodolar piyasasıdır. "Eurodolar" ABD dışında (özellikle Avrupa'da) bulunan dolarları ifade etmektedir. Europara işlemlerinin ortalama %80'ine yakın bir kısmı eurodolarla yapılmaktadır.¹¹⁷

Europara piyasaları ait oldukları ülkeler dışında başka bir ülkede açılan mevduat hesaplarından oluşmaktadır. Europara piyasalarının avantajlı yanları, hükümet ve kambiyo kontrollerinden muaf olmaları, faiz oranları üzerinde tavan limitlerinin bulunmaması ve disponibilitate, vergi ve mevduat sigortasına tabi olmamalarıdır. Özellikleri, yerel piyasalarda geçerli olan faizlere göre daha düşük kredi faizi ve daha yüksek mevduat faizi vermelerini sağlamaktır. Faiz oranları "LIBOR+" oranına göre hesaplanmaktadır. İlave edilecek oran, müşterinin kredi değerliliğine bağlı olarak belirlenmektedir.¹¹⁸

B) EURO-TAHVİL PİYASALARI

Kavram olarak eurotahvil, euromerkezlerde çıkarılan ve plase edilen, europara cinsinden belirlenmiş tahvillerdir. Başka bir ifadeyle eurotahvil, belirlendiği para birimini kullanmayan ülkelerde satılan tahvillerdir.

Eurotahvil kapsamına girmeyen bazı tahvil türlerini birbirinden ayırmak gerekir. Sermaye akımlarını teşvik etmek amacıyla, ulusal para birimine göre belirlenmiş ve ulusal piyasalarda plase edilen fakat yabancıların da satın almasına izin verilen tahviller bu kapsama girmemektedir. Ayrıca eurotahviller yabancı tahvillerden de farklıdır. Yabancı tahvil belirlendiği para birimini kullanan ülkede satılan tahvildir. Yabancı tahvil piyasaları, eurotahvil piyasalarından farklı olarak bazı normları ve düzenlemeleri içermektedir.¹¹⁹

¹¹⁷PARASIZ-YILDIRIM, s.235.

¹¹⁸APAK, s.52-53.

¹¹⁹PARASIZ-YILDIRIM, s.239.

VII- ULUSLARARASI BANKACILIK HİZMETLERİ

Uluslararası ekonomik ve finansal işlemler gün geçtikçe daha karmaşık bir yapı kazanmaktadır. Buna paralel olarak bankaların sundukları hizmetler de son derece farklılaştırılmış bir yapı kazanmış ve birçok hizmet klasik pozisyona düşerken yeni bir dizi hizmet de gündeme gelmiştir.

Genel olarak bankalar müşterilerine perakende ya da toptan hizmet sağlar ve karşılığında ücret ya da komisyon geliri elde ederler. Şube bankacılığına dayalı perakende bankacılık, daha ucuz fon kaynağı ve değişik piyasalarla doğrudan bağlantı imkanı sunduğundan tercih edilmektedir. Bazı bankalar (Fransa bankaları gibi) şubelere uluslararası düzeyde sınırlı rol verirken, bazı bankalarda (ABD bankaları gibi) şubelere daha geniş rol verme eğilimindedir. Finansal hizmetlerdeki farklılaştırmaya rağmen faiz geliri sağlayan işlemler bankalar için en önemli gelir sağlayıcı faaliyet durumundadır. Ödemeler bilançosu dengesizliklerini gidermeye yönelik kredilerle, proje finansmanı ile ilgili orta vadeli krediler toptan bankacılığın önemli faaliyet alanlarından biridir.

Son hizmet türü değişik faaliyetleri kapsamaktadır. Portföy ya da doğrudan yatırıma tahsis edilecek fonların yönetimini, finansal danışmanlık ya da finansman sağlama hizmetlerini içeren tüccar bankacılık, leasing, döviz işlemleri gibi finansal teknikler bu hizmet grubu içinde yer almaktadır.¹²⁰

A) FON TRANSFERİ

Uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların sundukları temel hizmetlerden biri, farklı ülkelerde ikamet eden kişiler arasında fon transferi sağlamaktır. Bu transfer; uçak havalesi, telgraf havalesi veya yabancı poliçe ya da çekler yoluyla sağlanmaktadır.

¹²⁰EKREN, s.133.

Fon transferini isteyen müşteri bankaya transfer miktarı ve ulaşım masraflarını nakit veya çekle ödemektedir. Banka, fonu alacak kimsenin ikamet ettiği ülkedeki muhabir bankasına alıcının adı ve adresini, ödeme miktarını, gönderenin adını ve yetkili imzalarını bildirmektedir. Bu bilgi akışından sonra yabancı banka alıcı ile ilişki kurmaktadır. Fonun yerel parayla ödenmesinden sonra, ödeme emrini veren bankanın hesabına ödeme miktarı borç kaydedilmektedir. Transfer; telefon, telgraf, fax veya bir başka yolla yapılmaktadır.

Yurtdışına fon transferinde en çok kullanılan bir yol da dünyanın her yerinde kabul edilme özelliğine sahip seyahat çekleridir. Seyahat çekleri, fonların bir ülkeden diğerine transferinde güvenli ve basit bir araç olduğundan turistler tarafından kullanılmaktadır.¹²¹

B) YABANCILARDAN MEVDUAT KABULÜ VE YABANCILARA KREDİ VERME

Bankaların uluslararası faaliyetlerinde önemli fonksiyonlardan biri aracılık, yani mevduat toplamak ve kredi vermektir. Bankalar bu fonksiyonu yerine getirirken minimum maliyetle mevduat kabul etme ve bu fonları düşük riskli, yüksek getirili alanlara kredi olarak vermeyi tercih ederler.

Krediler, uluslararası işlemlerden sağlanan gelirin en önemli kaynağını oluşturmaktadır. Klasik anlamda uluslararası kredi işlemleri dış ticaretin finansmanı ile ilgilidir. Bunun yanı sıra uluslararası ekonomik ilişkilerde ortaya çıkan değişikliklere paralel olarak yeni kredi türleri doğmuştur. Uluslararası kredi vermede önemli bir yere sahip olan bankalar, yurtdışında bir şubeye ya da benzer bir görevi görebilecek kurumlara sahip olan bankalardır. Uluslararası bankacılık faaliyetleri içinde yer alan krediler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

a) Dış Ticaretin Finansmanı : İthalat ve ihracatın finansmanıdır. İthalatın finansmanı poliçe, kredi mektubu, banka akseptansları gibi uluslararası finansal araçlar yoluyla

¹²¹PARASIZ-YILDIRIM, s.287.

fatura, konşimento gibi evraklar dikkate alınarak yapılmaktadır. İhracatın finansmanı ticaretin yapısına bağlıdır. Bununla birlikte kredi değerlendirmesi, geri ödememe gibi durumlar çok önemlidir.

b) Yerel veya Yabancı Firmalara Yönelik Krediler: Bu tür kredilerde bankanın özellikleri önemlidir. Bankaların yerleşim yeri faaliyet türü, kredilendirme politikası ve yönetim felsefesi sunacakları kredinin miktarını ve kredilendirme sürecini etkilemektedir. Bu krediler, ticareti ve cari işlemleri finanse etmek, döviz kayıplarını azaltmak gibi amaçlarla alınmaktadır.

c) Sendikasyon Kredileri: Bu krediler uluslararası bankacılığın en önemli özelliğini yansıtmaktadır. Bu kredilerin temel amacı, bir bankanın sunabileceği kredi miktarından daha fazlasına gereksinim duyan firmaların talebini karşılamaktır. Genellikle ödemeler dengesi açıklarının ve borç ödemelerinin finansmanı ile ilgilidir.

Bu kredilerin dışında; Devredilebilir Kıymetli Evraklara Yapılan Plasmanlar, Bankalara Yönelik Krediler, Proje Finansmanı ve Devletlere veya Resmi Kurumlara Yönelik Krediler de bu grup içinde yer almaktadır.¹²²

C) DÖVİZ TİCARETİ VE DÖVİZLE İLGİLİ İŞLEMLER

Bir işlem dış ödemeyi gerektirdiği sürece, uluslararası bankacılık işleminin yapısı ne olursa olsun bir paranın diğeriyle değişimini içermektedir. Bu değişim için merkezi bir piyasa söz konusu olmadığından ticaret taraflar arasındaki doğrudan iletişime bağlıdır. Bu nedenle piyasa kurları ve ticaretin kurlarını belirleyen resmi bir kurum yoktur. Piyasa zamanla ortaya çıkan prensipler yardımıyla işlemektedir ve belli bir yerde değildir. Ancak, döviz alan ve satanları biraraya getiren bir mekanizma olan bu piyasanın yerine getirdiği fonksiyon, büyük ölçekli ulusal ve yabancı bankalara göre sınırlıdır.¹²³

¹²²APAK, s.15-16.

¹²³ÖÇAL ve diğeri, s.123.

D) MALİ KIYMETLERİN TAHSİLİ VE ÖDENMESİ

Ödeme kalemi fonksiyonu gören kolleksiyonun, ulusal ve uluslararası içeriği temelde aynıdır. Önemli fark, bir ülkenin bankaları üzerine düzenlenmiş ve diğer bir ülkenin bankalarında mevduat olarak bulunan çek ve diğer devredilebilir kalemler için uluslararası takas odasının yokluğudur. Bu nedenle, kolleksiyon ihracatçılar için devredilebilir kalemleri toplayan (kolleksiyonunu yapan) bir kurum olarak, ticari bankalar arasındaki karşılıklı ilişkiler sonucu kurulmuştur. Uluslararası ticaret için çok daha karmaşık ve önemli olan döküman kolleksiyonlardır. Bu tip kolleksiyonlarda, bankalar sadece bir temsilci olarak faaliyette bulunmamakta ve kolleksiyon dökümanlarını herhangi bir kayıp veya zarardan korumaya yönelik önlemleri almaktadırlar. Müşteri; ödeme için kolleksiyonun sunulmasıyla ilgili kesin bilgileri, ödemenin transfer yöntemini , ücreti ödeyecek tarafı ve kolleksiyon elde edilemezse, yapılması gerekenleri bankaya vermektedir.¹²⁴

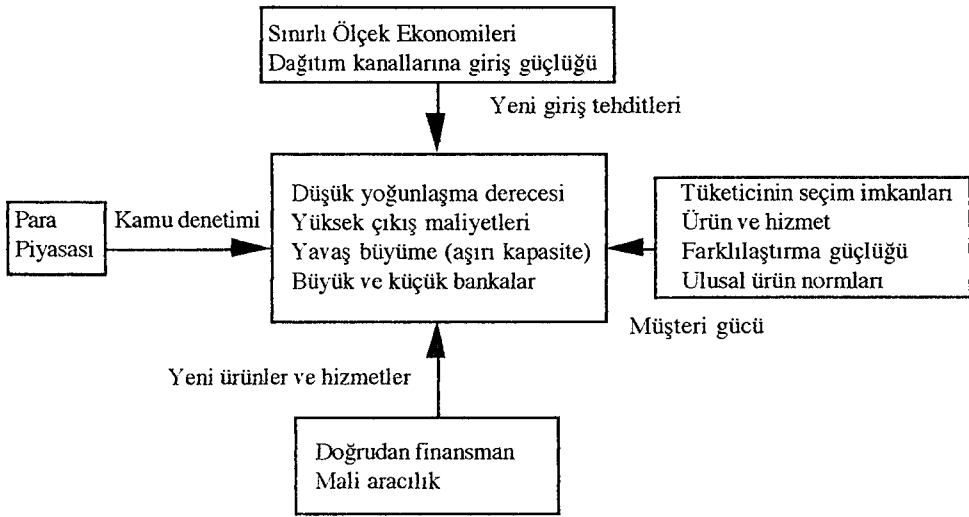
VIII-ULUSLARARASI BANKACILIKTA REKABET

1980 yılından başlayarak bankacılık bütün dünyada en dinamik ve rekabetin giderek yoğunluk kazandığı bir endüstri dalı olmuştur. Otomasyon ve diğer teknik gelişmeler geniş bir şekilde bankacılık sektöründe kullanılmaya başlamış; yeni fonlar sağlama, istihbarat toplama, müşteriye kaliteli hizmet sunma olanakları artmış ve finansal hizmet sunumunda büyük gelişmeler gözlenmiştir. Ayrıca bu dönemde bankacılığı uluslararası rekabete açmak için önemli ölçüde deregülasyona gidilmiştir. Dünya genelinde faiz kontrolleri ile ilgili kısıtlamaların kaldırılması için önemli düzenlemeler getirilmiş, bankaların yapamayacağı işlemlerle ilgili sınırlamalar gevşetilmiş, organizasyon yapıları değiştirilmiş, yabancı paralarla ilgili işlem yapmadaki sınırlamalar pek çok ülkede kaldırılmıştır.

¹²⁴ÖÇAL ve diğerleri, s.123-124.

Bütün bu düzenlemelerden amaçlanan, bankacılık sektöründeki tekelci ve oligopolistik yapının kırılması ile sektörde ürün çeşitlendirmesini ve ürün kalitesinin artmasını sağlamaktır.¹²⁵

Günümüzde dünya bankacılık sisteminin en önemli özelliği, uluslararası bankacılık işlemlerinin yoğunluk kazanmasıdır. Bankalar dünyanın her tarafına yayılarak ve yoğun rekabet ortamında çok karmaşık işlemler gerçekleştirerek yaşamlarını sürdürebilmektedirler.¹²⁶ Bu nedenle, bankaların uluslararası piyasalarda başarılı olmaları, bu piyasalardaki rekabetin yapısını ve işleyişini bilmelerine ve uygun rekabet stratejileri geliştirebilmelerine bağlıdır. Şekil(3), bankacılık sektöründeki rekabet güçlerini göstermektedir. Sektörde çevresel koşullar değişmekte ve giderek karmaşık bir görünüm sergilemektedir.

Şekil (3): Banka Sektöründe Rekabet Güçleri

Kaynak: ERDEM, s.47

Böyle bir ortamda rekabet ve küreselleşme güçlerinin temel eğilimleri hakkında şu sonuçlara varmak mümkündür:¹²⁷

¹²⁵Ahmet ERTUĞRUL ve Osman ZAİM, **Türk Bankacılığında Etkinlik: Tarihi Gelişim Kantitatif Analiz**, Bilkamat Yayınları No.3, Ankara, 1996, s.26-27.

¹²⁶BERK, s.19.

¹²⁷ERDEM, s.47-48.

-Serbestleştirme politikalarıyla rekabet artışı devam edecek ve bankaların davranışını etkileyecektir. Bankacılıkta ürün farklılaştırması son derece güç iken, yenilikler ise lisans gerekmeden çabuk yayılma özelliğine sahiptirler. Rekabet, kalite, imaj, fiziksel yakınlık gibi farklılaştırma unsurlarıyla yapılmaktadır.

-Değişen çevresel ve yapısal koşullar içinde gelecekteki güçlü piyasalar hakkında öngörü kapasitesi azalmıştır.

-Banka-müşteri ilişkilerinin niteliği daha çok müşteri lehine bir değişim göstermektedir.

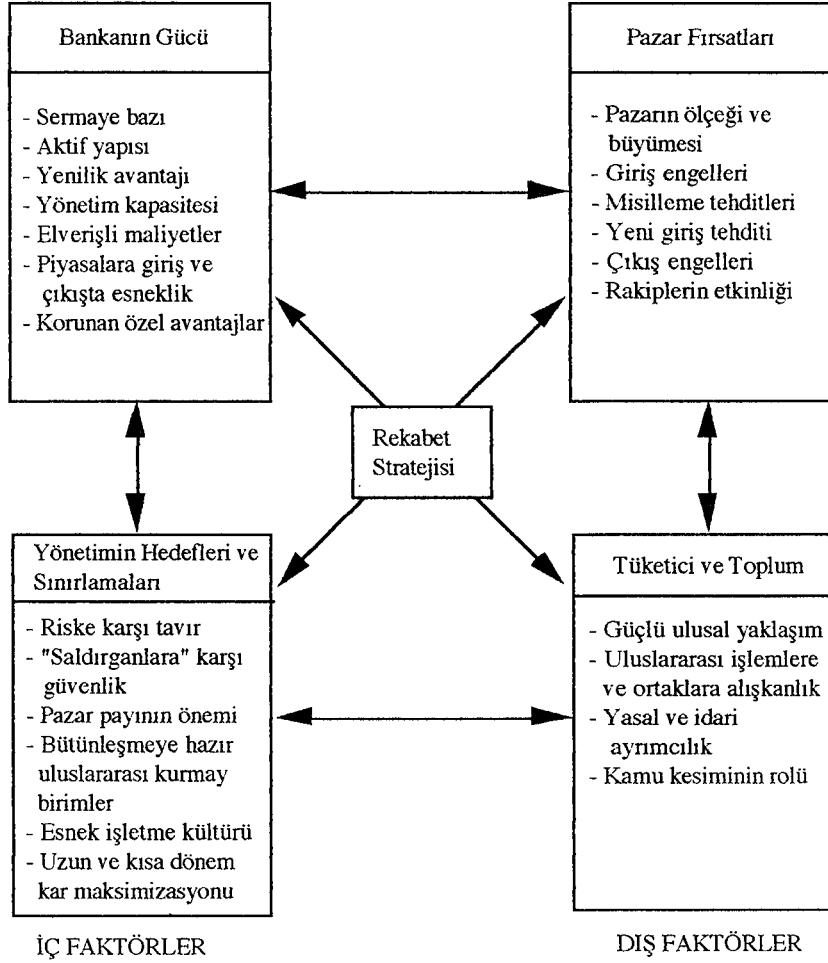
-Sektörde yeni girişler karşısındaki engeller önemlidir, ancak bu engeller azalmaktadır.

-Bankacılık hizmetlerinde ölçek ekonomileri önemli değildir. Böylece yoğunlaşma derecesi diğer sektörler göre düşük olduğundan, küçük ve uzmanlaşmış bankalar rekabet edebilmektedirler.

-Hizmet sektörü gelenek ve kültür gibi unsurlardan etkilenmektedir. Bir çok bankacılık ürünü ulusal çerçevede üretilmekte ve ulusal otoritelerce denetlenmektedir. Bankacılık, müşteri grubu ve faaliyet bölgesinin özelliklerini tam olarak tanımayı gerektirmektedir.

Şekil (4), bankaların rekabet stratejilerine ilişkin bir modeli yansıtmaktadır. Bankalar, piyasa ve talep yapılarını (dış faktörler) ve işletmenin gücünü ve amaçlarını (iç faktörler) dikkate alarak stratejisini veya davranış biçimini belirleyecektir. Özellikle çok uluslu bankacılık faaliyetlerinde, çeşitli ulusal piyasalar arasında yapılacak seçim ve rekabet biçimi bu faktörlere bağlı olacaktır. Farklı ulusal piyasaların benzer yapılar göstererek küresel bir stratejiye izin vermeleri, çok uluslu bankalar için önemli bir rekabet avantajı yaratır. Bu bankalar, toptan bankacılık ürünlerinde, farklı piyasalarda benzer ürünlerini sunarak ölçek ekonomilerinden yararlanabilirler. Az sayıda bireysel bankacılık ürünü (ödeme kartları gibi) aynı olanağı sağlamaktadır. Bu ürünlere yönelik uzmanlaşmış bankacılık stratejileri belirli bir uygulama kolaylığı göstermektedir. Evrensel bankacılık faaliyetlerini ve perakende ürünleri yabancı piyasalara doğru genişletmek ise, bankanın kapasitesinden başka piyasa ve talep yapılarının farklı olması nedeniyle güçleşmektedir.

Bu durumda bankalar, yabancı bankalarla birleşme ya da işbirliğine giderek ölçek sorununu çözümler. ¹²⁸

Şekil (4): Banka İşletmesinin Rekabet Stratejisi P.C.GILIBERT ve A.STEINHERR, The Impact of Financial Market Integration on the European Industry, EIB Papiers, Mart 1988, s.33, içinde: ERDEM, s.24

Piyasa ve ürün farklılaştırma yoluyla rekabet avantajı elde etme konusunda stratejik matrisler kullanılmaktadır. Bu matrisler işletmenin stratejik alanlarının belirlenmesini ve yüksek kârlılık, yoğun olmayan rekabet ve giriş engellerinin olduğu faaliyetlerde yoğunlaşmayı öngörmektedir. ¹²⁹

¹²⁸ERDEM, s.25.

¹²⁹ERDEM, s.25.

Uluslararası düzeyde arz ve talep koşullarına göre rekabet avantajını tanımlayan şekil aşağıdadır.

	Rekabet Avantajı Kaynakları		
Stratejik Hedefler	Uluslar arasındaki farklılıklar	Ölçek Ekonomileri	Alan ekonomileri
Etkinlik	Üretim faktörleri maliyeti avantajı	Ölçek ekonomilerinden yararlanma	Birkaç piyasa üzerinde maliyetlerin ve yatırımların paylaşılması
Risk Yönetimi	Değişik ülkelere yerleşerek daha iyi risk yönetimi	Faaliyet esnekliği ile ölçek artışı	Risk dağıtımı
Yenilik Sürecine Uyum	Deneyim, kültür ve organizasyon biçim farklılıkları	Yenilik ve maliyet düşürerek daha iyi üretim yönetimi	Her ürün için organizasyonun farklı unsurları aracılığıyla denetim

Şekil (5): Global Strateji Çerçevesinde Stratejik Hedefler ve Rekabet Avantajı, S.GHOSHAL, Global Strategy: an organising framework, Strategic Management Journal, vol.8, 1987, s.428, içinde: ERDEM s.25

Böylece işletme, stratejik hedeflerini (etkinlik, risk yönetimi, yeniliklere uyum), ülkeler veya uluslararası farklılıklara ve ölçek veya alan ekonomilerinin varlığına göre belirleyecek ve gerçekleştirmeye çalışacaktır.

Küresel bir stratejinin uygulanabilmesi arz ve talebin homojenliğine bağlıdır. Arz homojenliğinin önündeki engeller sektör ve üretim yapısı ve yönetimle ilgilidirler. Ayrıca ölçek ekonomilerinden yararlanmayı da önlerler. Talep homojenliği ise farklı tüketim yapılarınınca (kültürel unsurlar, vd.) engellenebilir. Oysa küreselleşme ürün standardizasyonunu gerektirmektedir. Böylece işletme, küresel ve yerel unsurları dikkate alarak, ürünün ve arzın farklılaşması ile ürün standardizasyonu ve arzın küreselleşmesi arasındaki dört bileşimden birini seçecektir.¹³⁰

Bankacılığın; rakiplerin her piyasadaki stratejik pozisyonunun, tüm global pozisyonlarınca belirlendiği global bir endüstri olduğu görüşü, her geçen gün daha fazla

¹³⁰ERDEM, s.26.

kabul görmektedir.¹³¹ Bu gelişme, yasal ve idari düzenlemelerin kaldırılması, ulusal ekonomik ve sosyal farklılıkların azalması ile birlikte ortaya çıkmıştır.¹³² Stratejilerini geliştirmek isteyen bankalar şu beş unsur üzerinde durmak zorundadırlar¹³³

- Uzun dönem amaçlarının belirlenmesi
- Güç ve zayıflıkların ortaya çıkarılması
- Tehdit ve fırsatların saptanması
- Gelecekte olması istenen pozisyonun belirlenmesi
- Bu hedeflere ulaşmak için ne tür politikaların izlenebileceğinin planlanması.

Bankanın güç ve zayıflıklarının saptanmasında dikkat edilmesi konular: kaynaklar (sermaye, teknoloji, yönetim kaynakları), tüketici ilişkileri (dağıtım sistemleri, tüketici bazı ve kararlılığı, ün, imaj), ürün hizmet kalitesi ve çeşitliliğidir. Ortaya çıkabilecek tehlike ve fırsatların tesbitinde izlenmesi gereken konular,

- yasal ve idari düzenlemeler, vergiler,
- tüketici ihtiyaç ve davranışında değişme,
- nitelikli emek kaynağının varlığı,
- mevcut ve potansiyel rekabet,
- mali kurumların “kitlesele” davranışlarıdır.

Bankacılıkta insan kaynakları yönetimi gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır. Uzmanlaşmış personel kıtlığı sorunu, sürekli eğitim programları yardımıyla çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır.

Banka, potansiyel rekabet karşısında yeni giriş tehditlerini ve yenilikleri izlemek zorunda kalmıştır. Arzu ettiği pozisyona sahip olabilmek için, banka tüm dikkatini hangi

¹³¹ERDEM, s.138.

¹³²ERDEM, s.138.

¹³³ERDEM, s.141.

ürünleri sunması gerektiği hangi ülkelerde faaliyet göstermesi gerektiği ve dağıtımını nasıl gerçekleştireceği soruları üzerinde yoğunlaştırmak zorundadır.

Dış piyasaya girişte, gözönüne alınacak kriterler olarak, piyasanın potansiyeli gelişme durumu, rekabet düzeyi önemlidir. Bu ilk aşama sayılırsa ikinci aşamada, yatırım kârlılığı ele alınacaktır. Kârlılığı belirleyen başlıca faktörlerden biri piyasanın büyüklüğüdür. Bankanın büyük piyasaya girişi, sabit giriş maliyetleri açısından avantajlıdır. Sonuç olarak, ulusal piyasada güçlenme ve daha sonra dış piyasalara açılma stratejilerinde uyulması gereken kuralları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:¹³⁴

“Evde Savunma” (güçlenme);

- belirli sayıda paralel dağıtım kanalları geliştirmek,
- tüm dağıtımın uzun dönemli varlığını garantilemek,
- müşterilerle uzun dönemli (kalıcı) ilişki kurmak,
- rekabet tehlikesini azaltacak çeşitleme,
- fiyat duyarlılığı zayıf müşteri gruplarını değerlendirmek,
- işbirliği,
- performansı düşük bağlı şirketleri satmak.

“Dışarda saldırı” (genişleme);

- genişleyen büyük pazarları belirlemek,
- rekabetin zayıf olduğu piyasalara girmek,
- hazır güçler veya deneyimden yararlanmak,
- yüksek fiyatlı büyük devralmalardan kaçınmak,
- alışılmamış dağıtım yöntemlerini kullanmak,
- fiyat esnekliğine göre piyasaları değerlendirmek,
- yerel kurumlara uzmanlık ve ürün sunmak.

¹³⁴ERDEM, s.142.

Yerinde güçlenme stratejisinde aktif politikalar veya “bekle-gör” politikası izleyebilecek bankalar, genişleme stratejilerinde ittifak, birleşme-devralma gibi yollara başvurmak zorundadırlar. Dışa açık ekonomiler, faizlerin serbest bırakılması, kambiyo rejimindeki değişiklikler, bireylerin yaşam kalitelerini yükseltmek istemeleri gibi bazı gelişmeler, ticari bankaları daha rekabetçi bir ortama doğru yöneltmiştir. Müşterilerin, günümüz koşullarına uygun olarak daha kaliteli hizmet beklentileri, rekabet ortamında bulunan bankaları bilgi teknolojisi kullanımına zorlamıştır. Batılı ülkelerin, bu gelişmelere paralel olarak mevcut sistemlerini genişletme girişimi içinde oldukları görülmektedir.¹³⁵

Hemen her ülke sınırlarını yabancı bankalara açmaktadır. Ancak bazı ülkeler, çeşitli engeller koymaktadır. Bunun nedeni, yabancı bankaların rekabetiyle karşılaşmadan önce ülkedeki bankaların rekabet güçlerinin artmasını istemeleridir.¹³⁶

Etkin ve verimli biçimde işlev gören bir finansal sistemin işleminde en önemli politikardan birisi rekabete ve piyasa güçlerinin çalışmasına güvenmektir. Bu politikanın uygulanabilmesi için bir taraftan faiz oranlarını serbest bırakırken diğer taraftan da iç ve dış yatırımcıların, aracılardan ve ödünç verenlerin finansal piyasaya erişimlerinin serbestleştirilmesi önerisi getirilmektedir. Rekabetin ve piyasa güçlerinin işlevliliği için dört unsurun dikkate alınması uygun görülmektedir.¹³⁷

1-Öncelikle rekabetin kendisinin nihai bir amaç olmadığı bilinmelidir. Nihai amaç, finansal sektörde etkinlik ve verimliliğin sağlanmasıdır.

2-Rekabete ve piyasa güçlerinin çalışmasına güvenmek verimliliği gerçekleştirmek için tek yol değildir. Pek çok alanda deneme yanılma temeline dayalı benzer nitelikli çözümlere ulaşmak için piyasa güçlerinin harekete geçmesini beklemek yerine işbirliğine gitmek, belirli verimlilik amaçlarına ulaşmakta daha etkin ve daha doğrudan bir yoldur.

¹³⁵UZKESİCİ, s.40-41.

¹³⁶Günther BRÖKER, “**Competition and Cooperation in Banking**”, Issues on Banking Structure and Competition in a Changing World, T.C.Merkez Bankası Yayını, Ankara, 1992, s.90-94.

¹³⁷BRÖKER, s.89-90.

3-Bazı koşullar altında rekabet adaletsiz, sağlıksız, bozucu hatta yıkıcı nitelikte olabilir. Bu olumsuzlukların düzeltilmesi çok uzun zaman alabilir ve ekonominin tümü yüksek maliyetlere katlanmak zorunda kalabilir.

4-Son olarak rekabete ve piyasa güçlerinin çalışmasına güvenmek, “bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler” anlayışıyla karıştırılmamalıdır. Nihai verimlilik amaçlarıyla uyumlu işleyen piyasa güçlerinin varlığı için birtakım örgütsel ve yasal koşullar yerine getirilmelidir. İşbirliği bu koşulların yaratılmasında önemli bir rol oynayabilir.

Eğer bir ülkede fiyat rekabeti üzerindeki kısıtlamalar kaldırılmadan önce bölgesel rekabet üzerindeki kısıtlar kaldırılırsa bazı tehlikeler söz konusu olmaktadır. Fiyat rekabetinin olmadığı bir ortamda bankalar yüksek faiz marjlarına sahip olacaklarından, şube ağlarını büyük ölçüde genişleterek bölgesel rekabete gireceklerdir. Daha sonraki aşamalarda bu sorunu çözmek eğer banka personeline önemli ölçüde azaltma gerekiyorsa, sosyal açıdan çok maliyetli olabilecektir.¹³⁸

Karar almada hız ve esneklik, personelin inisiyatifine bırakılmış, bankacılık işlemlerinde son derece önemli olmaktadır. Global hizmet sunma, uzmanlık ve etkinlik, bankacılık sisteminde rakiplerine göre avantaj sağlamayı kolaylaştıran temel değişkenlerdir.¹³⁹ Rekabet ve makro etkinlik açısından eğer bir ülkenin finansal sektöründeki yapısal gelişmeler herhangi bir nicel erişim kısıtlamalarından (yeni bankalara lisans verirken uygulanacak yüksek kalite standartları gibi) etkilenmiyorsa, bu durum o ülke için bir üstünlük sayılır. Eğer finansal kurumlar farklı seçeneklerden kendi yasal yapılarını seçebilirlerse kurumlar arası rekabet artacaktır.

Yapısal politika önlemleri, gücün ülke genelinde faaliyet gösteren birkaç banka elinde toplanmasına da neden olabilir. Bu durumu önlemek üzere yabancı büyük

¹³⁸BRÖKER, s.90-94.

¹³⁹İlhan ULUDAĞ-Nazım EKREN, **Avrupa Topluluğu ve Türk Bankacılık Sistemi: Karşılaştırmalı Analitik Bir Değerlendirme**, TBB Yay., Ankara, 1993, s.13-14.

bankaların da ülke genelinde hizmet sunmasına izin verilebilir. Güçlü yabancı bankaların tehdidi ise, bu bankaların başlangıçta o ülkedeki bankalarla ortak girişimler şeklinde faaliyet göstermeye zorlayarak önlenir. Böylelikle bir yandan finansal sistemin rekabetçi yapısı güçlenirken diğer yandan bankalararası işbirliği için teşvik edici bir ortam yaratılacaktır.¹⁴⁰

Yerel piyasalarda daha homojen talep yapılarının ortaya çıkması müşteri gruplarına bağlı olarak kısa ve uzun dönemde sözkonusu olacaktır. Avrupa düzeyinde tüketici daha kaliteli ve çeşitli ürün ve hizmet bekleyeceğinden fiyat ve kalite farklılıklarına duyarlılık artacak ve tüketici daha çabuk banka değiştirebilecektir.¹⁴¹

¹⁴⁰BRÖKER, s.96.

¹⁴¹ERDEM, s.126-127.

Dördüncü Bölüm

TÜRK BANKACILIĞININ ULUSLARARASILAŞMA ÇABALARININ ANALİZİ

Gelişmekte olan üçüncü dünya ülkelerinde 1980'lerde başlayan, müdahaleci uygulamalardan piyasa ekonomisine geçiş çabaları ile Doğu bloku ülkelerinde yaşanan açıklık ve yeniden yapılanma politikaları hız kazanmıştır. Diğer yandan 80'li yıllarda dünyadaki genel eğilim faiz oranlarının yükselmesi, petrol ve diğer hammadde fiyatlarının artması, Japonya ve diğer uzakdoğu ülkelerinde hızlı bir ekonomik büyümenin yaşanması, ulusal finansal piyasaların hızlı liberalizasyonudur.

Uluslararası finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler yalnızca mevcut piyasaların işlem hacminde büyüme olarak değil, aynı zamanda bu piyasalarda yeni düzenlemeler ve yeni tekniklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Yukarıda sözü edilen gelişmeler, birçok ülkenin bu eğilimlere uyma doğrultusunda politikalar geliştirmesini zorunlu kılmıştır. Dünyadaki gelişmeler doğrultusunda 1980'lerde Türkiye'de uygulamaya konulan modelde meydana gelen yapısal değişikliğin en fazla kendini hissettirdiği alanlardan birisi de ticaret ve finansal ilişkiler olmuştur.¹⁴² Getirilen düzenlemelere bağlı olarak Türk bankaları da uluslararası etkinliklerini artırma arayışlarına girmişlerdir.

¹⁴²Semih BÜKER-Rıza AŞIKOĞLU-Güven SEVİL, **Finansal Yönetim**, 2.B.,Eskişehir, 1997, s.563.

Faizlerin kısmen serbest bırakılması, para ve sermaye piyasalarının oluşturulması, yabancı paralı işlemlerin serbest bırakılması, otomasyon ve bilgisayar kullanımının artması gibi '80 sonrası uygulamaya konulan önlemler ve yenilikler, Türk bankacılığının uluslararası rekabette daha başarılı olması açısından gerekli altyapının unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sözü edilen gelişmeler ışığında Türk bankalarının uluslararası pazarlardaki payı ve etkinliği, yani uluslararasılaşma çabaları son yıllarda nasıl bir eğilim göstermektedir? Dördüncü bölümde Türk bankacılık sektörünün uluslararasılaşma açısından gelmiş olduğu düzey analiz edilecektir. Analize Türk bankacılık sisteminin çeşitli unsurlara bağlı olarak seçilmiş OECD ülkelerinin banka sistemleriyle karşılaştırılması yapılarak başlanacaktır. Ardından uluslararasılaşma çabaları açısından Türk bankacılığındaki gelişmeler incelenecektir. Bu gelişmeler birbirleriyle kısmen içiçe ve ilişkili olmakla birlikte, sağlıklı bir analiz açısından gelişme alanları temelde şu başlıklar altında ele alınmıştır:

- Türk bankacılık sisteminin finansal yapısındaki (aktif kalitesi, sermaye yeterliliği, likidite, aktif büyüklüğü, etkinlik ve verimlilik, ölçek, vb.) gelişmeler,
- Uluslararası pazarlarda örgütlenme konusundaki gelişmeler,
- Türk bankalarının uluslararası pazarlardaki rekabet gücündeki gelişmeler

I- TÜRK BANKA SİSTEMİNİN SEÇİLMİŞ OECD ÜYESİ ÜLKELERİN BANKA SİSTEMLERİYLE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Uluslararası pazarlarda faaliyet göstermek isteyen bankalar, ilgili pazardaki rekabeti ve riskleri kabul etmeli ve pazar koşullarına uygun stratejiler geliştirmelidir. Uluslararasılaşma, ülke dışındaki pazarlarda yer alma başarılı şekilde faaliyette bulunmakla olanaklıdır. Ülke dışında başarılı olmak ise ulusal bankacılık sisteminin ülke içindeki performansıyla yakından ilişkilidir. Bu nedenle bankacılığımızın çeşitli ülkelerin banka sistemleriyle karşılaştırmalı analizini yapmak, Türk bankacılık sisteminin uluslararası ölçekteki konumunun ipuçlarını verecektir.

Bu amaçla ülkemiz ticari bankacılık sektörü, sekiz OECD ülkesinin ticari bankacılık sektörüyle karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma için OECD'nin yayınlamakta olduğu "Bank Profitability" adlı yıllıktan yararlanılmıştır. Analize konu olan ülkelerin seçiminde ve analizin yalnızca ticari bankalar için yapılmasında verilerin sağlanabilirliği önemli bir faktör olmuştur. Ülkelerin aktif, kredi ve mevduat rakamlarının Dolar bazında ifade edilebilmesi için, her ülkenin kendi para birimi ile ifade edilen büyüklükler, her bir ülkenin 1995 yılsonu dolar kurlarıyla çarpılmıştır.

A) BİLANÇO VE GELİR TABLOSU BÜYÜKLÜKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Ülkelerarası karşılaştırmaların ilki, analizde yer alan ülke bankalarının ölçeklerine ilişkindir. Tablo(4), Türkiye dahil 8 OECD üyesi ülkenin bankalarının aktif, krediler ve mevduatlarının büyüklüğünü göstermektedir.

Tablodan görülebileceği gibi Türk bankaları 62 milyar Dolar ile aktif toplamı açısından en son sırada yer almaktadır. Krediler ve mevduat toplamında da benzer bir durum görülmektedir.

Tablo(4): Türk Bankacılığının Seçilmiş Bazı OECD Ülkeleriyle Karşılaştırılması-1995 yılı (Milyar Dolar)

	Aktif	Krediler	Mevduat
Almanya	1496	858	1076
Danimarka	183	80	145
Fintlandiya	104	50	61
Fransa	1925	654	1289
İngiltere	1168	608	800
İsveç	219	96	165
Japonya	6791	4540	5280
Norveç	72	54	54
Türkiye	62	25	44

Kaynak: **Bank Profitability: Financial Statements of Banks**, OECD Yayınları, Paris, 1997'den derlenmiştir.

Tablo (5) yine aynı ülkeler için çeşitli oranların karşılaştırılmasını içermektedir. Tablo, bankalara ait gelir tablosundan dört unsurun (net faiz geliri, net faiz dışı gelir, faaliyet gideri ve vergi sonrası kâr) aktif büyüklüğüne oranlanmasıyla elde edilmiştir. Net faiz gelirinine ilişkin oranlarda dikkati çeken en önemli nokta, Türk bankalarının net faiz geliri yüzdelerinin diğer tüm ülkelerin yüzdelerinden belirgin şekilde yüksek olmasıdır. Türkiye dahil dokuz ülke için 1995 yılı net faiz geliri ortalaması %3.27 iken, bu oran Türk bankaları için %11.51 olarak gerçekleşmiştir. Faiz dışı gelirlerde Türk bankacılığının sahip olduğu oranlar ise ortalama rakamların altında kalmaktadır. Hatta 1993 ve 1994 yılları için zarar söz konusudur.

Tablo (5): Seçilmiş Gelir Tablosu Unsurlarına Göre Türk Bankacılığının Bazı OECD Ülkeleriyle Karşılaştırılması (%).

	Net Faiz Geliri			Net Faiz Dışı Gelir			Faaliyet Gideri			Vergi Sonrası Kâr		
	1993	1994	1995	1993	1994	1995	1993	1994	1995	1993	1994	1995
Almanya	2.18	2.18	1.98	1.00	0.75	0.76	1.95	1.87	1.84	0.33	0.35	0.33
Danimarka	3.93	3.94	3.17	1.00	-0.56	1.55	2.52	2.45	2.55	0.42	-0.03	1.16
Finlandiya	1.37	1.36	1.44	1.44	1.44	1.31	4.34	3.96	3.32	-1.74	-1.13	-0.57
Fransa	0.93	0.89	0.80	1.05	0.82	0.99	1.38	1.37	1.34	-0.08	-0.23	0.05
İngiltere	2.45	2.34	2.32	1.96	1.78	1.75	2.79	2.64	2.60	0.48	0.76	0.77
İsveç	2.72	2.56	2.68	3.17	1.48	1.48	6.46	3.28	2.98	0.04	0.83	1.07
Japonya	1.25	1.33	1.45	0.04	0.04	0.03	0.96	0.98	0.98	0.10	0.03	-0.33
Norveç	3.08	2.84	2.53	1.51	0.97	1.16	2.38	2.57	2.76	0.44	1.08	1.12
Türkiye	11.51	12.36	9.08	-1.89	3.57	0.41	4.65	4.30	3.87	3.21	2.36	4.17
Ortalama	3.27	3.31	2.83	1.03	0.34	1.05	3.07	2.60	2.47	0.36	0.45	0.86

Kaynak: Bank Profitability: Financial Statements of Banks, OECD Yayınları, Paris,1997'den derlenmiştir

Faaliyet giderleri açısından, Türkiye analize konu olan ülke ortalamalarının üzerinde yer alması (örnek olarak 1995'de ortalama %2.47 iken Türkiye için %3.87'dir), faaliyetlerin maliyetinin daha yüksek olabileceğini gösterir. Diğer yandan bunun nedeni, aktif toplamının diğer ülkelere kıyasla çok küçük olmasından dolayı, aslında makul olan faaliyet giderlerinin oranının yüksek görünmesi olabilir.

Vergi sonrası kâr açısından Türk bankalarının sahip olduğu oranlar, diğer ülkelere göre belirgin olarak yüksektir. Örneğin 1995 yılı için ortalama oran %0.86 iken, bu oran Türkiye için yaklaşık beş kat daha yüksek olup, %4.17'dir. Almanya, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde bankacılık sektöründe yaşanan rekabet, yüksek kârlılık oranlarına izin vermemektedir. Oysa Türk bankacılık sektöründeki oligopolistik yapı, bankaların yüksek kârlar elde etmesine olanak sağlamaktadır.

B) ÇEŞİTLİ FİNANSAL ORANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo (6), analize konu edilen ülkeleri sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, aktif kârlılığı ve verimlilik açısından karşılaştırmaktadır. Şimdi bu unsurlar ayrıntılı olarak analiz edilecektir.

1.Sermaye Yeterliliği

İşletmelerin kuruluş amaçlarını gerçekleştirebilmeleri ve faaliyetlerini sürdürebilmeleri için belirli miktarda sermayeye sahip olmaları gereklidir. Banka işletmeleri de mevduat toplama ve borç alabilmek için belirli miktarda sermaye bulundururlar. Sermaye önce işe başlamak sonra da oluşabilecek zararları karşılayabilmek için gereklidir. Yetersiz sermaye bankanın büyüme planlarının uygulanmasını da engeller. Genelde bir bankanın ne kadar sermayesi olması gerektiğine mevduat sahipleri ve bankayla iş yapan tacirler karar verirler. Ancak ekonomideki önemli konumlarından dolayı çok sıkı kurallar altında çalışırlar. Bir çok ülke, kendi ticari şartlarına göre çeşitli **sermaye yeterliliği** kavramları geliştirmişlerdir. Burada bütün amaç bankanın girdiği nakdi ve gayri nakdi yükümlülükler için yeterli özkaynağın mevcut olmasını sağlamaktır.¹⁴³

¹⁴³Koray TULGAR, **Ticari Bankalarda Aktif ve Pasif Yönetimi**, Türkiye Bankalar Birliği Yay. No.177, 1993, s.31.

Tablo (6): Çeşitli Finansal Oranlara Göre Türk Bankacılığının Seçilmiş OECD Ülkeleriyle Karşılaştırılması(%).

	Sermaye Yeterliliği			Aktif Kalitesi			Aktif Kârlılığı			Verimlilik Oranı		
	1993	1994	1995	1993	1994	1995	1993	1994	1995	1993	1994	1995
Almanya	5.01	5.54	5.35	57.91	57.76	57.37	1.24	1.06	0.90	1.40	1.48	1.44
Danimarka	5.51	6.58	6.93	45.91	45.87	43.35	2.41	0.93	2.17	1.62	1.97	1.72
Finevdiya	4.85	4.89	4.58	53.82	49.19	48.37	1.73	1.17	0.57	1.23	1.31	1.33
Fransa	3.31	3.39	3.26	34.51	34.09	33.99	0.60	0.34	0.46	1.15	1.19	1.14
İngiltere	3.80	4.09	3.88	54.50	51.99	52.07	1.63	1.48	1.47	1.57	1.62	1.54
İsveç	5.42	5.39	5.89	51.03	47.93	43.58	-0.58	0.77	1.19	1.43	1.53	1.46
Japonya	3.73	3.75	3.35	65.30	65.62	66.84	0.32	0.30	0.49	1.40	1.48	1.56
Norveç	4.50	5.66	6.25	76.09	74.57	75.60	2.20	1.24	0.92	1.51	1.71	1.61
Türkiye	4.76	4.51	4.33	39.87	37.37	40.82	4.97	4.48	5.61	1.69	1.51	1.40
Ortalama	4.54	4.87	4.87	53.22	51.60	51.33	1.23	1.05	1.40	1.44	1.53	1.47

Kaynak: **Bank Profitability: Financial Statements of Banks**, OECD Yayınları, Paris,1997'den derlenmiştir.

(Net kâr+Özsermaye)/ Toplam Aktifler oranı sermaye yeterliliğini ölçmek ve karşılaştırma yapabilmek için kullanılır. Türk bankalarının sermaye yeterliliği, analize konu edilen ülkelerin ortalamasından biraz daha düşüktür. Örneğin ortalama sermaye yeterliliği 1995 yılı için %4.87 iken Türk bankaları için bu oran %4.33'tür.

2.Aktif Kalitesi

Bankacılıkta önemli bir kavram olarak **aktif kalitesi**, bilançoların varlık kalemlerinin sahip olduğu risk düzeyini anlatır. Bankaların müşterilerinin açtıkları krediler bu açıdan en önemli unsur olmaktadır. Belirgin olan risk, borçlunun borcunu ödememesidir. Borç ödemede olabilecek bir gecikme de aynı derecede hesaplanması gereken bir risktir. Aktif kalitesinin sağlanabilmesi için üç ana konunun ön planda tutulması gerekir. Bunlar,

- Limitlendirme,
- Seçme
- Farklılaştırma.

Kredi açılan her kişi ya da kurum için belirli bir limit konulmalı ve bu limit şubeler tarafından aşılmamalıdır. Bunun için de bankada gerekli uyarı sistemlerinin kurulması gereklidir. Seçme işlevi yerine getirilirken finansal analizlerin yanısıra 5 K(Borçlunun **Karakteri, Kapitali, Kapasitesi**, Ekonominin Genel **Koşulları** ve Borçlunun **Karşılıkları**-teminatları, ipotekleri, vb.) prensiplerini dikkatli bir şekilde uygulayacak bir sistemin banka içinde kurulması gereklidir. Farklılaştırma işlevi ise coğrafi farklılaştırma, sektörel farklılaştırma, vb. şeklinde yerine getirilebilir. Kredi verilen işletmelerin sahiplerinin aynı olmaması, aynı şirketler grubuna dahil olmaması gerekir.¹⁴⁴

Aktif kalitesi bakımından ortalama rakamlara yakın olmakla birlikte, tabloda Türk bankacılığı için dikkati çeken nokta, aktif kalitesini yansıtan krediler oranının (toplam krediler / toplam aktifler) yıllara bağlı olarak düşme eğilimi göstermektedir.

3.Aktif Kârlılığı

Daha önce faiz geliri ve vergi sonrası kâr yüzdesine ilişkin olarak söylenenler aktif karlılığıyla (net kâr / toplam aktifler) paralellik göstermektedir. Türk ticaret bankalarının sahip olduğu oranlar ortalamanın hayli üstündedir. Örneğin 1995 için ortalama oran %1.40 iken, Türkiye için bu rakam dört kat daha yüksek olup, %5.61 olarak gerçekleşmiştir.

4.Verimlilik

Toplam faiz gelirlerinin toplam faiz giderlerine oranlanarak elde edilen verimlilik karşılaştırmasında bütün ülkelerin oranları birbirinden çok farklı görünmemektedir. Türk bankalarının sahip olduğu oranlar yine de ortalamaların biraz altındadır. Örneğin 1995 yılı için %1.47 olan ortalama oran Türk bankaları için %1.40 olarak gerçekleşmiştir. Dahası, Türkiye'ye ait rakamlarda yıldan yıla düşüşler gözlenmektedir.

¹⁴⁴ TULGAR, s.33-34.

Türkiye ve analize konu olan diğer OECD ülkelerinin karşılaştırmalarından çıkan sonuçlar şöyle özetlenebilir.

1-Türk ticaret bankaları, aktif büyüklüğü, mevduatlar ve krediler temel alındığında, diğer ülkelere göre çok küçük ölçekli kalmaktadır.

2-Türk bankacılık sektöründeki eksik rekabet sonucu bankalar yüksek kârlar ve faizler elde ettiğinden kârlılık oranları (net faiz geliri yüzdesi, aktif kârlılığı, vergi sonrası net kâr yüzdesi) diğer ülke ortalamalarının üzerinde gerçekleşmektedir.

3-Bankalarımız yetersiz sermaye ile faaliyet göstermekte, aktif kaliteleri düşük kalmaktadır. Bankalarımızın faaliyet giderleri göreceli olarak daha yüksek ve verimlilik düzeyleri ise sekiz ülke ortamasına göre düşüktür.

II- ULUSLARARASILAŞMA AÇISINDAN TÜRK BANKACILIĞINDA GÖRÜLEN GELİŞMELER

Bu gelişmelerden ilk olarak finansal yapıdaki gelişmeler ele alınacaktır. Daha sonra yurt dışı örgütlenme ve rekabet düzeyindeki gelişmeler irdelenecektir.

A) TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN FİNANSAL YAPISINDAKİ GELİŞMELER

1.Sermaye Yeterliliği

Yasal açıdan asgari sermaye miktarının belirli kurallara bağlı olmaları gerekiyorsa da bankaların sahip olmaları gereken optimum sermaye yapısı ve miktarı koşullara bağlı olarak değişir. Bankanın uzun ve kısa dönemli hedefleri, kâr beklentileri, stratejileri, pazardaki rekabet ve istikrar olması gereken sermayenin asıl belirleyicileri olmaktadır. Özellikle uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların mali açıdan çok daha sağlam ve

güven verici olmaları, mevcut müşterileri elde tutmak, yeni müşteriler kazanmak ve etkili şekilde rekabet edebilmek için gereklidir. Tablo (7) Türkiye'deki bankaların (Türkiye'de kurulmuş ve şube açmış yabancı bankalar dahil) sermaye yeterliliklerini göstermektedir.

Tablo (7): Türk Bankacılığında Sermaye Yeterliliği (%) [(Özkaynak+Kâr)/Toplam Aktifler]

	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Bankacılık Sektörü	8.9	8.9	8.3	9.6	8.6	9.6	10.2
Ticaret Bankaları	8.7	9.1	8.7	9.5	8.4	9.4	9.9
Kamu	4.7	5.1	5.6	8.6	7.5	7.5	8.2
Özel	11.3	11.7	10.6	10.2	8.8	10.7	11.4
Türkiye'deki Yab. Ban.	14.2	14.5	19.3	11.3	14.0	14.5	10.8
Kal. ve Yat. Banka	12.0	7.1	4.8	9.9	11.0	11.8	13.2
Kamu	11.4	5.5	3.4	10.4	11.9	13.0	15.0
Özel	13.7	12.6	8.9	8.7	8.8	8.5	8.4

Kaynak: Bankalarımız 1996 (TBB Yayını No:202, Mayıs 1997)'dan derlenmiştir.

Sermaye yeterliliğinin bir göstergesi olarak (Özkaynak+Kâr)/Toplam Aktifler oranından yararlanılmıştır. 1990-1996 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların, sektör olarak sermaye yeterliliği eğilimi düşme göstermektedir. Tablodan çıkan bir sonuç 1994 yılında ekonomik kriz nedeniyle hemen hemen tüm bankacılık gruplarında azalan kâr rakamlarına bağlı olarak, sermaye yeterliliği bakımından bir düşüş gözlenmiştir. Bu durumun istisnaları ise Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı bankalar ve özel sektör kalkınma ve yatırım bankalarıdır. 1994 yılından sonra toparlanmaya başlayan diğer banka gruplarına rağmen kamusal ticaret bankalarındaki sermaye yeterliliği oranı azalma eğilimine devam etmektedir.

2.Aktif Kalitesi

Aktif Kalitesinin değerlendirilmesinde çeşitli oranlar kullanılmaktadır. Bunlardan ikisi krediler oranı (toplam krediler/toplam aktifler) ve takipteki krediler oranı (takipteki krediler/toplam krediler) 'dir. Tablo (8) ve Tablo (9) sırasıyla, bu iki orana bağlı olarak Türkiye'deki bankacılığın aktif kalitesi bakımından gelişimini göstermesidir.

Tablo (8): Türk Bankacılığında Aktif Kalitesi (%) (Krediler oranı) [Toplam Krediler/Toplam Aktifler]

	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Bankacılık Sektörü	43.1	42.5	39.3	42.5	41.9	44.0	47.2
Ticaret Bankaları	41.3	40.8	37.5	41.0	40.3	42.4	45.6
Kamu	39.5	44.2	37.8	40.0	42.9	44.2	47.2
Özel	43.6	39.1	37.9	42.3	38.4	40.8	44.0
Türkiye'deki Yab. Ban.	25.3	27.9	26.3	31.5	34.5	44.2	47.2
Kal. ve Yat. Banka	79.6	63.4	58.8	61.1	62.4	61.1	63.4
Kamu	78.8	70.4	67.3	70.3	71.0	68.8	70.0
Özel	43.9	40.3	34.6	38.5	39.6	40.0	43.8

Kaynak: Bankalarımız 1996 (TBB Yayını No:202, Mayıs 1997)'dan derlenmiştir.

Bankaların temel işlevlerinden birisi müşterilere kredi açma olmasından dolayı kredilerin, aktif içindeki göreceli payının yüksek olması arzu edilir. Tablo (8)'den görülebileceği gibi, kredilerin toplam aktif içerisindeki payı hafif dalgalanmalar göstermektedir. Bankacılık sektörü itibarıyla 1990'dan beri düşme eğiliminde olan krediler oranı 1994'den sonra toparlanmaya başlamıştır. Tabloda dikkati çeken bir nokta, Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı bankaların kredi oranlarında sürekli bir düşünün yaşanmasıdır.

Takipteki krediler oranı daha olumlu bir seyir izlemektedir. Tablo (9)'dan izlenebileceği gibi, 1994 krizindeki hafif yükselmeye karşın, genelde sürekli bir azalma eğilimi gözlenmektedir. Bununla birlikte, 1996 yılında takipteki kredilerin payı çok keskin bir düşüş göstermiştir (% 2,6). 1994 krizinden en fazla etkilenen kesim ise önce Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı bankalar (% 12,5) ve kamusal kalkınma ve yatırım bankaları (% 9,7) olmuştur.

Tablo (9): Türk Bankacılığında Aktif Kalitesi (%) (Takipteki Krediler oranı)[Takipteki Krediler/Toplam Aktifler]

	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Bankacılık Sektörü	2.0	2.8	4.1	3.1	3.4	4.9	4.1
Ticari Bankalar	1.9	2.7	3.4	3.0	3.2	4.9	4.1
Kamu	2.4	3.0	4.0	4.5	4.2	7.7	5.9
Öze	1.6	1.8	2.6	1.8	2.2	2.5	2.4
Türkiye'deki Yab. Ban.	2.4	3.1	12.5	3.4	3.4	2.6	2.7
Kal. ve Yat. Banka	2.5	6.2	8.9	4.4	5.1	4.9	3.6
Kamu	2.6	6.6	9.7	4.9	5.5	4.4	1.9
Öze	1.9	3.5	4.1	2.3	3.3	7.4	10.7

Kaynak: Bankalarımız 1996 (TBB Yayını No:202, Mayıs 1997)'dan derlenmiştir.

3.Likidite

Likidite bir bankanın hem aktif hem de pasifinde nakit gereksinimleri karşılayabilme gücünü ifade eder. Ani mevduat çıkışlarını ve ani fon gereksinimlerini karşılayabilmek, bankaların işlemlerini sağlıklı olarak yürütebilmesi açısından önemlidir. Banka yönetimi, gelecekte oluşabilecek fon gereksinimlerini tahmin edebilecek bir sistem kurmak zorundadır. Gereken likidite düzeyi müşterilerin yapısına, mali pazarlara ve yönetimin politik kararlarına bağlıdır. Likit değerler genelde getirisiz varlıklardır. Bu yüzden likiditesi güçlü bir banka verimli çalışıyor anlamına gelmez. Nakit parayı mümkün olan en düşük düzeyde tutmak gereklidir. Pazarlanabilir değerler de (hisse senetleri, devlet tahvilleri, hazine bonoları) aynı gün satılabilir, ancak değer kaybına uğrayabilirler. Bankaların her an yeni fonlara geçişi sağlayabilecek bir esnekliğe sahip olmaları gerekir. Likiditeyi istenilen düzeyde tutabilmek için kurulacak erken uyarı sistemi en iyi “vade analizi” yapılarak kurulabilir. Bu yöntem bankalarda yaşlandırma analizi olarak da kullanılmaktadır.¹⁴⁵

Tablo (10)'da 1990-1996 yılları arası, Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların likidite durumları yer almaktadır. Tablodan izlenebileceği gibi, bankacılık sektöründe 1994 yılına kadar yükselen likidite oranı, ekonomik kriz nedeniyle bir düşüş eğilimini

¹⁴⁵TULGAR, s.39.

girmiştir. Bu düşme eğilimi yavaşlarsa da ileriki yıllarda da devam etmiştir. Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı bankaların ise bu krizden pek fazla etkilenmedikleri söylenebilir.

Tablo (10): Türk Bankacılığında Likidite (%) [Likit Aktifler/Toplam Aktifler]

	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Bankacılık Sektörü	36.4	36.9	39.1	39.8	38.2	35.5	32.7
Ticaret Bankaları	37.8	38.4	40.7	41.6	39.9	37.3	34.6
Kamu	35.2	32.5	36.8	37.6	34.7	30.3	30.1
Özel	38.4	41.7	42.8	43.3	43.4	42.3	38.4
Türkiye'deki Yab. Ban.	61.0	56.7	60.4	59.1	55.1	47.1	42.9
Kal. ve Yat. Banka	14.4	13.1	20.9	18.2	16.9	16.5	11.6
Kamu	10.2	15.7	19.6	15.4	15.7	16.5	12.2
Özel	27.1	25.9	24.7	23.1	20.0	16.6	17.3

Kaynak: Bankalarımız 1996 (TBB Yayını No:202, Mayıs 1997)' dan derlenmiştir.

Ticaret bankaları kalkınma ve yatırım bankalarına göre daha likit bir yapıdadır. Ticaret bankaları grubunda en likit kaynaklara yabancı bankaların sahip olduğu görülmektedir. Özel ticaret bankaları bu grubu izlemektedir. Kamu bankaları ise göreceli olarak en az likit kaynaklara sahiptir.

4. Aktif Kârlılığı

Kâr amacı gütmeyen işletmeler dışında kalan tüm işletmeler, bankalar dahil, kâr amacı güderler. Kâr etmeden nihai amaçlarını gerçekleştiremez, büyüyemez ve faaliyetlerine son vermek zorunda kalırlar. Kâr diğer yandan bir başarı ölçüsüdür. Bir işletme ne kadar kârlı ise, ortaklarını o ölçüde tatmin etmiş olur. Diğer yandan işletmeler bir takım girdileri kullandıkları için, eğer zarar ediyorsa, bu kaynakların etkin kullanılmadığını gösterir. Hedeflenen kâr rakamlarına ulaşma, işletme stratejilerinin, uzun ve kısa dönemli planların gerçekleştirilmesi için de önemlidir.

Tablo (11) bankaların bir kârlılık ölçüsü olarak aktif kârlılığını (net gelir/ortalama toplam varlıklar) göstermektedir. Tablodan açığa çıkan bir sonuç, 1990'dan bu yana

bankacılık sektörünün aktif kârlılığında bir artış söz konusudur. 1990 ve 1994 yıllarında kârlılık oranları bir önceki yıla göre düşme göstermiştir. Ancak Türkiye'deki yabancı bankalar bu olumsuz gelişmelerden etkilenmemiştir. 1994 yılındaki ekonomik krizden en fazla etkilenen grup, kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarıdır. Tablodan çıkan en önemli sonuçlardan birisi de kamu bankalarının aktif kârlılığının çok düşük olmasıdır.

Tablo (11):Türk Bankacılığında Aktif Kârlılığı (%) [Net Gelir/Ortalama Toplam Aktifler]

	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Bankacılık Sektörü	3.1	2.9	1.4	2.9	2.2	1.9	2.50
Ticaret Bankaları	3.1	3.0	1.6	2.9	2.3	2.0	2.6
Kamu	4.6	4.9	2.6	3.3	2.4	3.0	3.0
Özel	0.7	0.2	0.2	2.5	1.8	0.6	2.2
Türkiye'deki Yab. Ban.	5.5	7.0	7.8	3.6	6.1	5.3	2.7
Kal. ve Yat. Banka	3.7	2.2	-1.1	1.8	1.3	1.4	1.8
Kamu	5.5	3.7	2.0	3.6	2.4	2.4	2.4
Özel	3.2	1.7	-2.3	1.1	0.9	1.0	1.6

Kaynak: Bankalarımız 1996 (TBB Yayını No:202, Mayıs 1997)'dan derlenmiştir.

Tablo (12) Türk bankacılık sistemindeki personel başına düşen net kâr rakamlarını vermektedir. Yıllar itibariyle anlamlı bir karşılaştırma yapabilmek için rakamlar ABD doları cinsinden ifade edilmiştir. 1994 sonrası kârlılık düzeyinin sürekli arttığı tablodan rahatça görülebilmektedir. Bankalar 1994 yılında realize edemedikleri kârları 1995 yılında gerçekleştirmişlerdir. Zira bankacılık sektörü açısından 1994'den 1995'e kâr artış hızı %66 olmuştur. Oysa 1995'den 1996'ya kâr artış hızı %22 dir.

Tablo(12) : Türk Bankacılık Sisteminde Personel Başına Net Kâr Rakamları (ABD Doları)

	1996	1995	1994
Bankacılık Sektörü	16.199	13.184	7.940
Ticaret Bankaları	13.411	13.000	7.678
Kamu	3.002	2.614	1.531
Özel	26.913	29.742	13.370
Yabancı	41.640	39.196	44.84
Kal. ve Yat. Ban.	34.551	17.380	24.458
Kamu	28.180	11.630	17.845
Özel	67.202	52.699	38.028

Kaynak: Bankalarımız 1994,1995,1996'dan derlenmiştir.

Tablo (12)'den çıkan önemli bir sonuç kamusal sermayeli bankaların personel başına kâr rakamlarının diğer gruplara göre oldukça düşük olmasıdır. Bu durumun iki nedeni olabilir: İlki kamusal sermayeli bankaların ortalama net kâr rakamlarının göreceli olarak küçüklüğü; ikincisi ise, kamusal sermayeli bankalarda çok daha fazla personel istihdam edilmesidir. Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı bankalar personel başına en yüksek kârlılığa ulaşmışlardır. Örneğin 1996 yılı için yabancı bankaların personel başına kâr rakamları, özel sermayeli bankalardan % 54, kamusal sermayeli bankalardan % 1300 daha yüksektir.

5. Verimlilik ve Etkinlik

Tüm işletmelerin rekabet ortamında başarılı olabilmeleri faaliyetlerinin etkin ve verimli biçimde yerine getirmesine bağlıdır. Etkinlik, gerçekleştirilen faaliyetlerin önceden belirlenen hedeflere ulaşma derecesini; verimlilik ise konulan çaba ve kaynaklar ile elde edilen ürün arasındaki ilişkiyi ortaya koyar. Etkin ve verimli olmayan faaliyetler kaynakların iyi kullanılmadığını ifade eder. Bankacılık sektöründe verimliliğin ölçülmesinde faiz gelirleri/ faiz giderleri oranından yararlanılmıştır. Tablo (13), Türk bankacılık sektöründeki verimlilik düzeyinin 1990-1996 arasındaki seyrini yansıtmaktadır.

Tablo (13): Türk Bankacılığında Verimlilik (%) [Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri]

	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
Bankacılık Sektörü	147.2	140.3	149.9	165.9	142.7	145.7	136.6
Ticareti Bankaları	145.4	139.0	149.0	164.9	141.3	144.4	135.5
Kamu	121.5	111.3	129.3	144.8	133.9	138.7	130.0
Özd.	173.0	172.1	166.6	185.7	145.3	146.7	139.9
Türkiye'deki Yab. Ban.	198.4	227.6	304.4	282.0	219.4	197.7	164.9
Kal. ve Yat. Banka.	232.3	181.1	169.7	183.4	172.9	169.8	154.6
Kamu	228.1	168.1	162.9	196.6	199.9	187.9	161.7
Özd.	235.3	221.2	189.9	158.8	132.9	133.1	132.2

Kaynak: Bankalarımız 1996 (TBB Yayını No:202, Mayıs 1997)'dan derlenmiştir.

1990 yılından başlayarak artma eğiliminde olan bankacılık sektöründeki verimlilik artışı 1994 ekonomik kriziyle bir düşüş yaşamıştır. Daha sonraki yıllarda ise verimlilik artışı gerçekleşmeye başlamıştır. Ancak bu gelişimin istisnası, 90-96 arasındaki verimlilik artışını kesiksiz olarak sürdüren özel kalkınma ve yatırım bankaları olmuştur. Tabloda görülen ilginç noktalardan birisi ise Türkiye’de krizin yaşandığı 1994 yılında yabancı bankaların verimlilikte en yüksek düzeyi yakalaması; bu yıldan sonra düşüşe geçmesidir.

İşletmelerin etkinliğini ölçmeye yarayan oranlardan birisi de toplam giderler/ toplam gelirler oranıdır. Türk bankacılık sektöründe bu oran açısından yıldan yıla önemli sıçramalar olmadığı görülmektedir. (TBB’nin “Bankalarımız 1996” adlı yayınından yapılan hesaplamalara göre yıllık etkinlik oranları şöyledir: 1996: 0,844, 1995: 0,845, 1994: 0,890, 1993: 0,830, 1992: 0,880, 1991: 0,880, 1990: 0,840).

6. Aktif Büyüklüğü

Uluslararası pazarlarda faaliyet gösteren bankaların büyük yatırım projelerine girebilmesi için belirli bir aktif büyüklüğüne sahip olmaları gerekmektedir. Daha önce 1995 yılı için OECD ülkeleri ile yapılan karşılaştırmalarda aktif büyüklüğü açısından Türk bankacılık sektörünün çok cılız kaldığı ifade edilmişti. Tablo(14) 1990-1996 döneminde Türk bankalarının aktif büyüklüğünü, GSMH’ya oranlayarak yansıtmaktadır.

Tablo(14): Türk Bankacılık Sektöründe Toplam Aktiflerin Yıllar İtibariyle GSMH’ya Oranı

	1996	1995	1994	1993	1992	1991
T.Aktifler/GSMH	%45	%40	%40	%38	%40	%38

Kaynak: Banks in Turkey 1996, Türkiye Bankalar Birliği Yayını No.42, Mayıs 1997

Tablodan da görüldüğü üzere, Türk bankacılık sektörü uzun bir süre (1991-1995) yaklaşık aynı ölçekte kalmıştır. 1996 yılında ise belirgin bir artış sağlayarak %45’lik bir oran yakalanmıştır. Ancak uluslararası karşılaştırmalarda bu büyüklük ölçüsü henüz bir anlam ifade etmekten uzaktır.

B) ULUSLARARASI PAZARLARDAKİ ÖRGÜTLENME KONUSUNDAKİ GELİŞMELER

Türk bankacılık sektörünün yurtdışı faaliyetlerini sürdürmek için yapmış oldukları örgütlenme analiz edildiğinde; ilk yıllarda bankalarımızın faaliyetlerini temsilcilikler ve bürolar açmak suretiyle gerçekleştirdikleri görülmektedir. Tablo (15) ve Şekil (6)' dan takip edebileceğimiz gibi, temsilcilikler ve bürolar geçen yıllara göre azalma eğilimi göstermekte iken, şube sayıları ilk önceleri pek değişmemiş daha sonra kısa bir dönem azalma eğilimi gösterdikten sonra tekrar artışa geçmiştir.

İştirakler de şube sayılarına paralel bir gelişme göstererek önceleri mevcut değil iken 1992 yılından bu yana artış izlenmektedir. Bunun nedeni bankalarımızın yurtdışı faaliyetlerinde izledikleri politikaların değişmesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo (15): Türk Bankalarının Yıllara Göre Yurtdışındaki

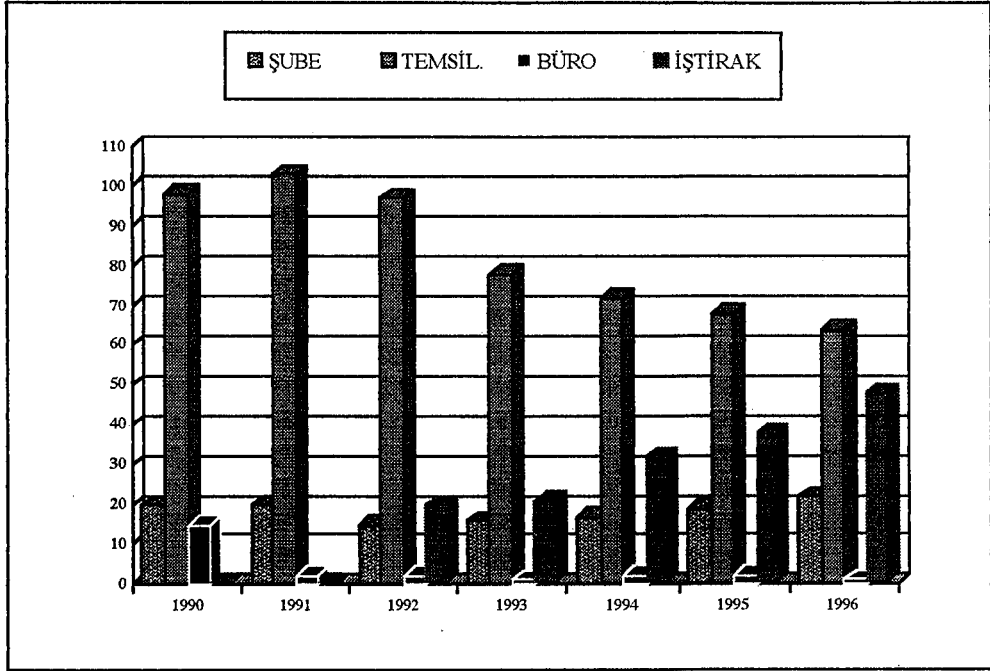
Hizmet Birimleri ve Sayıları

YIL	ŞUBE	TEMSİL.	BÜRO	İŞTİRAK
1990	20	98	15	0
1991	20	103	2	0
1992	15	97	2	20
1993	16	78	1	21
1994	17	72	2	32
1995	19	68	2	38
1996	22	64	1	48

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız 1990-1996

Bankalarımız önceleri, yurt içindeki müşterilerinin yurt dışındaki faaliyetlerini desteklemek üzere temsilcilikler ve bürolar açma yoluna gitmişken, daha sonraları dışa açılma faaliyetlerini geliştirerek batı bankalarıyla entegrasyonlarını kuvvetlendirmek ve uluslararası pazardan pay alabilmek için yurtdışında şube açma, banka satın alma veya banka kurma çalışmalarına öncelik verdikleri görülmektedir. Bu sayede kendi rekabet stratejilerini uygulama ve bu geniş pazardan daha fazla pay alma imkanına kavuşacaktır.

Şekil (6): Türk Bankalarının Yurtdışı Örgütlenmesindeki Gelişmeler

Yabancı ülkelerdeki şubelerin sekizi KKTC’de; dördü Almanya’da; ikisi ABD’de; ikisi Bahreyn’de; ikisi İngiltere’de; birer adet olmak üzere Hollanda, Malta ve Lüksemburg’dadır.¹⁴⁶ Şubeler kanalıyla uluslararası alanda yapılan bankacılık faaliyetlerindeki gelişmeleri daha yakından takip edecek, buralardaki faaliyetleri üzerinde daha fazla kontrol kullanabilecek, sonuçta bankalarımızın dış rekabet gücü artacaktır.

C) TÜRK BANKALARININ ULUSLARARASI PAZARLARDAKİ REKABET GÜCÜNDEKİ GELİŞMELER

Türkiye’de bankacılık sektörü dış rekabete en açık sektörlerin başında gelmektedir. 1980 sonrası Türk bankacılığının rekabet gücündeki gelişmeler dört unsur etrafında değerlendirilebilir. Bunlar,

- 1) Teknoloji
- 2) Yeni hizmetler ve finansal ürünler
- 3) Personeldir.

¹⁴⁶Banks in Turkey 1996, Publication of The Banks Association of Turkey No: 42, 1997, s.585-589.

Şimdi bu unsurlar etrafında Türk bankalarının durumu analiz edilecektir.

1) Teknoloji

Bankacılık, teknolojik yeniliklerin anında uygulama alanı bulduğu bir sektördür. Ortaya çıkan yeni teknolojilerle birlikte, yeni bankacılık hizmetleri sunulabilmekte, mevcut hizmetlere ise hız, etkinlik ve verimlilik kazandırılmaktadır. Teknoloji sayesinde bankaların geleneksel işlevlerine yenileri eklenmektedir. Teknolojiye sahip olma ve ondan en iyi şekilde yararlanma, rekabet alanında büyük üstünlükler sağlamaktadır.

Türk bankaları teknolojik donanım açısından son yıllarda büyük bir atılım içindedir. Türkiye’de haberleşme altyapısında kaydedilen gelişmelere paralel olarak, gerek özel gerekse kamu bankalarının son yıllarda bilgi işlem teknolojisine yönelik yatırımlarını arttırdığı gözlenmektedir.

Diğer önemli bir gelişme de 32 Türk Bankasının 6 Mart 1989 tarihinde SWIFT (Dünya Bankalararası Finansal Haberleşme Sistemi) iletişim ağına bağlanmış olmalarıdır. 60 ülkenin dahil olduğu bu iletişim ağı, düşük maliyette daha hızlı ve güvenilir ilişki sağlayarak Türk bankalarının işlemlerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Elektronik Fon Transferi Sistemi ise 31 Mart 1992 tarihinde uygulanmaya başlamıştır. Tüm bu gelişmeler Türk Bankacılık Sektörü için uluslararasılaşma yönünde altyapı oluşturması bakımından önemlidir.¹⁴⁷

Yapılan bir araştırmada bankalarımızda kullanılan teknolojik yeniliklerden yararlanma derecesi ölçülmeye çalışılmıştır . Aşağıdaki tablo, kullanılan yeni teknolojileri ve kullanılma önceliklerini göstermektedir

¹⁴⁷Aydın ARGİN, **Avrupa Topluluğu Tek Pazarına Uyum Açısından Türk Bankacılık Sisteminin Uyum Gereklere**, TBB Yay. No: 175, Ankara, 1993, s.33.

Tablo (16): Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Kullandığı Yeni Teknolojiler ve Kullanılma Öncelikleri

	Özel Bankalar (%)			Kamu Bankaları (%)			Yabancı Bankalar (%)		
	I. Derece	II. Derece	III. Derece	I. Derece	II. Derece	III. Derece	I. Derece	II. Derece	III. Derece
Şube otomasyonu	50	13	-	67	33	-	100	-	-
Swift iletişim ağına bağlanma	75	13	-	34	33	33	67	-	33
Elektronik fon transferi	-	13	37	-	33	-	25	25	25
Otomatik kasa makineleri	25	12	13	33	-	-	-	25	50
Sayaç terminaleri	12	-	13	-	33	-	-	25	50
Satış noktasında elekt. fon trans.	12	25	-	-	-	33	-	25	50
Ev bankacılığı	12	-	25	-	-	33	-	-	75
Plastik kartlar	38	-	12	-	-	33	-	50	25
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Kaynak: ARGİN, s.40

Özellikle Batı bankalarının yaygın biçimde kullanılan yukarıdaki teknolojik yeniliklerin Türk bankalarının kullanım derecesine bakıldığında, Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı bankaların % 100’ü şube otomasyonunu 1.derecede kullanmaktadır. Kamu bankalarının %67’si özel bankaların %50’sine şube otomasyonu 1.derece önemde kullanılmaktadır. SWIFT iletişim ağı, özel bankaların %75’i ve yabancı bankaların %67’sinde 1. derecede önemde kullanmakta iken, kamu bankalarının %33’ü 1. derecede kullanmaktadır. Diğer teknolojik yenilikler ise, 2. ve 3. derece önemde kullanılmaktadır.

Yapılan diğer bir çalışmada ise bilgi işlem ağına geçmiş bankalarımız şubelerinin toplam işlem hacmi içindeki oranının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Verilen cevaplara göre bu oran özel bankalarda %79’u, kamu bankalarında %68’i ve yabancı bankalarda %80’i bulmaktadır.

Genel olarak bakıldığında Türk bankalarının rekabet açısından gerekli teknolojik donanımlara sahip olduğu görülmektedir. Ancak kamu bankalarının bu alanda gerçekleşen yenilikleri daha geriden takip ettiği görülmektedir.

2) Yeni Hizmetler ve Finansal Ürünler

Uluslararası rekabette işletmelerin başvurdukları iki temel stratejiden bir tanesi maliyetleri diğer işletmelere göre daha düşük tutmak diğeri ise, ürün farklılaştırmasına gitmektir. İkinci stratejide firmalar bir yandan yeni ürün ve hizmetler ortaya koyarken bir yandan da mevcut ürünlerinde, farklı müşteri gruplarının gereksinimini karşılamak üzere farklılaştırmaya gitmektedirler. Bu yolla yeni müşteriler kazanmakta, mevcut müşterilerine daha iyi hizmet sunabilmekte, sonuçta da pazarda daha etkili biçimde rekabet edebilmektedirler.

Uluslararası piyasalarda yer alan, rekabet edebilme gücü yüksek bankaların sundukları hizmetlerin birçoğu Türk bankaları tarafından da sunulmaktadır. Son yıllarda Türk bankalarının kaynak maliyetinin arttığı ve buna paralel olarak yeni yeni ürünleri hizmete sokmak zorunda kaldıkları görülmektedir. Bunun sonucu olarak da tüketici kredileri ve bireysel bankacılık işlemlerinde büyük gelişmeler kaydedilmiştir.

Aşağıdaki tabloda Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların sunmakta oldukları hizmetler ve gelişmişlik dereceleri yer almaktadır.

Bu tabloya göre, Türkiye’deki bankalarca sunulan sekiz hizmetin gelişmiş, ondört hizmetin gelişmekte olduğu ve yine sekiz hizmetin ise henüz mevcut olmadığı görülmektedir. Bu duruma göre, bankalarımızın diğer gelişmiş ülkelerin bankalarıyla kıyaslandığında sundukları hizmet çeşidi bakımından yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Yine tabloya göre mevcut hizmet çeşidinin yirmiiki olduğu oysa günümüzde uluslararası piyasalarda 100’ün üzerinde mali enstrümanın uygulandığı görülmektedir (Belçika’da 450 kadar mali enstrümanın piyasada kullanıldığı bilinmektedir).

Tablo (17): Türk Bankalarının Sunmakta Oldukları Hizmetlerin Gelişimi

Hizmetler	Gelişmiş	Gelişmekte	Mevcut Değil
Cari Hesap	*		
Para Piyasası Mevduatları	*		
Avrupa Parası mevduatları		*	
Serbest Hedefli Bankacılığı		*	
Yabancı Para İşlemleri		*	
Seyahat Çekleri		*	
Kira Tahsilatı			*
Tüketici Finansmanı	*		
Kredi Kartları	*		
Gayrimenkul İpoteki			*
Faktör Hizmetleri		*	
İhracat Kredisi	*		
Risk Sermayesi İşlemleri			*
Finansal Kiralama		*	
İşletme Kredisi	*		
Uluslararası Kiralama İşlemleri		*	
Sermaye Piy. Yatırım Hizmetleri		*	
Kredi Garanti İşlemleri	*		
Yatırım ve İştiraklerin			
Finansmanına Danışmanlık		*	
Hayat Sigortası		*	
Yatırım Fonu Yönetimi Hizmetleri		*	
Ferdî Emeklilik Yönetim Hizmetleri			*
Emeklilik Hizmetleri			*
Menkul Kıymetler İşlemleri		*	
Menkul Kıymet Komisyonculuğu		*	
Altın, Gümüş ve Emtia Rehimi			*
Management Buyout			*
Leveraged Buyout			*

Kaynak: GÜRLESEL, s.119.

Yukarıdaki tabloyu tamamlamak üzere Tablo(18)'de Türkiye'de yaygın olan ve olmayan finansal enstrümanlar görülmektedir.

Tablo (18): Türkiye’de Kullanılan ve Kullanılmayan Finansal Ürünler

T Ü R K İ Y E D E K U L L A N I L A N		Döviz Mevduatı
	Y	Vadesiz Mevduat
	A	Finansman Bonosu
	Y	Özel Sektör Tahvilleri
	G	Yatırım Fonları
	I	Hisse Senetleri
	N	Devlet Tahvilleri
		Gelir Ortaklığı Senedi
		Hazine Bonosu
		Vadeli Mevduat
L A N I L A N	Y O	Mevduat Sertifikası
	A L	Avrupa Parası Mevduatları
	Y M	Uzun vadeli Değişken Faizli Mevduatlar
	G A	Yatırım Ortaklıkları
	I Y	Uzun Vadeli Değişken Faizli Devlet Tahvilleri
	N A	Banka Bonosu
	N	Swaps
	Aktife Dayalı Menkul Kıymetler	
T Ü R K İ Y E D E K U L L A N	K	
	U	
	L	Tröstler
	L	Futures Opsiyonlar (Türev Değerler)
	A	Hisse Senedine Dönüştürülebilir Tahviller
	N	Warrants
	I	Tercihli Hisse Senetleri
	L	Altına Endeksli Tahviller
	M	Gayrimenkule Endeksli Fonlar
	A	Teminatlî Bonolar
Y	Junk Bondlar	
	A	
	N	

Kaynak: GÜRLESEL, s.120

Türk bankacılığı, standart bankacılık ürünleri dışında sunulan finansal enstrümanlar bakımından ve bu faaliyetlere verdiği önem açısından, uluslararası piyasalarda bu hizmetlerin hepsini sunabilen bankalara göre bir takım dezavantajlar taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle Türk bankaları rakiplerinin sundukları finansal ürünlerin hepsini sunabilme özelliğine sahip değildir. Bankalarımızın rekabet gücünü arttırması için diğer bankaların sundukları finansal ürünleri sunabilmesi gerekmektedir.

Genel olarak, Türk bankaları her ne kadar hizmet çeşitlendirmesine gitse de bunun yeterli olmadığı; diğer gelişmiş ülkelerin bankalarına göre, hizmet üretimi ve kaynak kullanımında etkinlik ve verimliliği düşük ve daha emek yoğun hizmet ve işlemlerde faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Oysa ki ürün çeşitliliği sistemin derinleşmesi ve tabana yayılması açısından çok önemlidir.

3) Personel

Bankaların faaliyetlerini günün koşullarına uygun bir anlayışla yürütebilmesi, stratejilerini ve politikalarını uygulayabilmesi, kısaca rekabette başarılı olabilmesi sahip olduğu personelin yeteneklerine bağlıdır. Bankalar bir yandan hizmet içi eğitimlerle insan kaynaklarının niteliklerini yükseltmeye çalışırken bir yandan da işe yeni alacakları işgörenlerin yüksek nitelikli olmalarına özen göstermektedir. Özellikle yurtdışı faaliyetlerde yararlanılacak personelin seçimi son derece önem taşımaktadır. Son yıllarda bankalarımızın bu konuda daha dikkatli olduklarını görüyoruz. Bu durumun bir göstergesi bankalarda çalışan personelin eğitim durumundaki gelişmelerdir. Tablo (19), son yıllarda bankalarımızda istihdam edilen yüksek eğitimli personelin oranını yansıtmaktadır.

Tablo(19) : Türk Bankacılık Sektöründe Yükseköğretim Mezunu Personel Sayısının Bankada Çalışan Toplam Personel Sayısına Oranı

	1994	1995	1996
Kamu Bankaları	%23	%24	%26
Özel Bankalar	%33	%38	%42
Yabancı Bankalar	%49	%51	%55

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız 1994-1996

Bankalarımızda yüksek okul mezunu çalışan sayısı toplam personel sayısı içinde yıllar itibarıyla artış göstermiştir. Tablo analiz edildiğinde bu oranın gerek kamusal sermayeli gerek özel sermayeli ticaret bankalarında gerekse Türkiye’de faaliyet göstermekte olan yabancı bankalarda istikrarlı olarak bir artış gösterdiği izlenmektedir. Özellikle özel sermayeli ticaret bankalarında bu oran daha hızlı bir artış göstermiştir. Diğer

yandan personelin maliyeti de dikkat edilmesi gereken bir konudur. Tablo (20), bankacılık sektöründeki personel giderlerinin seyrini yansıtmaktadır.

Tablo (20): Türk Bankacılık Sektöründe Personel Giderlerinin Toplam Aktiflere Oranı

	1996	1995	1994	1993	1992	1991
Personel Gid./Top. Aktifler	%1.90	%2.00	%2.18	%2.50	%2.90	%2.80

Kaynak: Banks in Turkey 1996, Türkiye Bankalar Birliği Yayını No.42, Mayıs 1997

Türk bankacılık sektöründe personel giderlerinin toplam aktifler içindeki durumunu 1991-1996 yılları arasında incelediğimizde, 1991'den bu yana personel giderlerinin toplam aktifler içindeki oranının düştüğü gözlenmektedir. Bu durum personel giderleri açısından bankalarımızın rekabetçi bir avantaja sahip olduğunu göstermektedir.

Yapılan analizler, Türk bankacılığının sermaye yeterliliği açısından diğer OECD ülkelerinin çok gerisinde kaldığı; öte yandan 1991-1996 döneminde Türk bankalarının sermayelerinin erozyona uğradığı sonucuna varılmıştı. Doğal olarak bu olumsuz durum, Türk bankalarının rekabet gücünde bir gerilemeye yol açacaktır.

D) BULGULAR ve YORUM

Buraya kadar Türk bankalarının uluslararasılaşma çabaları, çeşitli ülkelerle yapılan karşılaştırmalar ve gelişme trendleri yardımıyla analiz edilmiştir. Türk bankalarının bugün için ulaştıkları düzey hakkında genel bir değerlendirme yapabilmek için, şu ana kadar analiz edilen unsurlar iki tablo halinde özetlenmiştir. Tablo (21)'de Türk bankalarının uluslararasılaşma açısından kritik görünen özelliklerinin, diğer ülke bankalarıyla yapılan karşılaştırılmasının bir özeti yer almaktadır. Tablo (22)'de ise, 1991-1996 döneminde Türk bankacılığının çeşitli unsurlara göre uluslararasılaşma bakımından kaydettiği gelişmeler özetlenmiştir.

Tablo (21): Türk Bankacılığına Ait Çeşitli Kriterlerin Sekiz OECD Ülkesine Kıyasla Durumu (1993-1995 dönemi verileriyle)

Karşılaştırma Kriterleri	Yeterli Olumlu	Yetersiz Olumsuz
Aktif büyüklüğü		*
Krediler büyüklüğü		*
Mevduat büyüklüğü		*
Net faiz gelir oranı	*	
Net faiz dışı gelir oranı		*
Faaliyet gideri oranı		*
Vergi sonrası kâr oranı	*	
Sermaye yeterliliği		*
Aktif kalitesi		*
Aktif kârlılığı	*	
Verimlilik		*

Tablo (21) incelendiğinde, uluslararası düzeyde, Türk bankacılığının sahip olduğu ölçeğin çok yetersiz kaldığı görülmektedir. Aktifler, krediler ve mevduat açısından Türk bankacılığı karşılaştırılan ülkeler arasında en geride yer almaktadır (bkz. Tablo 4). Bu durum ise uluslararası pazarlarda Türk bankalarının rekabet gücünü azaltmaktadır.

Uluslararası karşılaştırmalarda Türk bankaları için gözlenen olumlu durum ise, tabloda yeterli başlığı altında gösterilen ve gelir ile kârlılığa bağlı oranlarda bankalarımızın karşılaştırılan sekiz ülke banka ortalamasının üzerinde yer almasıdır. Ancak bu durum-yeterli sayıda yabancı banka olmamasından dolayı- ülkemizdeki eksik rekabet nedeniyle oluşmaktadır. Sektördeki banka sayısı arttıkça ya da bankalarımız uluslararası ortamda daha fazla rekabet etmeye başladıkça kârlılık oranlarında bir düşme yaşanabilir.

Uluslararasılaşma açısından Türk bankacılığının kaydetmiş olduğu gelişmelere topluca göz atıldığında (bkz. Tablo 22) daha iyimser bir tablo ortaya çıkmaktadır. Finansal yapıda yer alan unsurlardan sermaye yeterliliğindeki sorunlara daha önce değinilmişti. Likidite unsuru gerileme başlığı altında incelense de, aslında son yıllardaki gerileme oldukça küçüktür. 1994 ekonomik kriziyle hayli daralan likit unsurlar 1995’de artmış 1996’da ise % 0.5 lik bir düşüş kaydetmiştir. Aynı dönemde gerileme kaydedilen diğer unsur ise aktif büyüklüğüdür.

Tablo (22): 1991-1996 Döneminde Türk Bankacılığına Ait Çeşitli

Kriterlerin Gelişmişlik Düzeyi

Gelişme alanları	Gelişme	Gerileme
Finansal Yapı		
Sermaye yeterliliği		*
Aktif kalitesi	*	
Likidite		*
Aktif kârlılığı	*	
Verimlilik ve etkinlik	*	
Aktif Büyüklüğü		*
Uluslararası Örgütlenme		
	*	
Rekabet Gücü		
Teknolojik yeterlilik	*	
Yeni hizmetler ve fin. ürünler		*
Personel	*	

Uluslararası örgütlenme açısından Türk bankaları oldukça başarılı bir seyir izlemektedirler. Önceki yıllarda yurtiçi müşterilerinin ülke dışındaki faaliyetlerini finanse etmek ve yurt dışında çalışan işçilere hizmet vermek üzere temsilcilik, muhabir banka, vb. hizmet birimlerine ağırlık veren bankalarımız, son yıllarda iştirakler ve banka satınalmalar yoluyla uluslararası pazarlardan daha fazla pay almaya çaba harcamaktadırlar. Bu aktif politikalar yoluyla rekabette daha başarılı olma şansı ele geçmektedir. Bankalarımızın rekabet gücünde de önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Son yıllarda teknolojiye ve insan kaynaklarına daha fazla yatırım yapılmaktadır. Bunun en büyük göstergeleri bankalarımızda artan otomasyonlaşma, yüksek eğitilmiş personelin oranının artması, vb. olmaktadır.

Rekabet gücü açısından olumsuz olan nokta bankalarımızın, uluslararası bankaların sundukları bir takım hizmet ve finansal enstrümanları henüz sunamamış olmalarıdır. Bu durum ise bankalarımızın uluslararası düzeydeki rekabet şansını oldukça azaltmaktadır.

SONUÇ

1980'li yıllarda Türk ekonomisinin dünya ekonomisine entegre olması yönünde gerçekleştirilen yapısal değişiklikler altında, Türk bankacılığının uluslararasılaşma çabalarının değerlendirilmesi bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu amaca ulaşmak üzere izlenen temel yaklaşım önce Türk bankacılığının mevcut durumunu belirlemek; ardından, Türk bankacılığında son yıllarda izlenen gelişmeleri uluslararasılaşma açısından analiz etmektir.

Türk bankacılığının uluslararası düzeydeki durumunu görebilmek için sekiz OECD ülkesiyle karşılaştırması yapılmıştır. Karşılaştırmada kullanılan unsurlar ölçek bakımından aktif, krediler ve mevduat büyüklüğü; kârlılık ve verimlilik açısından net faiz geliri ve net faiz dışı gelir, faaliyet gideri, vergi sonrası kâr ve aktif kârlılığı; finansal yeterlilik açısından sermaye yeterliliği ve aktif kalitesine ilişkin mevcut en son veriler kullanılmıştır.

Türk bankacılığında uluslararasılaşma açısından kaydettiği gelişmeler ise finansal yapı (sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite, aktif kârlılığı, aktif büyüklüğü, verimlilik ve etkinlik oranları), uluslararası örgütlenme ve rekabet gücünün (teknolojik yeterlilik, yeni hizmetler ve finansal ürünler ile personel) analiziyle değerlendirilmiştir.

Yapılan analizlerin ardından ulaşılan sonuçlar ana başlıklar halinde aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Türk bankacılığı uluslararası düzeyde ölçek açısından (aktif, mevduat ve kredi büyüklüğü) çok yetersizdir. Bu da dev bankacılık gruplarının yer aldığı piyasalarda rekabet açısından olumsuz bir gelişmedir.

- Yine Türk bankacılığı verimlilik, aktif kalitesi, sermaye yeterliliği, vb. bakımından karşılaştırılan ülke ortalamalarının altında kalmaktadır.

- Gelir ve kârlılık açısından Türk bankacılığının sahip olduğu oranlar analize konu edilen ülkelerin bankacılıklarından önemli oranda yüksektir. Bu durum ilk bakışta olumlu görülmekte, ülkemizdeki eksik rekabet koşullarının yüksek kârlılık rakamlarına izin verdiği ileri sürülmektedir.

- Türk bankacılığının uluslararasılaşma açısından kritik olan unsurlarda son yıllarda (1991-1996) göstermiş olduğu performans umut vericidir.

- Uluslararasılaşma açısından kaydedilen gelişmeler arasında, finansal açıdan, aktif kalitesi, aktif kârlılığı ile verimlilik ve etkinlik oranlarındaki iyileşmeler başta gelmektedir. Bununla birlikte sermaye yeterliliği, likidite ve aktif büyüklüğünde, anılan dönem açısından bir gerileme görülmektedir.

- Uluslararası örgütlenmede bankalarımızın uyguladığı strateji çok olumludur. Bankalarımız geçmiş yıllarda yaygın olan temsilcilik ve muhabir bankalardan yaralanma gibi pasif politikalar yerine, şube açma ve banka satınalma gibi, stratejik açıdan daha aktif olabilecekleri örgütlenmelere ağırlık vermektedirler.

- Türk bankalarının rekabet gücünü yansıtan teknoloji kullanımı ve kaliteli personelin istihdamında da önemli gelişmeler kaydedilmektedir. Ancak bankalarımız uluslararası rekabet açısından önemli olan yeni hizmet ve finansal ürün geliştirmede yetersiz kalmaktadır.

Yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar, olumlu gelişmeler kaydedilse de Türk bankacılığının uluslararasılaşma hızı ve düzeyinin henüz yeterli olmadığını ortaya

koymaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasında ülkemizde yaşanan istikrarsız ekonomik koşulların büyük payı vardır.

Bu çalışmanın asıl amacı olmamakla birlikte, Türk bankacılığının uluslararası piyasalardaki payını arttırması ve etkin bir biçimde rekabet edebilmesi için aşağıdaki noktaların, uluslararasılaşma çabaları açısından önemli olduğu söylenebilir.

- Ölçek sorununu çözmek üzere, bankalarımız birleşme konusuna önem vermelidir. Diğer yandan yabancı bankalarla oluşturulacak ortak girişimler, dış pazarlara daha iyi nüfuz edilmesine yardımcı olur.

- Uluslararası dev bankacılık grupları karşısında başarılı olabilmek için hizmet ve/veya ürün farklılaştırmasına gitmek gerekir. Öte yandan tüm pazara hitap etmek yerine belirli kesimlerin özel gereksinimlerine yönelmek pazar payını arttırmaya yararlı olabilir.

- Bankalarımız, rekabet açısından kritik önem taşıyan sermaye yeterliliklerini arttırmalı ve aktif kalitesini hızla iyileştirmek durumundadırlar. Likidite konusu ise iyileştirilmesi gereken bir diğer unsurdur.

Bütün bu noktalara ek olarak, hükümetler de bankacılığımızın rekabet açısından ilerleme kaydedebilmesi için uygun koşulların sağlanmasından sorumludur. Bunlar ekonomik istikrarın sağlanması, gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve uygun rekabet koşullarının oluşturulmasıdır.

K A Y N A K Ç A

AHISKA Yalçın, "Bankalar Yeni Şubeler Açmalı mı?", **Banka ve Ekonomik Yorumlar** Yıl:29, S.1, Ocak 1992.

AKPINAR Haldun, **Daha Hızlı, Daha Güçlü, Daha Yüksek**, Türkiye Bankalar Birliği Yay.No: 172, Ankara, 1993.

ALTUNBAŞ Yener-SARISU Ayhan, **Avrupa Birliği Sürecinde Türk ve Avrupa Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması**, Türkiye Bankalar Birliği Yay.No:200, İstanbul, 1996.

APAK Sudi, **Uluslararası Bankacılık ve Finansal Sistemler**, Bilim Teknik Yayınevi, Eskişehir, 1995.

ARGIN Aydın, **Avrupa Topluluğu Tek Pazarına Uyum Açısından Türk Bankacılık Sisteminin Uyum Gereklere**, Türkiye Bankalar Birliği Yay.No: 175, Ankara, 1993.

AYDINLI İbrahim, **Türk Bankacılık Sistemi Piyasa Yapısı 1991-1994**, SPK Yay.No: 40, Ankara, 1996.

BALAK Deniz-SEYMEN Dilek, **Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Gümrük Birliği'nin Türk Bankacılık Sistemi Üzerindeki Muhtemel Etkileri**, Türkiye Bankalar Birliği Yay.No: 201, İstanbul, 1996.

BERK Niyazi, **Bankacılığın Dışa Açılması ve Dış-Kredi İlişkileri**, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., İktisadi Araştırmalar Md., Bankacılık Araştırmaları Dizisi No: 4, İstanbul, 1985.

BİRDAL İlker, **Banka İşletmeciliği**, Yıldız Teknik Üni. Meslek Yüksek Okulu Bankacılık Programı Sayı : 277, İstanbul, 1993.

BRÖKER, Günther, **Competition and Cooperation in Banking: Issues on Banking Structure and Competition in a Changing World**, T.C.Merkez Bankası Yayını, Ankara, 1992.

BÜKER Semih-AŞIKOĞLU Rıza -SEVİLGüven , **Finansal Yönetim**, 2.B.,Eskişehir, 1997.

EKREN Nazım, **Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 282, Ankara, 1987.

ERDEM Mehmet Şükrü, **Avrupa İç Pazarı ve Türk Bankacılık Sistemi: Sorunlar ve Öneriler**, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No : 174, Ankara, 1993.

EREN Kasım, **Avrupa Birliğinde ve Türkiye'de Bankacılık**, Yıldız Teknik Üni.Yay.No: 637, İstanbul, 1996.

ERK Nejat-FİSUNOĞLU H.Mahir-ÇABUK Altan, **Enflasyonun Bankacılık Üzerine Etkileri**, Türkiye Bankalar Birliği Yay.No: 186, Adana, 1994.

ERTUĞRUL Ahmet-ZAİM Osman, **Türk Bankacılığında Etkinlik: Tarihi Gelişim Kantitatif Analiz**, Bilkamat Yayınları No: 3, Ankara, 1996.

EYÜPGİLLER Servet, **Bankacılığa Giriş**, Ankara, 1981.

GEYLAN Ramazan, **Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticari Bankalarının Temel Yönetim Sorunları**, Anadolu Üni. Yay. No: 86, İİBF Yay.No: 22, Eskişehir, 1985.

GİRAY Adil, **Para Miktarı Faiz ve Mali Kurumlar**, Ankara, 1994.

GÜRLESEL Can Fuat, **Avrupa İç Pazarı 1992 ve Türk Bankacılık Sistemi Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Türkiye Bankalar Birliği Yay.No: 176, Ankara, 1993.

HEFFERNAN Shelagh, **Modern Banking in Theory and Practice**, John Wiley and Sons, New York, 1996.

ÖÇAL Tezer, **Türk Banka Sistemi**, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yay.No: 59, Ankara, 1973.

ÖÇAL Tezer-ÇOLAK Ö.Faruk-TOGAY Selahattin-ESER Kadir, **Para Banka Teori ve Politika**, Ankara, 1997.

PARASIZ M.İlker, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1994.

PARASIZ İlker, **Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş**, Anadolu Üni.Yay.No: 754, AÖF.Yay.No: 384, Eskişehir, 1993.

PARASIZ M.İlker-YILDIRIM Kemal, **Uluslararası Finansman Teori ve Uygulama**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1994.

PEKCAN Erdoğdu, **Kıyı Bankacılığı (Off-Shore Banking) Gelişimi-Uygulaması ve Türkiye**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1993-33.

ROSE Peter S., **Commercial Bank Management: Producing and Selling Financial Services**, Irwin, Boston, 1991.

SHAPIRO Alan C., **Foundations of Multinational Financial Management**, Allyn and Bacon, Boston, 1991.

TARLAN Selim, **Tarihte Bankacılık**, Maliye ve Gümrük Bakanlığı, Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayını No: 1986/283, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1986.

TULGAR Koray, **Ticari Bankalarda Aktif ve Pasif Yönetimi**, Türkiye Bankalar Birliği Yay.No: 177, 1993.

ULUDAĞ İlhan-EKREN Nazım, **Avrupa Topluluğu ve Türk Bankacılık Sistemi: Karşılaştırmalı Analitik Bir Değerlendirme**, Türkiye Bankalar Birliği Yay., Ankara, 1993.

UZKESİCİ Nuray, **Modern Banka Yönetimi ve Organizasyonu**, Anadolu Üni.Yay.No: 784, İletişim Bilimleri Yay.No: 22, Eskişehir 1994.

YEŞİLOĞLU Talat, "Türkiye'de Bankacılık Nereden Nereye?“, **CAPİTAL**, 4/94.

”Gümrük Birliğinin Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri”, **Dünya Gazetesi**, 29 Şubat 1996.

Bank Profitability: Financial Statements of Banks, OECD Yay., Paris, 1997.

Banks In Turkey 1996, Publication of The Banks Association of Turkey No: 42, 1997.

Bankalarımız 1995, Türkiye Bankalar Birliği Yay. No: 196, 1996

Bankalarımız 1994, Türkiye Bankalar Birliği Yay. No: 194, 1995.

Bankalarımız 1993, Türkiye Bankalar Birliği Yay. No: 180, 1994.

Bankalarımız 1992, Türkiye Bankalar Birliği Yay. No: 171, 1993.